

T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

FARKLI AİLE TİPLERİNDE YAŞAYAN ANNE VE 30- 42
AYLIK ÇOCUKLARININ ANNE DUYARLILIĞI
BAĞLAMINDA ETKİLEŞİMLERİNİN İNCELENMESİ

Zeynep Deniz SEVEN

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Erhan ALABAY

İSTANBUL, 2017

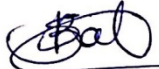
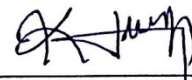
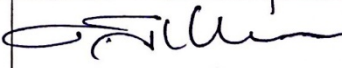
T.C
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : Zeynep Deniz SEVEN Öğrenci No : 164004013
Anabilim/Bilim Dalı : GOCUK GELİŞİMİ Tez Savunma Tarihi : 28.12.2017
Danışman : Yrd. Doç. Dr. ERHAN ALABAY Tez Savunma Saati : 11.00
Tez Konusu : Farklı Aile Tiplerinde Yaşayan Anne ve 30-42 Aylık Çocukları Anne Duyarlılığı Bağlamında Etkileşimlerinin İncelenmesi

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 28.Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'ne OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI (KABUL/RED/ DÜZELTME)	İMZA
Prof. Dr. Servet BAL	KABUL	
Yrd. Doç. Dr. K. Serya BEYDAĞI	KABUL	
Yrd. Doç. Dr. Erhan ALABAY	KABUL	

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	KANAATI (KABUL/RED/ DÜZELTME)	İMZA

ÖZET

Bu araştırmada, geniş ve çekirdek aile tiplerinde yaşayan anne ve 30- 42 aylık çocukların anne duyarlılığı bağlamında etkileşimleri yarı yapılandırılmış bir oyun süreci dahilinde incelenmiştir.

Çalışmada durum çalışmasının bir türü olan gömülü çoklu durum araştırması kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını Muş Merkez ilçesinde 4'ü geniş ve 4'ü çekirdek aile tipinde yaşayan 8 anne ve onların 30-42 aylık çocukları oluşturmaktadır. Her aile tipinde iki erkek, iki kız çocuk bulunmaktadır. Çalışılan grubun etkileşimlerini derinlemesine betimleyebilmek için gözlem ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Çalışmada anne-çocuk bilgi formu ve anne-çocuk gözlem formu kullanılmıştır. Yapılan gözlem, doğal ve yapılandırılmış niteliktedir. Bu araştırmada betimsel-yorumsal veri analizi kullanılmıştır.

Duyarlılık döngüsü açasından çocukların daha çok sözlü mesajlar gönderdikleri görülmüştür. Çocukların mesajlarına annelerin tepkileri geniş ailede çoğunlukla olumsuz, çekirdek ailede çoğunlukla olumlu olmuştur. Hem geniş, hem de çekirdek ailede yaşayan annelerin duyguları gösterme ve paylaşmada sınırlı davrandıkları tespit edilmiştir. Geniş ve çekirdek ailedeki annelerin çocukları ile işbirliği ve koordinasyon davranışları gösteremedikleri belirlenmiştir. Bununla birlikte, annelerin çocukları ile fiziksel temas ve göz kontağı kuramadıkları veya oldukça sınırlı davranışlar sergiledikleri gözlenmiştir.

Araştırmada, geniş aile yapısında büyüyen annelerin çekirdek aile kurmaları halinde bile çocuklarıyla etkileşimlerinde geniş ailedeki kalıp davranışları sergiledikleri belirlenmiştir. Bu durum bağlanma kuramı, içsel çalışma modeli ve kültürel aktarım kapsamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma, Anne duyarlılığı, Duygusal erişilebilirlik, Etkileşimli eşzamanlılık, Duyarlı bilinç.

ABSTRACT

Investigation of 30-42 Monthly Children and Their Mothers Interactions Living in Different Family Types in The Context of Maternal Sensitivity.

In this study, the interactions of mothers living in extended and nuclear family types and their 30-42 month-old children in the context of maternal sensitivity were examined within a semi-structured play process. A grounded theory multiple case study, which is a type of case study in the study, is used. Participants of the study consisted of 8 mothers living in a 4-extended, 4-nuclear family type and 30-42 month-old children in Muş Merkez district. There are two boys and two girls in every family type. Observation and interviewing techniques were used to describe in depth the interactions of the working group. In the study, mother-child information form and mother-child observation form were used. The observation made is natural and structured. Descriptive-interpretive data analysis was used in this study. From the point of view of sensitivity chain, it has been seen that children send more oral messages. Mother's reactions to children's messages have been mostly positive in nuclear family, mostly negative in extended family. Mothers living in both extended and nuclear families were found to be limited in sharing and displaying emotions. It has been determined that the mothers in the extended and nuclear families can not exhibit coordination or exhibit limited coordination behaviors with their children. However, it was observed that the mothers did not have physical contact and eye contact with their children or exhibited very limited behavior. In this study, it was determined that the mothers who grew up in an extended family structure exhibited mold behaviors in a wide circle in their interactions with their children even in the case of establishing a nuclear family. This is discussed within the framework of attachment theory, internal working model and cultural transmission.

Keywords: Attachment, Maternal sensitivity, Emotional availability, Interactional synchrony, Mind-mindedness

ÖNSÖZ

Çalışmanın hazırlanma sürecinin her aşamasında bilgi ve tecrübesini esirgmeden her fırsatta değerli zamanını ayırarak bana yardımcı olan değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Erhan ALABAY'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın şekillenmesinde önemli rolü olan uzman görüşlerini aldığım değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Ramazan SAK, Yrd. Doç. Dr. İsa KAYA, Yrd. Doç. Dr. Muhammed ÖZTABAK, Dr. Aziz ZORLU'ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmada uzman kodlayıcı olarak değerli zamanını ayırıp videoları izleyerek gözlem formlarını doldurmada görüşlerini esirgemeyen Öğr. Gör. Gökçen İLHAN İLDİZ'a teşekkürlerimi ve minnetlerimi sunarım.

Araştırmanın en büyük kahramanlarını oluşturan, bana evlerini bütün samimiyetleriyle açan bütün annelere ve çocuklara sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Varlıkları ile güç veren annem, kardeşlerim ve yeğenlerime teşekkürler. Araştırmam boyunca bütün zorlukları benimle birlikte aşan, hayatım boyunca bana her zaman güvenen ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen eşim Doç. Dr. Serdal SEVEN'e ve araştırmam boyunca zamanımın keyifli hale gelmesini sağlayan çocuklarım Ahmet Tarık ve Yusuf Enes'e kucak dolusu teşekkürler.

BEYAN

Bu çalışmanın kendi tez çalışmam olduğunu, tezde kullanılan bilgileri, etik kurallar içerisinde elde ettiğimi, daha önce üretilmiş olan ve yararlandığım bütün bilgi, fikir ve yorumları akademik kurallar içinde kullandığımı ve kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Zeynep Deniz SEVEN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
BEYAN.....	IV
TABLO-GRAFİK LİSTESİ.....	VII
KISALTMALAR	IX
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Problem Cümlesi.....	2
1.3. Alt Problemler	2
1.4. Araştırmanın Amacı	2
1.5. Araştırmanın Önemi.....	2
1.6. Sayıtlar.....	3
1.7. Sınırlılıklar.....	3
1.8. Tanımlar	4
2. GENEL BİLGİLER	5
2.1. Bağlanma	5
2.1.1. Bağlanmanın Tanımı, Özellikleri ve Sınıflandırması	5
2.1.2. Bağlanmanın Kurulması ve İçsel Çalışma Modeli	5
2.1.3. Karşılıklı Düzenleme	6
2.1.4. Bağlanma'nın Bebeklikten Ergenliğe Etkileri.....	7
2.2. Bağlanma ve Anne Duyarlılığı İlişkisi.....	7
2.3. Anne Duyarlılığı.....	8
2.3.1. Anne Duyarlılığının Tanımı	8
2.3.2. Anne Duyarlılığının Boyutları.....	8
2.3.3. Anne Duyarlılığını Etkileyen Faktörler.....	10
2.4. İlgili Araştırmalar	12
2.4.1. Yurt Dışı Araştırmalar	12
2.4.2. Yurt İçi Araştırmalar	15
3. GEREÇ ve YÖNTEM	18
3.1. Araştırmanın Modeli.....	18
3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu	18
3.2.1. Çalışma Grubunun Özellikleri	19
3.3. Verilerin Toplanması	21

3.4. Veri Toplama Araçları.....	21
3.5. Verilerin İşlenmesi ve Analizi	23
4. BULGULAR.....	26
4.1. Geniş Aile.....	26
4.1.1. Ç1- A1.....	26
4.1.2. Ç2- A2.....	31
4.1.3. Ç3- A3	38
4.1.3.1. Ç3 –A3 Aile Yapısı.....	38
4.1.4 . Ç4 –A4.....	44
4.2. Çekirdek Aile	51
4.2.1. Ç5 –A5	51
4.2.2. Ç6 –A6.....	57
4.2.3. Ç7 –A7	64
4.2.4. Ç8–A8.....	70
5. TARTIŞMA.....	76
5.1. Duyarlılık Döngüsü İle İlgili Tartışma.....	76
5.2. Duygu Paylaşımı İle İlgili Tartışma	78
5.3. Koordinasyon ve İş Birliği İle İlgili Tartışma	81
5.4. Demografik Değişkenler İle İlgili Tartışma	84
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	86
6.1. Sonuçlar	86
6.2. Öneriler.....	86
6.2.1. Aile ve İlgili Kurumlara Öneriler.....	86
6.2.2. İleriki Araştırmalar İçin Öneriler	87
7. KAYNAKLAR	88
8. EKLER.....	95
8.1. EK 1 Etik Kurul Onayı	95
8.2. EK 2 Gözlem Formu	96
8.3. EK 3 Ebeveyn Gönüllü Katılım Formu	100
8.4. EK 4 Ebeveyn Onay Formu	101
8.5. EK 5 Anne Çocuk Bilgi Formu	102
8. 6. EK 6 A4-Ç4 Örnek Gözlem Formu.....	103
8. 7. EK 7 Turnitin Orjinallik Raporu.....	127

TABLO-GRAFİK LİSTESİ

SAYFA NO

Tablo 1. Çalışma Grubunun Özellikleri	20
Grafik1: Ç1-A1'in Duyarlılık Döngüsü Kapsamında Sözlü/ Sözsüz, Olumlu/Olumsuz Davranış Sıklığı	27
Tablo 2. Ç1 –A1 Anne Çocuk Çiftinin Duyarlılık Döngüsü Kapsamında Gösterdikleri Davranışla	28
Tablo 3. A1'in Koordinasyon ve İşbirliği Kapsamında Gözlenen Davranışları	31
Grafik2: Ç2-A2'in Duyarlılık Döngüsü Kapsamında Sözlü/ Sözsüz, Olumlu/Olumsuz Davranış Sıklığı	33
Tablo 4. Ç2 –A2 Anne Çocuk Çiftinin Duyarlılık Döngüsü Kapsamında Gösterdikleri Davranışla	34
Tablo 5. A2'in Koordinasyon ve İşbirliği Kapsamında Gözlenen Davranışları	37
Grafik3: Ç3-A3'in Duyarlılık Döngüsü Kapsamında Sözlü/ Sözsüz, Olumlu/Olumsuz Davranış Sıklığı.....	39
Tablo 6. Ç3 –A3 Anne Çocuk Çiftinin Duyarlılık Döngüsü Kapsamında Gösterdikleri Davranışla	40
Tablo 7. A3'in Koordinasyon ve İşbirliği Kapsamında Gözlenen Davranışları	43
Grafik4: Ç4-A4'in Duyarlılık Döngüsü Kapsamında Sözlü/ Sözsüz, Olumlu/Olumsuz Davranış Sıklığı	45
Tablo 8. Ç4 –A4 Anne Çocuk Çiftinin Duyarlılık Döngüsü Kapsamında Gösterdikleri Davranışla	46
Tablo 9. A4'in Koordinasyon ve İşbirliği Kapsamında Gözlenen Davranışları	50
Grafik5: Ç5-A5'in Duyarlılık Döngüsü Kapsamında Sözlü/ Sözsüz, Olumlu/Olumsuz Davranış Sıklığı	52
Tablo 10. Ç5 –A5 Anne Çocuk Çiftinin Duyarlılık Döngüsü Kapsamında Gösterdikleri Davranışla	53
Tablo 11. A5'in Koordinasyon ve İşbirliği Kapsamında Gözlenen Davranışları	57
Grafik6: Ç6-A6'in Duyarlılık Döngüsü Kapsamında Sözlü/ Sözsüz, Olumlu/Olumsuz Davranış Sıklığı	59
Tablo 12. Ç6 –A6 Anne Çocuk Çiftinin Duyarlılık Döngüsü Kapsamında Gösterdikleri Davranışla	60
Tablo 13. A6'in Koordinasyon ve İşbirliği Kapsamında Gözlenen Davranışları	62
Grafik7: Ç7-A7'in Duyarlılık Döngüsü Kapsamında Sözlü/ Sözsüz, Olumlu/Olumsuz Davranış Sıklığı	65
Tablo 14. Ç7 –A7 Anne Çocuk Çiftinin Duyarlılık Döngüsü Kapsamında Gösterdikleri Davranışla	66
Tablo 15. A7'in Koordinasyon ve İşbirliği Kapsamında Gözlenen Davranışları	69
Grafik8: Ç8-A8'in Duyarlılık Döngüsü Kapsamında Sözlü/ Sözsüz, Olumlu/Olumsuz Davranış Sıklığı	71

Tablo 16. Ç8 –A8 Anne Çocuk Çiftinin Duyarlılık Döngüsü Kapsamında Gösterdikleri Davranışla	72
Tablo 17. A8'in Koordinasyon ve İşbirliği Kapsamında Gözlenen Davranışları	75

KISALTMALAR

Ç:Çocuk

A: Anne

SED: Sosyo- Ekonomik Düzey

NICHD: National Institute of Child Health and Human Development (Ulusal Çocuk Sağlığı ve İnsani Gelişim Enstitüsü)

1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, sayıtlar, sınırlılıklar ve tanımlara ilişkin bilgiler sunulmuştur.

1.1. Problem Durumu

Bağlanma stresli durumlarda yakınlık arama ve yakınlığı sürdürme eğilimi olan ve belirli bir figüre karşı kurulan sürekli bir duygusal bağ (1); bağlanma davranışı ise (genellikle anne olan) bağlanma figürüne karşı yakınlık aramaya dayalı olarak ortaya çıkan tahmin edilebilen davranışlardır (23). Bağlanma genellikle bebeğin ilk sosyal etkileşim kurduğu annesi ile gerçekleşir. Anne ile bebeğin ihtiyaçları temeline dayanarak kurulan bu etkileşim sonucunda bir model oluşur. Bu model bireyin yaşamında onun özellikle sosyal etkileşimini yönlendiren bir bakış açısidir (4-6).

Bağlanmanın yaşamın ilk yıllarında biçimlendiği ve bu bağlanma biçiminin ise kolay kolay farklılaşmadığına dair pek çok boylamsal araştırma bulunmaktadır (7-9). Bu duruma göre örneğin güvenli bir bağ oluşturan çocuk hayatı boyunca özellikle sosyal açıdan daha avantajlı olacaktır. Bowlby ve onun öğrencisi olan Ainsworth'un çalışmaları ile başlayan süreç içerisinde bilim insanları güvenli bağlanma için hangi faktörlerin etkili olduğu ile ilgili daha derinlemesine çalışmalar yapmışlardır. Ainsworth ve arkadaşlarının (11) “bebeğin davranışlarında gösterdiği sinyalleri ve iletişim taleplerini doğru algılama ve yorumlama ve bu anlayışla, onlara hızlı ve uygun yanıt verme becerisi (12) (s. 127)” olarak tanımladığı anne duyarlılığının geliştirildiğinde güvenli bağlanmaya kaynaklık edebildiği anlaşılmıştır (13). Bu noktadan hareketle anne duyarlılığını artırmaya yönelik bazı müdahale programlar geliştirilmiştir (14).

Son yıllarda yapılan çalışmalar anne duyarlılığının bazı faktörlere göre farklılaştığını göstermiştir. Özellikle farklı toplumdaki, farklı kültürel uygulamalardan dolayı temel çıkış teorisi olan bağlanma duyarlılık ilişkisinin farklı toplumlarda düşük ya da yüksek düzeyde olduğu bazı toplumlarda da ilişkinin görülmediği anlaşılmıştır (15-21). Bu durum anne duyarlılığının doğası ile ilgili çalışmaların daha çok kültürde yapılmasının gerekliliğini ortaya koymuştur. Oysa

literatür incelendiğinde, bağlanma ve anne duyarlılığı ile ilgili çalışmaların yoğunlukla batılı kültürlerde yer aldığı görülmektedir (17).

Ülkemizde yetişkin bağlanması ile ilgili araştırmaların yoğun olarak yapılmasına karşılık, bebek ve çocuk bağlanmasına yönelik pek az araştırmaya rastlanmıştır. Bununla birlikte anne duyarlılığı ile ilgili araştırmaların son birkaç yılda başladığı ve henüz çok az çalışmaya rastlandığı görülmektedir. Bununla birlikte ülkemizde halihazırda anne duyarlılığının Türk toplumundaki biçimi ile aile yapıları içindeki durumu henüz bilinmemektedir.

1.2. Problem Cümlesi

Farklı aile tiplerinde yaşayan anne ve 30- 42 aylık çocuklarının anne duyarlılığı bağlamında etkileşimlerinin niteliği nasıldır?

1.3. Alt Problemler

Problem cümlesi doğrultusunda yanıtlanması beklenen alt problemler şunlardır:

1. Geniş ve çekirdek ailede yaşayan 30-42 aylık çocuk ve anneleri arasındaki duyarlılık döngüsü nasıl gerçekleşmektedir?
2. Çocuk ve annesi arasında iki taraflı olarak duygusal paylaşım nasıldır?
3. Çocuk ve annesi arasında iki taraflı olarak işbirliği nasıldır?

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, farklı aile tiplerinde yaşayan anne ve 30- 42 aylık çocuklarının anne duyarlılığı bağlamında etkileşimlerini kendi evlerinde ve yarı yapılandırılmış bir oyun süreci dahilinde incelemektir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Toplumun en küçük birimi ailedir. Aile içi etkileşimler ve ilişkiler çocukların sosyal, duygusal ve ruhsal niteliklerine etki etmektedir. Aile içindeki mikro anlamdaki en kritik ilişki anne ve çocuk arasında gerçekleşmektedir. Son 50 yılda özellikle John Bowlby ve Mary Ainsworth öncülüğünde yapılan araştırmalar anne ve çocuk arasındaki etkileşimlerin bağlanma adı verilen sürekli bir duygusal bağın oluşumunda önemli katkılara sahip olduğunu göstermiştir. Bu duygusal bağın niteliği temelde güvenli ve güvensiz bağlanma olarak adlandırılmıştır. Dünya'da son yıllarda güvensiz çocukların

ileriki hayatlarında karşılaşılabilecekleri sorunlarla ilgili pek çok araştırma yapılmıştır. Buna göre güvensiz çocukların ileriki yaşamlarında akademik olarak başarısızlık, sosyal yetersizlik, depresyon gibi pek çok riskle karşı karşıya oldukları ortaya konmuştur (4, 22-25).

Güvenli bağlanmanın nasıl oluşabildiği yönündeki araştırmalar büyük ölçüde duyarlı anne davranışlarına işaret etmiştir (2, 26, 27). Annenin doğumdan itibaren çocuğuna karşı gösterdiği duyarlı davranışların güvenli bağlanma için çok önemli olduğu vurgulanmıştır. Anne duyarlılığı ve bağlanma ilişkisi ile ilgili yapılan araştırmalar kültürel farklılıkları da göz önüne sermiştir. Ancak Dünya’da anne duyarlılığı ile ilgili yapılan araştırmaların Portekiz, Hollanda, ABD, İngiltere ve İtalya gibi batı ülkelerinde yoğunlaştığı görülmüş ve doğu toplumlarında araştırmaların yetersizliği eleştiri konusu olmuştur (20).

Ülkemizde ise çocuk bağlanması ile ilgili 2006 (22), anne çocuk duyarlılığı ile ilgili ise 2008 (28) yılından sonra araştırmalar görülmeye başlanmıştır. Ancak bu çalışmalar oldukça yetersizdir. Diğer taraftan geleneksel kültürün devamı olan geniş aile tiplerindeki anne-çocuk ilişkisinin yukarıda bahsi geçen batılı kaynaklarla örtüşüp örtüşmediği henüz bilinmemektedir. Bununla birlikte ülkemizde anne-çocuk davranışlarını betimleyen herhangi bir nitel çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu araştırmanın anne-çocuk etkileşiminin önemine dikkat çekmesi beklenmektedir. Diğer taraftan anne-duyarlılığı ile ilgili sonraki araştırmalar için önemli bir hareket noktası olacağı ve sunacağı öneriler ile literatüre katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

1.6. Sayıtlar

Çalışmada araştırmaya katılan annelerin depresyon ve stres altında olmadıkları ve herhangi bir sağlık problemi yaşamadıkları varsayılmıştır.

1.7. Sınırlılıklar

Bu araştırma, çocuğun yaşadığı ev ortamı, 10- 15 dakikalık bir oyun etkinliği ve çocuk için 30-42 ay ile sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

Anne Duyarlılığı: Bebeğin davranışlarında gösterdiği sinyalleri ve iletişim taleplerini doğru algılama ve yorumlama ve bu anlayışla, onlara hızlı ve uygun yanıt verme becerisidir (12) (s. 127).

Bağlanma: Bağlanma stresli durumlarda yakınlık arama ve yakınlığı sürdürme eğilimi olan ve belirli bir figüre karşı kurulan sürekli bir duygusal bağıdır (1) (s. 194).

Duyarlı Bilinç: Bir annenin çocuğunu yalnızca bedensel ve duygusal ihtiyaçları değil zihinsel beklentileri de olan canlı bir varlık olarak görmesi durumudur (29) (s. 395).

Duyarlılık Döngüsü: Anne ve çocuk arasında çocuk sinyali → ebeveyn tepkisi → çocuğun tepkisi biçiminde işleyen süreçtir (14) (s.15).

Duyusal Duyarlılık: Duyusal seviyede sinyal farklılıklarını saptama yeteneği ve davranışsal tepki verme kararıdır (30) (s. 338).

Duygusal Erişilebilirlik: Diğerinin varlığını duygusal olarak hissetmedir (31) (s. 115).

Etkileşimli Eşzamanlılık: Yapının odağında bebeğin davranışını yansıtmak ve kendi davranışının ritmini ve temposunu bebeğinin davranışına ayarlamak bulunur (32) (s. 48).

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Bağlanma

Bağlanma'nın tanımı, özellikleri, tarihçesi, teorisi ve bağlanmaya etki eden faktörler aşağıda sunulmuştur:

2.1.1. Bağlanmanın Tanımı, Özellikleri ve Sınıflandırması

Bağlanma, bir ilişkiyi tanımlamanın ötesinde kendimizi endişeli ve güvensiz hissettiğimizde belirli insanların güven ve koruma davranışlarını aramayla şekillenen bir yapıyı ifade eder (4). John Bowlby bağlanmayı biyolojik kökenleri olan temel bir ihtiyaç olarak tanımlamaktadır. O'na göre bağlanma stresli durumlarda yakınlık arama ve yakınlığı sürdürme eğilimi olan ve belirli bir figüre karşı kurulan sürekli bir duygusal bağıdır (1) (s. 194). Ainsworth ve arkadaşları ise bağlanmanın sonraki ilişki deneyimlerine aracılık edecek biçimde oluşan bir bağ olduğundan bahsetmektedir (11).

Bağlanma davranışı ise (genellikle anne olan) bağlanma figürüne karşı yakınlık aramaya dayalı olarak ortaya çıkan tahmin edilebilen davranışlardır. Bebek kendi ihtiyaçları ile ilgili anneye mesajlar göndererek etkileşim talebinde bulunur. Annenin bu talepleri karşılamaya yönelik çabaları bağlanmanın niteliğini oluşturur (4).

Ainsworth yaptığı uygulamalı araştırmalarla Bowlby'nin teorik görüşlerini ölçülebilir hale dönüştürmeyi başarmıştır. Ainsworth'un "yabancıнын durumu" yöntemi bağlanma araştırmaları için önemli bir kilometre taşı olmuştur (4). Bu metotla elde edilen verilere dayanarak Ainsworth ve arkadaşları bağlanmanın üç temel tipini belirlemişlerdir (11). Güvenli bağlanma, çelişik/dirençli-güvensiz bağlama, kaçınmalı-güvensiz bağlanma. Bununla birlikte, organize olmamış- güvensiz bağlanma olarak bilinen bağlanma tipi Main ve Solomon tarafından (33) dördüncü tip olarak bağlanma sınıflandırmasına ilave edilmiştir.

2.1.2. Bağlanmanın Kurulması ve İçsel Çalışma Modeli

Bowlby, Jean Piaget'in Şema kavramından etkilenerek bireylerin ilişkilerinde kendi davranışları hakkında önceden ipucu veren bir içsel çalışma modelini zihinlerinde yapılandırdıkları görüşünü ileri sürmüştür. İçsel çalışma modeline göre, bağlanma figürü ile olan etkileşimler bebeğin zihninde içselleşerek bir model oluşturur. Bu model aslında bebeğin bağlanma figürünün davranışlarını tahmin ederek rahatlama

eğiliminden gelir. Zamanla bu içsel model bilinçdışı bir varlık gibi çalışmaya başlar ve bilişsel olarak bağlanmaya yönelik tepkilerinin yönünü belirler (34). Çocuk büyüdükçe bu çalışma modeli sosyal ilişkilerini yönlendirir.

İçsel çalışma modeli doğumdan sonraki birkaç ay içerisinde gelişmeye başlar. Bebeğin bağlanma figürü ile ilişkileri sonucu yapılır. Böylece bebek yeni karşılaştığı bireylere bu modele göre tepki verir. Yapılan model dinamiktir. Yeni bilgiler eski bilgilerle birleştirilir. Bağlanma figürü davranışlarını değiştirirse içsel çalışma modeli bunu özümser. Ancak özümseyen yeni deneyimler modeli tamamen değiştiremez. Bu durumda çocuk bağlanma figürüne karşı biraz çelişen modellere sahip olur (35).

İçsel çalışma modelinin kurulmasında bağlanma figürünün duyarlılığı ve çocuğa karşı takındığı tavırlar önemlidir (36). Çocuk ihtiyaçları ile ilgili sözlü-sözsüz mesajları annesine ilettiğinde mesajına karşılık alması, aldığı karşılığın olumlu ya da olumsuz oluşu ve ihtiyacını zamanında giderip gidermediğine dair etkileşimler zaman içerisinde içsel çalışma modelinin yapısını oluşturur.

2.1.3. Karşılıklı Düzenleme

Karşılıklı düzenleme, Edward Tronick tarafından 1989 yılında ortaya atılan bir kavramdır . Tronick, bağlanma ilişkilerini derinleştirerek yeni bir model oluşturmuştur. Bu model bağlanmanın oluşumu ve sürdürülmesi konusunda bağlanma teorisine yeni bir soluk getirmiştir (37).

Bebek ve bakıcı arasındaki ilişki sonucu görülen duygusal durumlara ait işaretlere her birinin uygun tepkiler verebilmesi süreci ve sonucunda ortaya çıkan yetenek karşılıklı düzenleme olarak ifade edilmektedir. Karşılıklı düzenleme bağlanmanın mikro düzeydeki boyutu olarak kabul edilmektedir (38) (s.114). Buna göre karşılıklı düzenleme, bir işbirliği sonucunda anne-bebek arasında anlamlı bir ögeyi birlikte üretme, birbirlerine iletme ve bilince entegre etmeleri durumunda gerçekleşir. Etkileşim sonucunda her iki tarafında bilinçli olarak ürettiği bu ortak ürün karşılıklı düzenleme olarak kalıcı hale gelir.

Karşılıklı düzenlemede anne ve bebek aktif rol alır. İki yönlü işaretler ve bu işaretlere verilen tepkiler hassas bir dilin oluşmasına neden olur. Bebek mesajlarının doğru okunup karşılanması ile mutlu olacaktır. Diğer taraftan sağlıklı etkileşim kuran

anne kendi davranışlarının çocuk tarafından tahmin edilebilmesi için bir platform hazırlamış olacaktır (37-38).

Karşılıklı düzenleme mutlaka benzer ve eşit özellikler göstermez. Anne, kendi genetik ve mizaç özellikleri, bağlanma hikâyesi, zihin durumu ve bazen de depresyon ve anksiyete gibi değişkenlere göre etkileşimde hal alır. Bebek ise düzenleme kapasitesi ve duygusal duyarlılık gibi mizaç faktörlerine sahiptir. Bebek bir oyun daveti mesajı gönderdiğinde, anne zihin özellikleriyle bunu fark etmezse bebek üzülmeye ve kızma tepkisi gösterebilir. Bebek istediği sonucu alamadığında düzenleme kapasitesine bağlı olarak etkileşimi onarmak için yeni mesajlar göndermeye devam edecek ve böylece bir denge oluşturmaya çalışacaktır (39).

Anne-bebek arasındaki bu etkileşim, aynı zamanda, diğerlerinin davranışlarını fark ederek okuyabilmeyi ve beklentilerini ona göre geliştirmeyi öğretecek bir mekanizma oluşturur. Bu yönüyle erken çocukluk yaşantılarındaki anne-bebek etkileşim deneyimleri oldukça büyük önem taşımaktadır (39).

2.1.4. Bağlanma'nın Bebeklikten Ergenliğe Etkileri

Bowlby, erken bağlanma davranışlarının sonraki yıllardaki yaşantılara yansıdığını ileri sürmüştür. Bowlby'e göre (1) bağlanma teorisine göre, bağlanma ilişkileri doğumdan 6 ile 12 ay sonra gelişmeye başlar. Bağlanma, çocuğun hayatının ilk yılında oluşmaya başlar ve ikinci yılında nispeten istikrarlı bir hal alır. Yapılan pek çok araştırma bu görüşü desteklemiş ve bağlanma biçiminin zaman içerisinde istikrarlı bir biçimde sürdüğünü göstermiştir (9, 40).

2.2. Bağlanma ve Anne Duyarlılığı İlişkisi

Bağlanmanın kuramsal çerçevesini oluşturan bilim insanları, güvenli bir bebek-anne bağlanma ilişkisi geliştirilmesinde bebeğin gönderdiği ipuçlarına anne duyarlılığını kuvvetli bir biçimde dâhil etmişlerdir (1). Ainsworth ve meslektaşları (11) yaşamın ilk yılı boyunca bebeklerin gösterdikleri ipuçlarına karşı anne duyarlılığının derecelendirilebilmesi ve bağlanmanın ölçülebilmesi için çeşitli ölçekler geliştirmişlerdir. Bu ölçeklerle yapılan çalışmalar sonucunda annenin duyarlılık geçmişinin bağlanmanın kalitesi ile ilişkili olduğu görülmüştür (26).

De Wolff ve van IJzendoorn (42), 66 çalışma ve belirli ölçme araçlarıyla yaptıkları meta analiz sonucunda ebeveyn duyarlılığının güvenli bağlanma için önemli bir değişken olduğunu belirlemiştir. Benzer şekilde Atkinson ve arkadaşları (43) 1970'den 2000'e kadar olan ve anne duyarlılığı ile bağlanma ilişkisini inceleyen 41 çalışma ile meta-analiz yapmıştır. Meta-analiz sonuçlarına göre anne duyarlılığının bağlanma kalitesini etkilediği görülmüştür.

2.3. Anne Duyarlılığı

Aşağıda anne duyarlılığının tanımı, boyutları ve ölçülmesi ile anne duyarlılığını etkileyen faktörlere ilişkin bilgiler sunulmuştur.

2.3.1. Anne Duyarlılığının Tanımı

Anne duyarlılığı, anne-çocuk etkileşiminde anahtar faktör olarak görülmektedir (7). Duyarlılık, Ainsworth ve arkadaşları (12) (s. 127) tarafından “bebeğin davranışlarında gösterdiği sinyalleri ve iletişim taleplerini doğru algılama ve yorumlama ve bu anlayışla, onlara hızlı ve uygun yanıt verme becerisi” olarak tanımlanmaktadır. Hassas annelerin anne-çocuk ilişkisinde bebeklerine güvenlik hissi geliştirmeleri için ihtiyaç duydukları etkileşim tecrübelerini verdikleri düşünülmektedir (7).

Bir bebeğin ya da çocuğun korunma ve sevgi gereksinimlerine cevap vermenin yanı sıra, duyarlılık, Mary Ainsworth'un ölçeklerinde kavramsallaştırılmış olarak, otonom duygular, ihtiyaçlar, arzular, amaçlar ve kendi zihinsel yapısına sahip değerli bir kişi olarak çocuğa saygıyı da içerir. Çocuğa bakan kişinin duyarlı davranışları, onun veya iletişim çabalarının anlaşıldığı, dikkate değer görüldüğü ve hızlı ve uygun bir biçimde yanıtlandığı anlamına gelir. Buna ek olarak, annenin duyarlı yanıtlarının çocuğun yeterliliğini teşvik ettiği görülmüştür (39).

2.3.2. Anne Duyarlılığının Boyutları

Annelerin ebeveynlik davranışlarının gelişim psikologları tarafından bağlanma ilişkisi bağlamında incelenen temelde beş boyutu bulunmaktadır. Bunlar: duyarlılık döngüsü, duygusal duyarlılık, duygusal erişebilirlik, etkileşimli eşzamanlılık ve son zamanlarda popüler hale gelen duyarlı bilinç boyutlarıdır. Bu boyutlar aşağıda sunulmuştur.

2.3.2.1. Duyarlılık Döngüsü

Anne duyarlılığı bebeğin işaretlerine sürekli ve uygun şekilde, zamanında cevap verme ve annelik yeteneği olarak tanımlanmıştır (14). Anne duyarlılığı bebeğin sinyallerine hızlı ve yeterli yanıt vermeye dayanır. Anne çocuk arasındaki duyarlılık bir döngü içinde gerçekleşir. Bu döngü çocuğun sinyali ile başlar. Ebeveyn çocuğun sinyaline olumlu veya olumsuz tepki gösterir. Ebeveynin çocuğun mesajına gösterdiği tepki karşısında çocuk bir tepki geliştirir. Bu süreç bir zincir halinde devam eder. Bu döngü aşağıdaki gibi şematize edilebilir (44, 45).

Çocuk sinyali → ebeveyn tepkisi → çocuğun tepkisi

2.3.2.2. Duyusal Duyarlılık (Sensory Sensitivity)

Anne duyarlılığı ve bileşenleri ile ilgili son yıllarda daha derinlemesine araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Anne duyarlılığının bileşenleri üzerine başlıca çalışmalardan biri Martha Donovan ve arkadaşları tarafından yapılmıştır (30). Buna göre bir annenin bebeğinin sinyallerine uygun bir şekilde yanıt verip vermeyeceğini belirleyen iki önemli kavramsal öngörü bulunmaktadır. Bunlar duysal seviyede sinyal farklılıklarını saptama yeteneği ve davranışsal tepki verme kararıdır. Duyusal duyarlılık başka bir ifade ile bebeğin duysal düzeydeki sinyallerine yönelik annenin duyarlılığının seviyesi olarak açıklanabilir. Annenin bebeğin olumlu ve olumsuz yüz ifadelerini algılama yeteneğinin seviyesi duysal duyarlılığın en önemli göstergesidir.

2.3.2.3. Duyusal Erişebilirlik (Emotional Availability)

Duyusal erişebilirlik en yalın şekliyle “diğerinin varlığını duysal olarak hissetme” olarak ifade edilebilir. Ebeveynlerin bebeklerinin duysal sinyallerini algılama yeteneği ve kendi duygularını nasıl ifade ettikleri ile anne-çocuk etkileşiminin duysal özelliklerini vurgular (46).

2.3.2.4. Duyarlı Bilinç (Mind-mindedness)

Anne duyarlılığının derinlemesine incelenmesinin önemli bir sonucu da duyarlı bilinç kavramının ortaya çıkmasıdır. Bu kavram Meins tarafından annenin çocuğun bakış açısıyla çocuğa davranabilme kabiliyeti olarak tanımlanmaktadır. Meins ve arkadaşları bir annenin çocuğunu yalnızca bedensel ve duysal ihtiyaçları değil zihinsel beklentileri de olan canlı bir varlık olarak görme durumunu tanımlamak için

"duyarlı bilinç" terimini kullanmışlardır (29). Duyarlı bilinç, çocuğa bakan kişinin kendinden farklı olarak onun zihinsel durumları olduğu ve onu kendi ajandası ile ayrı bir varlık olarak görmesi temeline dayanır. Şayet çocuğa bakan kişi çocuğu kendi fikirleri doğrultusunda davranıyorsa bu durum çocuğun mesajlarının doğru anlaşılması için bir ortam oluşturur. Bu ortamda çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması söz konusu olacaktır.

2.3.2.5. Etkileşimli Eşzamanlılık (Interactional Synchrony)

Etkileşimli eşzamanlılık, anne-bebek etkileşiminin ritmi ve zamanlaması ile ilgili bir yapıyı ifade eder. Yapının odağında bebeğin davranışını yansıtmak ve kendi davranışının ritmini ve temposunu bebeğinin davranışına ayarlamak bulunur (32). Eş zamanlı olamama durumu (bebek anneden uzaklaştığında veya tam tersi olduğundaki gibi) "etkileşimin akışındaki keskin kesintiler" olarak tanımlanmaktadır. Kesinti sonrası ilişkinin tekrar onarılması ikiliden birinin veya diğerinin etkileşimi sürdürdüğünde gerçekleşir. Eşzamanlılıktan eşzamanlı olmayan bir duruma geçiş, eş zamanlılığın onarılması gayreti oldukça normal karşılanır. Biringen'e göre (46) en iyi etkileşimde bile çatışma ve çelişkiler bulunur. Ancak başarılı bir çözüm olmadan eş zamanlı olmayan durumun varlığı uyumsuzluğun göstergesidir (32).

2.3.3. Anne Duyarlılığını Etkileyen Faktörler

Anne duyarlılığına etki eden anne yaşı, aile tipi ve genişliği, sosyo-ekonomik düzey, anne-egitimi ve çocuk yaşı faktörleri aşağıda açıklanmıştır.

2.3.3.1. Anne Yaşı

1990'lı yılların başında, hem gelişim hem de klinik örneklerle yapılan çalışmalarda annelere ve çocuklara ilişkin bir "tanımlayıcı" meta analiz araştırması yapılmıştır. Araştırmacılar annesel sorunların (akıl hastalığı, kötü muamele, genç annelik) güvensiz bağlanmanın geliştirilmesi için birincil risk oluşturduğu sonucuna varmışlardır (32). Bu nedenle anne duyarlılığında genç anneliğin ve anne yaşının etkisi merak edilen bir konu olmuştur.

Grossman ve arkadaşları (39) yaptıkları boylamsal çalışmalar sonucunda duyarlı ebeveynlerin sadece hızlı ve uygun davranışlarla cevap vermekle kalmayıp, çocuklarının duygu ve deneyimlerini yorumlayıp kelimelerle de ifade ettiklerini de

keşfedilmiştir. Diğer taraftan, Grossman ve arkadaşları ebeveynlerin çocukla onun çevresi olan yetişkin ve akranlarla ilgili de ortamı onlara açıklayan bir rol üstlendiklerini fark etmişlerdir.

Anne yaşı ve duyarlılığı arasındaki ilişkiye dair çalışmalar yapılmıştır (45, 47, 48). Campell ve arkadaşları (47), Demers ve arkadaşları (48) ve Metin Orta (45) yaptıkları çalışmalarda anne yaşının annenin duyarlılığını etkilediğini yaşça küçük annelerin duyarlılığının düşük olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Buna karşılık Mesman ve arkadaşları (20), Moran ve arkadaşları (49) ve Maas ve arkadaşları (50) anne yaşının duyarlılığa etkisi ile ilgili herhangi bir bulguya rastlamamışlardır.

2.3.3.2. Aile Tipi ve Genişliği

Annenin çocuğuna yönelik ilgi ve bakımı yaşadığı ailenin tipi, ailenin kuralları ve ailede yaşayan birey sayısına göre farklılık gösterebilir. Çocukların geleneksel kurallarla yetiştirilmesi göz önüne alındığında geniş ailelerdeki annelerin çekirdek ailelerdeki annelere göre daha az tahmin edilebilir oldukları görülmektedir. Benzer biçimde bağlanma ve anne duyarlılık ilişkisinin de geniş ailedeki annelerde daha zayıf olduğu ortaya çıkmıştır (51). Bárrig-Jó ve arkadaşlarının (15) Kolombiya, Uruguay ve Peru'da yaptıkları ve %68,75'i geniş ailede yaşayan örneklemeden oluşan bir grupta yaptıkları çalışmada, daha düşük anne duyarlılığı tespit etmişleridir. Bununla birlikte, Ülkemizde Seven ve Ogelman (9) tarafından geniş ve çekirdek ailelerdeki çocukların bağlanma kararlılığı incelenmiştir. Araştırmada arada anlamlı bir fark olmamasına rağmen çekirdek ailedeki çocukların, geniş ailede büyüyen çocuklara göre daha yüksek bağlanma kararlılığı gösterdiği tespit edilmiştir.

2.3.3.3. Sosyo-ekonomik Düzey

Çocuk gelişimi ve çocuk bakımı ile ilgili literatür incelendiğinde, düşük sosyo-ekonomik düzey ailelerde yaşayanların orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydekilere göre birçok toplumda düşük ebeveyn-çocuk etkileşimi, yüksek oranda çatışma ve katı disiplin ile düşük düzeyde anne duyarlılığı gösterdikleri ortaya çıkmaktadır (20, 45, 52).

Duyarlılık ve bağlanma ilişkisi ile ilgili yapılan bir meta-analiz çalışmasında düşük sosyo-ekonomik düzeyden (SED) gelen annelerde ilişkinin anlamlı ancak diğer düzeylerden daha düşük olduğu tespit edilmiştir (49).

Ülkemizde anne duyarlılığı, bağlanma ve anne etkileşimi üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Metin Orta (45), anne duyarlılığının duygu düzenlemeye etkisini de incelediği yüksek lisans tezinde sosyo-ekonomik düzey ile anne duyarlılığı arasında orta düzey anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Buna karşılık Ekmekci ve arkadaşlarının (17) Hollandalı ve Türk annelerle ilgili karşılaştırmalarının olduğu çalışmasında gelir durumu ile anne duyarlılığı arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır.

2.3.3.4. Anne Eğitimi

Anne duyarlılığı ile ilgili çalışmalarda genellikle annenin eğitim düzeyi bir faktör olarak ele alınmıştır. Annenin çocuğa yaklaşımı ve iletişiminin eğitim seviyesinin yükselmesine bağlı daha iyiye gitmesi beklenmektedir. Bu amaçla anne eğitim düzeyinin annenin duyarlılığı ile ilgili bir takım araştırmalar yapılmıştır. Son yıllarda yapılan eğitim düzeyi arttıkça annenin duyarlılığının da arttığına dair bulguları olan pek çok araştırma bulunmaktadır (20, 47, 50, 52, 53). Buna karşılık Ekmekci ve arkadaşları (17) Hollandalı ve Türk anneleri karşılaştırdıkları çalışmalarında anne eğitim düzeyi ile annenin duyarlılığı arasında anlamlı bir ilişki tespit edememişleridir.

2.3.3.5. Çocuğun Yaşı

Bazı araştırmacılar, anne duyarlılığı ve bağlanma ilişkisinin gücünün kişilik özelliklerine bağlı olarak güçlenip zayıfladığını ileri sürmüşlerdir. Bu durum çocuğun gelişimi ve bulunduğu yaşı ve çocuğun bir takım niteliklerinin annenin duyarlılığını etkilediğine dair bulguları beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, çocuğa bakım veren kişinin bebeğin değişen duygusal durumunu dikkate alacak biçimde duyarlı davranışlar sergilemesi gerekmektedir. Bu görüşe göre bebeklikten itibaren çocuğun kişilik özellikleri annenin çocuğun mesajına yönelik tepkilerini şekillendirebilmektedir (54). Diğer taraftan çocuğun yaşının anne duyarlılığına etkisi olmadığına dair bulgular da elde edilmiştir (17, 45).

2.4. İlgili Araştırmalar

2.4.1. Yurt Dışı Araştırmalar

Bárrig-Jó ve arkadaşları (15) çalışmalarında annenin zihinsel bağlanma temsilleri ile anne bakımının kalitesi arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamışlardır. Annenin bağlanma ile ilgili zihinsel temsilleri öykü yöntemiyle annenin bakım kalitesi

ise ev gözlemiyle belirlenmiştir. Araştırmaya 19-44 yaş aralığındaki 32 anne ile onların 8-10 aylık bebekleri katılmıştır. Sonuçlara göre gözlenen anne duyarlılığı ile bağlanma temsilleri arasında herhangi anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ancak, duyarlılığın iki boyutu ile özel anlamda ilişkiler bulunmuştur. Bununla birlikte çocuklarıyla erken ayrılma deneyimi olan annelerin bağlanma temsilleri ve duyarlılıkları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Dahası, bu anneler düşük anne duyarlılığı ve çocuklarıyla etkileşimde düşük düzeyde çocuğun sinyallerini kabul ettikleri görülmüştür.

Mesman ve arkadaşları (20), 26 kültür, içlerinde Türkiye'nin de olduğu 15 ülke ve 751 anne ile oldukça geniş kapsamlı bir araştırma yapmışlardır. Anne Davranışları Sınıflandırma Seti ölçeği kullanılarak ideal annelik fikri üzerinde durmuşlardır. Sonuçlar gruplar arasında ideal anne fikriyle bağlanma teorisinin tanımı arasında kuvvetli bir yakınlığın olduğunu göstermiştir. Kültürel grup üyeliği, anne duyarlılığına dair inancın biçimini anlamlı olarak yordamıştır. Fakat bu etki sosyo demografik faktörlere göre gruplar arasında farklılıklar göstermektedir. Kırsalda yaşayan, düşük gelirli ve çok çocuklu anneler ideal anneyi yüksek duyarlılıktan çok uzak bir biçimde tasvir etmişlerdir. Araştırmada bulgular, duyarlılık yapısının evrensel ve kültüre özel yönleriyle ele alınmaktadır.

Wang ve arkadaşları (52), okul öncesi eğitimden erken doğum öncesine kadar olan annelerin duyarlılığı ve çocukların dışsallaşmış davranışları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla, NICHD'nin Erken Çocuk Bakımı ve Gençlik Gelişimi Araştırması (N = 1364) verilerinden yararlanılarak incelenmiştir. Anne duyarlılığı ortalama olarak nispeten istikrarlı bir seyir izlemektedir ve anneler arasında önemli farklılıklar bulunmuştur. Araştırma sonucunda 3 yaşından 11 yaşına anne duyarlılığında düşüş gözlenirken dışsallaşmış problemlerde 4 yaşından 12 yaşına artış görülmüştür. Okul öncesinden erken ergenlik dönemine doğru süreçte anne duyarlılık davranışlarının davranış problemleri azalttığı tespit edilmiştir.

Rosati (55), 2011 yılında yüksek riskli, düşük gelirli ve travmaya maruz kalmış 56 anne-çocuktan oluşan bir grupla çalışmıştır. Anne duyarlılığını artırmak için özel olarak tasarlanmış bir program olan "Mom Power (anne gücü)" müdahale programını incelemiştir. Burada videoya dayalı öntest ve son test dahilinde değerlendirilen bir yöntemin anne duyarlılığını artırıp artırmadığına bakılmıştır. Ancak "Mom Power" müdahale programının anne duyarlılığını artırmadığı tespit edilmiştir. Bu

durum demografik risk faktörlerinin anne duyarlılığının gelişmesini engellediğini göstermiştir.

Demers ve arkadaşları (48), bebekleriyle etkileşimde duyarlı bilinç kalitesinin yetişkin ve ergen annelerdeki durumunu incelemek amacıyla 18 aylık bebekleri olan 28 yetişkin ve 69 ergen anneye yönelik araştırma yapmışlardır. Sonuçlar yetişkin annelerin çocuklarıyla etkileşimdeki yorumlarında duyarlı bilinç öğelerini daha fazla kullandıklarını göstermiştir. Bununla birlikte yine yetişkin annelerin yorumlarında daha uygun ve pozitif davrandıkları görülmüştür. Yabancınn durumu ve ev gözlemi ile toplanan bilgilerin yetişkin annelerde anne duyarlılığının duyarlı bilince iki boyutlu olarak etki ettiği, anne çocuk bağlanmasının üç boyutta etki ettiğini göstermiştir. Buna karşılık ergen annelerde yalnızca tek bir boyut ortaya çıkmıştır.

Villani'nin (56), 2010 yılında yaptığı tezin temel amacı bebeklik döneminde anne duyarlılığının ve önceki kapasitenin çeşitli noktalarda değişen etkisini değerlendirmektir. Anne duyarlılığı ve bilişsel gelişim özellikleri 6, 12, 18 ve 36 aylarda değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, anne duyarlılığının bilişsel kapasiteyi artırmada ve bilişsel gelişimde belirleyici bir unsur olduğu bulunmuştur.

Tamis-LeMonda ve arkadaşları (21) kentte yaşayan 119 Afrika kökenli Amerikalı annede ve 6-7 yaşındaki çocuklarında anne-çocuk etkileşimleri ile çocuk davranışları arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bir pişirme görevi esnasındaki etkileşimler ve takip edilen bir temizlik görevi videoya kaydedilmiştir. Pişirme sırasında davranışların temel bileşen analizleri, annelerde iki faktör (Duyarlılık ve Kontrol), çocukta üç faktör (Görev Katkısı, Duyarlılık ve İletişimsel) ortaya koymuştur. Bir temizleme görevi sırasında çocukların olumsuzluğu kodlanmış ve annelerin çocuklarının sorun davranışları hakkında görüşülmüştür. Ebeveyn duyarlılığı pozitif çocuk davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir ve ebeveyn kontrolü negatif çocuk davranışlarıyla ilişkili çıkmıştır. Annenin eğitim durumu duyarlılıkla ilişkili ama kontrolle ilişkisiz bulunmuştur. Bulgular, Afrika kökenli Amerikalı ebeveynliğin heterojenliğini ve erken çocukluk döneminde pozitif ebeveynliğin çocukların davranışlarını düzenlemede etkili olduğunu göstermektedir.

De Wolff ve van IJzendoorn (41), 66 çalışmayı kapsayan ve ebeveynlik öncüllerinin bağlanmaya etkisi ile ilgili bir meta-analiz çalışması yapmışlardır. Konuyla ilgili soru, annenin duyarlılığının bebek bağlanma güvenliği ile ilişkili olup olmadığı ve bu ilişkinin gücünün ne olması gerektiğidir. Gözleme dayalı duyarlılık ölçekleri ile

yapılan çözümlenmede ilişki bulunmuştur. Normal şartlarda duyarlılığın bağlanma güvenliği açısından önemli ama özel bir durum olmadığı görülmüştür. Ebeveynlikle ilgili diğer pek çok boyutun benzer önemi olduğu da görülmüştür. Daha az stabil ve stresli durumlarda çevresel etkenlerin etkiler ve duyarlılıkla ilgili yorum yapabilmek için daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır.

Vereijken ve Riksen-Walraven (7), 1997 yılında Japonya’da bağlanma teorisinin temel önermelerinden biri olan anne duyarlılığı ile çocuk bağlanma güvenliği arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Bağlanma güvenliği 14- 24 çocuklar için Q sort ile belirlenmiştir. Aynı yaşlarda, annelerin çocuklarıyla olan etkileşimlerinde duyarlılıkları da ayrıca değerlendirilmiştir. Anne duyarlılığı ile çocuğun bağlanması arasında her iki yaş gurubu için de belirgin biçimde ilişki tespit edilmiştir. Anne duyarlılığı, iki yaş arasında orta derecede kararlılık göstermiştir. Bulgular, anne duyarlılığının, yaşamın ikinci yılında güvenli bir bağlanma ilişkisinin gelişmesinde belirgin bir rol oynamaya devam ettiğini göstermektedir.

2.4.2. Yurt İçi Araştırmalar

Ekmekci ve arkadaşları (17) 2016 yılında Hollandalı ve Türk annelerin duyarlılık inançları ve duyarlı davranışları arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Araştırmaya çocukları 2-5 yaş arası olan 30 Hollandalı ve 30 Türk toplam 60 anne katılmıştır. Annelerin duyarlılık inancı Anne Davranışları Sınıflandırma Seti ile belirlenmiştir. Duyarlılık davranışları ise bir serbest oyun ortamında Biringen Duygusal Erişilebilirlik Ölçeği ile belirlenmiştir. Hollandalı annelerin duyarlılık inançları ve duyarlılık davranışları puanlarının Türk annelerden yüksek olduğu görülmüştür. Türk anneleri ve etnik köken ile duyarlılık (inanç ve davranışlar) arasındaki bu ilişkiye, sosyo-ekonomik düzey (SED) aracılık ettirilmemiştir. Duyarlılık inançları her iki grupta da duyarlı davranışlarla ilişkili çıkmamıştır. Etnik köken ve sosyo-ekonomik düzey (SED) bu ilişkiyi yumuşatmamıştır.

Demir ve Aksoy (57), 2016 yılında baba ile çocuk etkileşimi ile ilgili çalışma yapmışlardır. Baba-çocuk davranışlarını etkileşimsel olarak değerlendirmek amacıyla Baba-Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği-B-ÇDYMÖ (Caregiver-Child Affect, Responsiveness and Engagement Scale, C-CARES)’nin Türkçe uyarlamasını yapmışlardır. 85 baba-çocuk çifti araştırmanın çalışma grubunu

oluşturmuştur. Bu kapsamda geçerlik-güvenirlik analizleri yapılmış ve ölçek geçerli ve güvenilir bulunmuştur.

Ulutaş ve Aksoy (58), 2016 yılında annelerin duyarlılık ve karşılıklı etkileşim davranışları ile bebeğin gelişimine etkisini incelemek amacıyla Ev Merkezli Anne-Bebek Etkileşim Programı'nı geliştirmeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın çalışma grubu Malatya il merkezinde bulunan 44 anne ve bebeğinden oluşmaktadır. Araştırmada bilgi toplamak için "Genel Bilgi Formu", "Duyarlılık ve Karşılıklılık Testleri (Subtest of Sensitivity / Responsivity)" ve "Denver Gelişimsel Tarama Testi II" kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda anne duyarlılığı puanlarının deney grubunda kontrol grubundaki annelerden anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Bu da uygulanan programın etkili olduğunu göstermektedir.

Ulutaş ve Aksoy (59), 2015 yılında Duyarlılık ve Karşılıklılık Testi'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını gerçekleştirmişlerdir. Bu araştırmayı Mizaç Değerlendirme Bataryası'na ait Duyarlılık ve Karşılıklılık alt testlerini Türkçeye uyarlamak ve testlerin geçerlik ve güvenilirliğini tespit etmek için yapmışlardır. Araştırma Malatya ilinde 29 anne ile yürütülmüştür. Araştırmanın sonunda geliştirilmek istenen ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğuna karar verilmiştir.

Ural ve arkadaşları (60), 2015 yılında 5-6 yaş çocuklarının bağlanma biçimleri ile sosyal beceri ve duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Araştırmanın katılımcılarını İstanbul Anadolu yakasında okul öncesi eğitime devam eden 60-72 aylık 224 çocuk oluşturmaktadır. Araştırmada bilgi toplamak için Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği (SYDD-30), Duygu Düzenleme Ölçeği ve Oyuncak Öykü Tamamlama Testi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda anksiyete-içedönüklük düzeylerinin annelerine güvensiz bağlanan çocukların güvenli bağlanan çocuklara göre daha yüksek olduğu ve duygu düzenleme becerilerinde anneye bağlanma biçimine göre farklılık olduğu görülmüştür.

Akgün ve Yeşilyaprak (61), 2011 yılında annelerin çocuklarıyla serbest oyun etkileşimlerinde kullandıkları ifadelerin niteliksel boyutunu araştırmak amacıyla 4-5 yaş çocuğu olan 18 anne ile bir araştırma yapmışlardır. Anneleri kendi evlerinde çocuklarıyla oynarlarken beş dakikalık kamera kayıtları alınmış ve annesaba- çocuk

kodlama formu ile etkileşimleri değerlendirilmiş, yüzde ve frekans değerleri oluşturulmuştur. Araştırmanın sonucunda annelerin %66.6'sının çocuklarının sinyallerine tepkisiz kaldıkları, annelerin çocuklarının istekleri karşısında duyarlılık göstermeleri açısından zorluk yaşadıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Bir diğer bulgu ise araştırmaya katılan anneler çocukları ile oyunlarında öğretme kaygısı içinde olmalarıdır.

Metin Orta (45), 2010 yılında yaptığı doktora çalışmasında okul öncesi dönemde mizaç özelliklerinin ve ebeveyn davranışlarının, Türk çocuklarının duygu düzenleme becerilerine etkisini incelemiştir. Bu çalışmada özellikle hedeflenen, çocukların öfke/kızgınlık eğilimlerinin, kendini denetleme becerilerinin, anne duyarlılığının ve bu değişkenlerin birbirleriyle etkileşimlerinin, çocukların duygu düzenleme becerileri ve duygu düzenleme güçlüklerine etkisinin incelenmesidir. Araştırmaya 3-6 yaşlarında 118 çocuk ile anneleri ve anaokulu öğretmenleri katılmıştır. Çocukların öfke/kızgınlık eğilimleri ve kendini denetleme becerileri davranış bataryalarıyla ölçülmüş, anne duyarlılığı ise anne-çocuk etkileşimleriyle laboratuvar ortamında gözlenmiştir. Batı'daki çalışmaların aksine kendini denetleme becerisinin öfke/kızgınlık duygusunu düzenlemedeki olumlu etkisi ortaya konulamamıştır. Bunun yanısıra bulgular, kendini denetleme becerisinin anne duyarlılığı ile duygu düzenleme becerisi arasındaki ilişkide aracı rolünü desteklememiş, anne duyarlılığının kendini denetleme becerisi ve duygu düzenleme güçlüğüne yordadığı ortak-etken modelini desteklemiştir.

3. GEREÇ ve YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Nitel araştırmalar gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği türde araştırmalardır (62) (s.19). Bu nitel araştırmada, durum çalışmasının bir türü olan gömülü çoklu durum araştırması kullanılmıştır (63). Bu araştırmada, gömülü çoklu durum araştırması anne-çocuk etkileşimindeki temel davranış biçimlerinin tespit edilebilmesi için seçilmiştir.

3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Çalışmaya anne çocuk çiftleri katılmıştır. Anne-çocuk çiftleri nitel araştırmalarda kullanılan amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme esas alınarak belirlenmiştir. Bir araştırmada gözlem birimleri belli nitelikteki kişi, olay, nesne veya durumlardan meydana gelebilir. Böyle bir durumda örnekleme için belirlenen ölçütü karşılayan birimler örnekleme alınırlar. Bu araştırmada var olan durumun en iyi ifade edilebilmesi için ölçüt örnekleme yöntemi olarak seçilmiştir.

Literatür incelendiğinde, anne duyarlılığı ve anne çocuk etkileşimi ile ilgili aile yapısı (geniş ve çekirdek aile), çocuğun yaşı, sosyo-ekonomik düzey, çocukların cinsiyeti, annenin yaşı ve eğitim durumu gibi etkenlerin etkisi olduğu görülmüştür. Bununla birlikte durum çalışmasının gereği olarak örneklemin de sınırlı olması gerektiği anlaşılmıştır. Bu bağlamda araştırmacı tarafından çalışmanın örnekleminin belirlenmesi amacıyla bazı ölçütler geliştirilmiştir. Bu ölçütlerden ilki çalışma grubuna alınacak çocukların 30-42 ay aralığında olmasıdır. Bu yaş aralığı çocukların ben merkezci oldukları ve oyunlarını kendi ajandalarına göre oynamayı tercih ettikleri dönemin içindedir (29). İkinci ölçüt aile yapılarıdır. Araştırma örneklemi 4 geniş 4 çekirdek ailede yaşayan toplam 8 anne ve çocuk çiftinden oluşmuştur. Üçüncü ölçüt, ailelerin sosyo-ekonomik olarak düşük ve orta düzeyde olmalarıdır. Dördüncü ölçüt araştırmaya katılan annelerin çalışmıyor olmasıdır. Beşinci ölçüt çocukların cinsiyetidir. Altıncı ölçüt ise çocukların dil gelişimlerinin yeterli düzeyde olmasıdır. Araştırmaya 4 kız 4 erkek çocuk katılmıştır. Bunlardan 2 erkek – 2 kız çocuk çekirdek ailede, 2 erkek- 2 kız çocuk da geniş ailede bulunmaktadır. Bu bilgilere ulaşmak için genel bilgi formu kullanılmıştır.

Araştırmacı belirlenen bu ölçütlere uygun çocuk ve anne çiftlerini belirlemek amacıyla Muş il merkezinde öncelikle yakın çevresinden başlayarak aile arayışına girmiştir. Belirlenen aileler listelenmiştir. Bu listeden ölçütlere uygun olan anne-çocuk çiftleri belirlenmiştir. Seçilen aileler ile randevu alınarak araştırma ile ilgili gereken bilgilendirme yapılmış. Aileler arasında araştırmaya katılmak istemeyen aileler listeden çıkarılarak, listedeki diğerk aileler ile görüşülmüş, araştırmaya gönüllü katılmak isteyen aileler çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırmanın katılımcılarını Muş Merkez ilçesinde bulunan, geniş ailede yaşayan 4 anne ve 30-42 ay arası 2 kız 2erkek çocuk ile 4 çekirdek ailede yaşayan 4 anne ve 30-42 ay arası 2 kız- 2 erkek çocuk olmak üzere toplamda 16 kişi oluşturmaktadır.

3.2.1. Çalışma Grubunun Özellikleri

Çalışma grubunun özellikleri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 1: Çalışma grubunun özellikleri

Çocuğun kodu	Çocuğun kaç aylık olduğu	Çocuğun cinsiyeti	Çocuğun yaşadığı Aile Türü	Çocuğun Kardeş Sayısı/ Cinsiyeti	Geniş Ailedeki anne baba çocuklar dışındaki bireyler	Çocuğun kardeşlerini n yaşı	Anne Yaşı	Anne Öğrenim durumu	Annenin Kardeş Sayısı	Annenin Çocukluğundaki Aile Yapısı	Annenin Kardeşleri Arasındaki Doğum Sırası	Annenin İlk Anne Olma Yaşı	Ailenin Ortalama Geliri TL
Ç1	38 ay	Kız	Geniş	2 Kız 1 Erkek	Babaanne	8 Yaş 6 Yaş 1,5 Yaş	31	İlkokul	11	Geniş	12.	23	7500 TL
Ç2	31 ay	Erkek	Geniş	1 Kız 2 Erkek	Büyük baba, babanne, büyükbabanın annesi, 2 hala, 2 amca	8 Yaş 5 Yaş 1,5 Aylık	26	İlkokul	6	Geniş	4.	18	6000 TL
Ç3	36 ay	Erkek	Geniş	2 Kız	Büyük baba	8 Yaş 10 Aylık	30	İlkokul	7	Geniş	4.	22	1400 TL
Ç4	38 ay	Kız	Geniş	1 Erkek	Büyükbaba, babaanne, 3hala, 2 amca	1 Yaş	27	Lise	3	Geniş	1.	23	2000 TL
Ç5	37 ay	Kız	Çekirdek	1 Kız 2 Erkek		19 Yaş 14 Yaş 8 Yaş	37	İlkokul	7	Geniş	1.	18	1400 TL
Ç6	37 ay	Kız	Çekirdek	1 Kız 2 Erkek		14 Yaş 8 Yaş 1,5 Yaş	36	İlkokul	5	Geniş	1.	22	5000 TL
Ç7	35 ay	Erkek	Çekirdek	-----		-----	26	Lise	2	Geniş	1.	23	6000 TL
Ç8	38 ay	Erkek	Çekirdek	1 Kız 2 Erkek		16 Yaş 14 Yaş 11 Yaş	36	İlkokul	11	Geniş	9.	18	3000 TL

Araştırmaya katılanların özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur. Buna göre, 8 anne ile 4’ü kız - 4’ü erkek olmak üzere 8 çocuk çalışmaya katılmıştır. 4 anne, 2 kız ve 2 erkek çocuk geniş ailede; 4 anne, 2 kız ve 2 erkek çocuk çekirdek ailede bulunmaktadır. Çocukların yaşları 31-38 ay arasındadır. Anneler çalışmamaktadır. Anneler genellikle ilkokul mezunudur. Ailelerin genellikle düşük gelirli oldukları görülmektedir. Annelerin yaşları 26-37 arasındadır. Çocukların kardeş sayıları incelendiğinde 5’inin 3 kardeşi olduğu diğerlerinin ise daha az kardeşe sahip oldukları görülmüştür. Anne ve çocukların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin ayrıntılı bilgiler “Bulgular” kısmında sunulacaktır.

3.3. Verilerin Toplaması

Durum çalışmalarında birden çok veri toplama yöntemi kullanılması önerilmektedir (62, 63). Çalışılan grubun etkileşimlerini derinlemesine betimleyebilmek için gözlem ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Çalışmada anne-çocuk bilgi formu ve anne-çocuk gözlem formu kullanılmıştır. Yapılan gözlem doğal ve yapılandırılmış niteliktedir. Çalışmadaki veri toplama araçları ve içerikler ilgili literatüre göre hazırlanmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

3.4.1. Anne- Çocuk Gözlem Formu

Gözlem herhangi bir ortamda ya da kuramda oluşan davranışı ayrıntılı olarak tanımlamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir (62) (s. 124). Anne duyarlılığının temelinde annenin çocukla olan etkileşim davranışları belirleyici olmaktadır (64). Bu davranışların en iyi gözlem tekniğiyle tespit edileceği düşünülmektedir. Bu nedenle gözlem tekniği kullanılması uygun görülmüştür.

Gözlem sürecinde anne-çocuk arasındaki duyarlılığı belirleyecek etkileşim davranışlarını tespit etmek amacıyla ilgili literatür incelenmiştir. Bu kapsamda anne duyarlılığı; duyarlılık döngüsü, duyguların paylaşılması, koordinasyon ve işbirliği olarak üç ana başlık altında incelenmesi kararlaştırılmıştır (14). Hazırlanan gözlem davranış listesi 5 uzmana gönderilerek uzman görüşleri alındıktan sonra gereken düzenlemeler yapılarak forma son hali verilmiştir (Ek 2). Okan Üniversitesi etik kurulundan gerekli onay alınmıştır (Ek 1).

Yapılacak gözlem ile ilgili doğal ortamda yapılandırılmış, çalışmaya katılan bütün anne- çocuk çiftleri için sabit olabilecek bir etkinlik planlanmıştır. Bu içeriği ve süresini belirlemek amacıyla konuyla alakalı çalışma yapmış olan akademisyenlerle görüşülmüş, yabancı literatürde yapılmış benzer uygulamalar incelenmiştir (14). Buna göre anne çocuk etkileşimini en doğru biçimde yansıtacak etkinliğin birlikte oyun etkinliği olduğu görülmüştür. Bu oyun etkinliğinin uygulanışı esnasında çıkabilecek aksaklıklar ve etkinliğin etkililiğinin değerlendirilebilmesi için araştırmacı tarafından 2 anne-çocuk çiftine pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama için oyun etkinliği belirlenirken, oyun içerisinde etkileşimin anne ve çocuk tarafından rahatlıkla kurulabileceği oyun araçları arayışına girilmiştir. Benzer uygulamalarda en çok kullanılan oyun aracının oyun hamuru olduğu görülmüştür. Bunun üzerine standart 4 renk aynı özellikteki oyun hamuru kullanılmasına karar verilmiştir. Diğer taraftan uygulamanın süresi 15 dakika + oyun hamurunu toplama süresi olarak belirlenmiştir. Pilot uygulamalar sırasında oyun hamurunun 30-42 ay çocuklar için etkileşimin tespit edilmesinde etkili olarak kullanılabileceği anlaşılmıştır. Ancak 15 dakikalık sürenin çocuğun dikkat süresi açısından uzun olduğu, her iki pilot uygulamada da çocukların 10 dakikadan sonra dikkatlerinin dağıldığı görülmüştür. Bunun üzerine asıl uygulamanın 10 dakika olmasına karar verilmiştir. Anne –çocuk etkileşiminin sınırlandırılmasının engellenmesi için oyun hamuru kalıbı kullanılmamıştır.

Uygulama anne- çocuk çiftlerinin kendilerini en rahat hissettikleri evlerinde hatta çocuğun daha çok annesiyle vakit geçirdiği odada yapılması kararlaştırılmıştır. Uygulama öncesi anne ile görüşülüp çocuğun uykusunu almış ve fiziksel ihtiyaçlarının giderilmiş olmasına dikkat edilerek uygulama saati belirlenmiştir. Uygulama sırasında anne ve çocuğun dikkatini dağıtacak herhangi bir olumsuzluk yaşanmaması için evdeki diğer bireyler ortamdaki uzak tutulmuştur. Uygulama sırasında dikkati dağıtabilecek riskler öngörülerek ortam uygun hale getirilmiş ve uygulamaya başlanılmıştır. Araştırmacı kamerayı çocuğun dikkatini çekmeyecek ancak anne-çocuk davranışlarını net bir şekilde kayıt altına alabilecek bir noktaya konumlandırmıştır. Gözlem sürecinde araştırmacı da aynı ortamda bulunmuş ancak uygulamaya hiçbir şekilde müdahale etmemiştir.

Uygulama öncesi anneye şu yönergeler verilmiştir; “ size açılmamış 4’lü bir oyun hamuru paketi vereceğim bunu çocuğunuzla beraber açmanızı ve devamında

çocuğunuzla beraber oynamanızı istiyorum. Burada yapacağınız ürünlerin sayısına ve niteliğine değil çocuğunuzla kuracağınız etkileşime bakılacaktır. Oyununuz 10 dakika sürecek sonrasında kamerayı kapatacağım ve tamam şimdi oyunu bitirebilirsiniz dedikten sonra oyunu bitirebilirsiniz. Uygulama sırasında çocuğunuz ya da siz uygulamaya devam etmek istemezseniz uygulamayı sonlandırabiliriz.” Çocuğa ise; “burada oyun hamuru var annenle bu oyun hamurlarıyla oynamak ister misin?” yönergesi verilir.

Oyun uygulamaları 15 Eylül – 15 Ekim 2017 tarihleri arasında yapılmıştır. Uygulama öncesi ailelerden gerekli izinler alınmıştır. Ebeveyn Gönüllü Katılım Formu (EK 3) ve Ebeveyn Onay Formu Tezin ekinde sunulmuştur (Ek 4).

3.4.2. Anne-Çocuk Bilgi Formu

Anne-çocuk bilgi formu çocuğu ve anneyi daha iyi tanıyabilmek amacıyla duyarlılığa etki eden faktörlere ilişkin literatür incelenerek hazırlanmıştır (14, 65) Formun içeriğinde anne yaşı, annenin öğrenim düzeyi, ailenin ekonomik düzeyi, çocuğun ve annenin kardeş sayısı ve aile tipi gibi duyarlılığa etkisi olduğu düşünülen faktörler yer almaktadır.

Form oyun etkinliği sonrası görüşme tekniği ile araştırmacı tarafından doldurulmuştur. Ekler bölümünde Anne-çocuk bilgi formu sunulmuştur (Ek 5).

3.5. Verilerin İşlenmesi ve Analizi

Bu araştırmada betimsel-yorumsal veri analizi kullanılmıştır. Bu tür analizde veriler indirgenir, belli bir sıraya konur, veriler seçilir ve yorum yapılır. Bu analiz türünde betimsel anlatımlar üzerine uygun yorumlara yer verilir (66) (s.197). Bu araştırmada veriler incelenmiş, kategoriler oluşturularak tablolaştırılmış (Ek 6) ve bulgular yazılarak sonuçlar yorumlanmıştır. Çocuk ve anne etkileşiminden elde edilecek verilere göre duyarlılık döngüsü, koordinasyon- işbirliği ve duyguların paylaşımları kapsamında sınıflandırılarak incelenmiştir.

Duyarlılık Döngüsü; Anne duyarlılığı bebeğin işaretlerine sürekli ve uygun şekilde, zamanında cevap verme ve annelik yeteneği olarak tanımlanmıştır (1). Anne duyarlılığı bebeğin sinyallerine hızlı ve yeterli yanıt vermeye dayanır. Anne çocuk arasındaki duyarlılık bir döngü içinde gerçekleşir. Bu döngü çocuğun sinyali ile başlar.

Ebeveyn çocuğun sinyaline olumlu veya olumsuz tepki gösterir. Ebeveynin çocuğun mesajına gösterdiği tepki karşısında çocuk bir tepki geliştirir. Bu süreç bir zincir halinde devam eder. Bu döngü aşağıdaki gibi şematize edilebilir (44, 45).

Çocuk sinyali → ebeveyn tepkisi → çocuğun tepkisi

Bu döngüde çocuğun sinyalleri sözlü-sözsüz, annenin tepkileri olumlu/sözlü-sözsüz, olumsuz/sözlü-sözsüz, çocuğun tepkileri olumlu/sözlü-sözsüz, olumsuz/sözlü-sözsüz olarak incelenmiştir.

Duyguların Paylaşılması; anne çocuğun duygularını fark eder. Çocuğun olumlu ve olumsuz duygularına duygusal uyum veya uyumsuzluk gösterir. Duyarlı anne empatik yaklaşım içerisindedir (44).

Koordinasyon ve İşbirliği; anne, isteklerini, ruh halini ve sorumluluklarını çocuğun istek, ruh hali ve devam eden etkinliği ile bütünleştirme eğilimindedir. Çocuğun ilerlemesine neden olan bir faaliyeti aksatmak yerine, etkinliğinde doğal bir kırılma oluşana kadar müdahalesini geciktirir, ya da etkinliklere aracılık ederek, çoğunlukla eğlenceli bir türle, yapacağı şeyden onu yapmak istediği bir şeye doğru yavaş yavaş yönlendirebilir. Anne, kendi isteklerini ona dayatmak yerine, işbirliği yapmaya davet eder (67).

Bu süreçte çocuğun sinyalleri sözlü-sözsüz, annenin tepkileri olumlu/sözlü-sözsüz, olumsuz/sözlü-sözsüz, çocuğun tepkileri olumlu/sözlü-sözsüz, olumsuz/sözlü-sözsüz olarak incelenmiştir.

3.6. Güvenirlilik ve Geçerlik

Araştırmanın geçerliliği için aşağıdaki önlemler alınmıştır:

Uzman Görüşü: Araştırmada veri toplama amacıyla hazırlanan anne-çocuk gözlem formu görüşleri alınmak üzere çocuk gelişimi, okul öncesi ve psikoloji alanında çalışan yedi öğretim üyesine gönderilmiştir, beşinden dönüt alınmıştır. Uzmanların görüşleri arasındaki tutarlılık incelendikten sonra forma son şekli verilmiştir.

Pilot Uygulama: Yapılandırılmış doğal gözlem için hazırlanan etkinlik iki ayrı anne-çocuk çiftine pilot olarak uygulanmıştır. Bu uygulama ile etkinlikte kullanılacak

oyuncak, etkinliğin süresi ve etkinliğin uygulanacağı şartlar ile ilgili ön bilgiler elde edilmiştir.

Araştırmacı Çeşitlemesi: Gözleme sonucunda elde edilecek video kayıtları iki kodlayıcı tarafından kodlanarak veriler oluşturulmuştur. Böylece veri kaybının önüne geçildiği söylenebilir.

Örneklem Çeşitlemesi: Anne-çocuk etkileşimi sırasındaki davranışların oluşumunda temel aile yapıları olan geniş ve çekirdek ailelerden 4'er çift anne-çocuk alınması nedeniyle yeterli örneklem çeşitlemesi gerçekleştirildiği söylenebilir.

4. BULGULAR

4.1. Geniş Aile

4.1.1. Ç1- A1

4.1.1.1 Ç1 –A1’in Aile Yapısı

Ç1, 21/04/2014 doğumlu bir kız çocuğudur. A1, 31 yaşında, ilkokul mezunudur ve çalışmamaktadır. Eşi ise 41 yaşında, lise mezunu ve esnaflık yapmaktadır. Babanın günlük çalışma süresi 12 saattir. Aylık geliri 7500 TL’dir. Ç1’in dışında 8 ve 1,5 yaşlarında iki kız ve 6 yaşında bir erkek olmak üzere 3 tane daha çocukları bulunmaktadır. Ailenin yanında bir de babaanne yaşamaktadır. Ç1’in bakımıyla sadece anne ilgilenmiştir. A1 eşinin çok yoğun çalıştığını, zamanının çoğunu dışarıda geçirdiğini, evde fazla bulunmadığını ve çocuklarla da ilgilenemediğini söylemiştir. Anne evde zamanını öncelikli olarak ev işlerine ve misafirlere ayırdığını, çocuklarla bakım dışında pek vakit geçiremediğini, çocuklarla çok az oyunlar oynadığını söylemiştir. Ç1 kreşe hiç gitmemiştir.

Annenin çocukluğundaki aile yapısı geniştir. 10 kardeşi bulunmaktadır. Kardeşleri arasındaki doğum sırası 11’dir.

Anne, anne-çocuk gözlem formunda yer alan “aile içinde çocuğunuzla ilgilenmenizi zaman zaman da olsa engelleyen kültürel bir gelenek var mıdır?” sorusuna “*çocuklarımı kayınvalidemin yanında sevemiyorum*” yanıtını vermiştir.

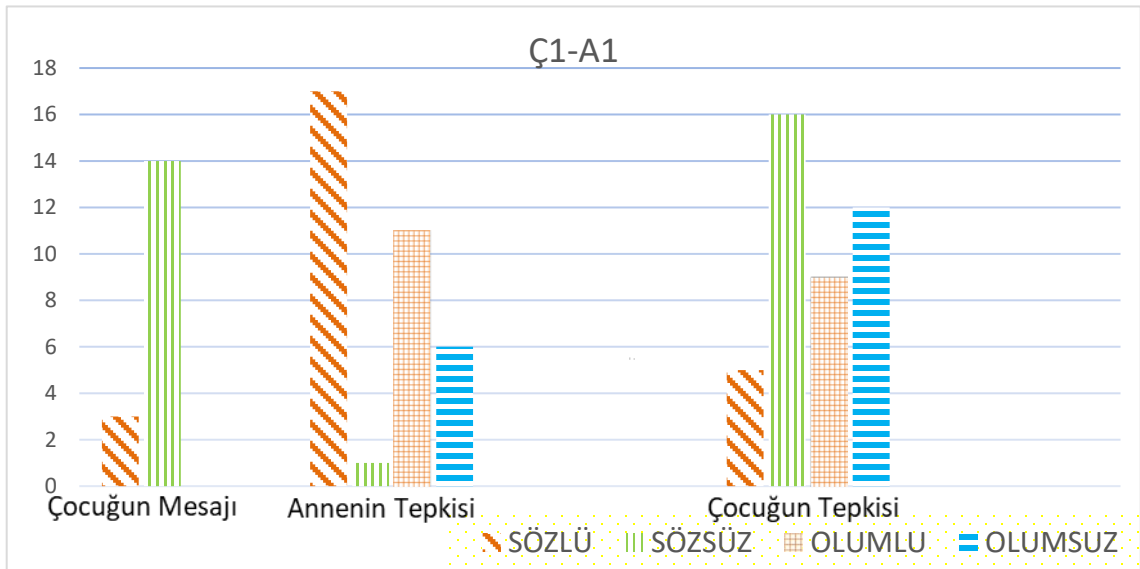
Ailenin şu anda kaldığı ev 3 oda 1 salon şeklindedir. Çocuklar için ayrılan bir oda vardır, hepsi aynı odada kalmaktadır. Bir ebeveyn odası, bir oturma odası ve bir de salon bulunmaktadır. Babaanne oturma odasında kalmaktadır. Çocuk odasının küçük olmasından dolayı uygulama salonda yapılmıştır.

4.1.1.2 Ç1-A1 Duyarlılık Döngüsü

Ç1-A1’in duyarlılık döngüsü kapsamında gösterdikleri sözlü-sözsüz mesajlar, sözlü- sözsüz, olumlu-olumsuz tepkilerin sıklıkları ve gösterdikleri davranışları aşağıda sunulmuştur.

Grafik 1 incelendiğinde, çocuğun sinyalleri ve annenin tepkisine çocuğun tepkisinin oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Ç1 çoğunlukla sözsüz sinyaller göndermiştir. Ç1'in oyun boyunca nadir de olsa sözlü mesaj ve fiziksel temas girişimleri de görülmüştür. Buna karşılık A1'in tepkileri olumlu ve olumsuz olarak farklılaşmaktadır. Olumlu tepkiler, çocuğu cesaretlendirme ve çocuğun ihtiyacını sözlü olarak anladığını ifade etme, çocuğun fiziksel temas isteğine karşılık verme ve bazı durumlarda sabırlı davranma şeklinde gerçekleşmiştir. Olumsuz tepkileri ise, çocuğun ürünlerini beğenmeme, çocuğun mesajını fark etmeme, çocuğun cesaretini kırma, sinirli davranma ve oyununa müdahale etme davranışlarından oluşmaktadır.

Grafik1: Ç1-A1'in duyarlılık döngüsü kapsamında sözlü/ sözsüz, olumlu/olumsuz davranış sıklığı.

Tablo 2'de görüldüğü gibi döngünün son aşaması olan çocuğun tepkileri yine çok sınırlı davranışlardan oluşmaktadır. Annenin tepkilerine karşılık çok zayıf tepkiler göze çarpmaktadır. Buna göre çocuk zaman zaman tepkisiz kalmış, bazı durumlarda annenin tepkisinden hoşnut olmadığını ve hoşnut olduğunu gösteren davranışlar sergilemiştir. Bunların dışında annenin oyun talebini istemediğini ifade eden davranışlar da göstermiştir.

Tablo 2: Ç1 –A1 anne çocuk çiftinin duyarlılık döngüsü kapsamında gösterdikleri davranışlar.

Çocuğun sinyalleri	Annenin tepkisi		Çocuğun tepkisi
	Olumlu	Olumsuz	
İsteğini sözlü olarak bildirir.	Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder.	Çocuk memnun bir şekilde oynarken çocuğun oyununa sözlü olarak müdahale eder.	Ses çıkartarak ve bir şeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir.
İsteğini sözsüz olarak bildirir.	Çocuk bir şey yapmaya çalışırken onu yapması için sözle cesaretlendirir.	Çocuğun olumlu/olumsuz mesajlarını sinirli bir biçimde sözlü olarak karşılar.	Mimikleri ve hareketleriyle annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir.
Anneyle fiziksel temas için girişimde bulunur.	Çocuğa karşı sabırlı davranır.	Çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğenmediğini sözlü olarak ifade eder.	Annenin oyun talebini istemediğini jest veya mimikleriyle belirtir.
	Çocuğun fiziksel temas isteğine karşılık verir.	Çocuk bir şey yapmaya çalışırken sözleriyle cesaretini kırar.	Tepki vermez.
		Çocuğun mesajını fark etmez.	

Oyun boyunca annenin çocuğu oyuna katma girişimleri ve bu girişimler karşısında çocuğun direnç gösterdiği görülmektedir. Çocuk annesine fiziksel temas ihtiyacı olduğunu fark ettirir ve çocuk annenin girişimleri karşısında çekingen tavırlar sergiler.

Ç1-A1'in duyarlılık döngüsü açısından dikkat çekici bulguları aşağıda sunulmuştur:

Çocuğun oyuna karşı isteksiz oluşu

Çocuk başlangıçta annesinin oyun isteğine karşı isteksiz tavırlar sergilemiştir. Buna karşılık, anne zaman zaman çocuğu oyuna katmaya çalışmaktadır. Oyuna başlarken anne kapakları açıp hamurları çıkartırken çocuk müdahale ederek annesinin çıkardığı iki hamuru da kutusuna geri bırakır, kapaklarını da kapatarak bütün kutuları geriye doğru iter annenin oyun talebini istemediğini hareketleriyle gösterir. Anne buna karşılık “açmayalım mı? Tamam açmayalım, ne yapalım? Ne yapacaksın şimdi” diyerek çocuğu tekrar oyuna katmaya çalışır.

Anne ve çocuğun fiziksel temas girişimleri

Çocukla anne arasında fiziksel temas girişimleri gerçekleşmiştir. Bu girişimlerin başarıyla ve başarısız sonuçlandığı durumlar oluşmuştur. Başarısız girişim dikkat çekicidir. Oyunun 03':10'' de anne çocuktan yaptıkları topları saymasını ister çocuk sessiz bir şekilde sayar, anne de eşlik eder son topa geldiklerinde anne “ *altı aferin öpeyim seni bir tane, sen de öp beni*” der. Çocuk anneye doğru gelir anne çocuğu öper, annenin sen de beni öp isteği üzerine çocuk da annesine doğru çekinik bir şekilde öpmek için doğrulur ama öpme gerçekleşmez. Anne; “ *aferin sana hadi devam edelim*” der. Burada çocuk anne ile fiziksel temas kurmaktan çekinmiş anneyi öpememiştir veya öpmemiştir. Anne ise bu mesajı fark etmemiş, çocuğun bu tepkisini onarmaya çalışmamıştır.

Çocuğun cesaretini kırıcı davranışları

Anne, oyun sürecinde çocuğun yaptığı ürünlerle ilgili yorumlar yapmıştır. Bu yorumlar çoğunlukla olumlu gibi görünse de içerik olarak çocuğun olumsuz bir biçimde tepki göstermesine neden olmuştur. Bu mesajlardan bazıları “ *yapabilecek misin?*”, “ *Güzel oldu mu?*” , “ *neye benzedi*” şeklindedir. Örneğin oyunun 07':50'' da anne ve çocuk ayrı ayrı farelerini yapıp masanın üzerine bırakırlar. Anne sorar “ *bence çok güzel oldu. Sence hangisi daha güzel?*”. Anne ikisinin ayrı ayrı yaptıkları fareleri yan yana koymuş ve “ *hangisi daha güzel?*” sorusuyla çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğenmediğini sözlü olarak ifade etmiştir. Çocuk parmağıyla annesinin yaptığını göstererek annenin yaptığının daha güzel olduğunu söylemeye çalışmıştır. Bu durum çocuğu üzmüş ve cesaretini kırmıştır.

Çocuğun kısık ses ve anlaşılmaz ifadeler kullanması

Çocuğun oyunun genelinde utangaç tavırlar sergilediği ve bunun sonucunda konuşmaktan çekindiği görülmüştür. Örneğin oyunun 02':00''da annenin “ *ne yapalım?*” sorusu karşısında çocuk çok kısık sesle bir şeyler söyler ama ne söylediği anlaşılmaz. Anne “ *ama sesli konuş duyamıyorum seni*” demesine rağmen çocuk oyunun sonuna kadar annesiyle hep bu şekilde konuşmuştur. Sadece birkaç yerde kısık sesle söyledikleri anlaşılmıştır.

Annenin sabırlı davranışları

Annenin çocuğuna karşı sabırlı davranışlar gösterdiği gözlemlenmiştir. Anne “*hadi seninle kule yapalım*” diyerek önce kendisi bir parça hamur alarak yuvarlar masanın üzerine bırakır, daha sonra “*hadi sen de yap üzerine koy*” diyerek çocuğun yapmasını beklerken çocuğa karşı sabırlı davranır. Oyun boyunca konuşmaktan kaçınan çocuk memnun bir ifadeyle ilk defa kendi isteğiyle ama yine çok sessiz bir şekilde “*anne böyledir*” diyerek annenin dikkatini ve beğenisini çekmeye çalışır.

4.1.1.3 Ç1-A1 Duygu Paylaşımı

Oyun boyunca çocukla anne arasında duygu paylaşımı yok denecek kadar azdır. Çocuğun oyunun başından itibaren utangaç tavırlar sergilediği görölmüştür. Anne çocuğu oyuna davet ettiği zaman çocuğun annesine karşı utangaç tavır içerisinde olduğu ve oyunu reddettiği görölmüştür. Oyunun başında çocuk anne ile oyun oynamayı reddederek anneye doğru sokulmaktadır. Anne ise çocuğun bu durumunu fark edip çocuğu okşayarak yatıştırmaya çalışır. Ama çocuğun utangaç tavırları oyunun sonuna kadar devam eder. Bu sebeple çocuk annesiyle konuşurken bile çok kısık bir sesle konuşmaktadır. Annenin birçok yerde “*yüksek sesle konuş seni anlayamıyorum*” demesine rağmen çocuk kısık sesle konuşmaya devam etmiştir. Çocuğun annesine karşı çekinik davranmasının en belirgin örneği annenin çocuğunu öpmesi ve sen de beni öp demesi üzerine çocuğun annesini öpemesinden anlaşılmaktadır. Burada annenin bu durumu telafi etmediği görölmüştür.

4.1.1.4 Ç1-A1 Koordinasyon ve İşbirliği

Çocuk ve anne arasında oyun boyunca koordinasyon ve işbirliği zayıftır. Koordinasyona dayalı olarak, önce annenin planladığı ürünü annenin yaptığı, daha sonra çocuğun planladığı, yine annenin yaptığı sonrasında anne ile çocuğun ayrı ürünler yaptıkları ve annenin çocuğun yaptığı ürünü beğenmediği görölmüştür. Dolayısıyla anne ile çocuk birlikte bir ürün oluşturmamışlardır. Neredeyse bütün süreç annenin ajandasına göre ilerlediğinden anne ile çocuk arasındaki işbirliği ve koordinasyon davranışları belirgin olarak gözlenememiştir. Tablo 3’de göröldüğu gibi anne çocuğa koordinasyon ve işbirliğine dayalı olumlu tepkiler de göstermiştir ancak bunlar çok sınırlı kalmıştır. Annenin oyun genelinde daha çok Tablo 3’de de göröldüğu gibi çocuğun iş birliği mesajına olumsuz yanıt verme, çocuğun planını uygulamasını

engelleme, çocuğa yerinde olmayan müdahaleler yaparak çocuğu huzursuz etme davranışları sergilediği görülmektedir. Gözlemlenen davranışlar daha çok iş birliği ve koordinasyonu ortadan kaldırmaya yönelik davranışlardır.

Tablo 3: A1'in koordinasyon ve işbirliği kapsamında gözlenen davranışları

Koordinasyon ve İşbirliği	
Olumlu	Olumsuz
Çocuğun işbirliği mesajını fark ederek olumlu yanıt verir.	Çocuğun işbirliği mesajına olumsuz yanıt verir.
Oyunda yerinde müdahale ederek çocuğu rahatlatır.	Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.
Çocuğun oyun sürecini takip eder.	Anne oyunu takip etmede zaman zaman kopmalar yaşar.
Anne çocuk oyun sırasında karşılıklı olarak uyumlu bir biçimde hareket ederler.	Çocuğun planını uygulamasını engeller.

Oyun sırasında en çok gözlenen durum annenin çocuğun oyununa yerinde olmayan müdahalelerde bulunmasıyla çocuğun huzursuz tavırlar sergilemesidir. Örneğin fare yapmak isteyen çocuk hamurları masanın üzerinde yan yana birleştirir. Çocuğun fare olarak yaptığı ürüne anne “*tırtıla benzedi*” diyerek çocuğun yaptığı ürünü bozmasına neden olmuştur. Böylece çocuğun planını uygulamasını da engellemiştir.

4.1.2. Ç2- A2

4.1.2.1 Ç2 –A2 ‘nin Aile Yapısı

Ç2, 07/01/2015 doğumlu bir erkek çocuğudur. A2, 26 yaşında, ilkokul mezunudur ve çalışmamaktadır. Eşi ise 33 yaşında ilkokul mezunu ve esnafılık yapmaktadır. Babanın günlük çalışma süresi 12 saattir. Aylık geliri 6000 TL'dir. Ç2'nin dışında 8 yaşında bir kız, 5 yaşında ve 1 aylık 2 erkek çocukları vardır. Evde ailenin dışında büyükbaba, büyükanne, büyükbabanın annesi, 2 hala, 2 amca yaşamaktadır. Ç2'nin bakımıyla çoğunlukla anne, anne dışında ise babaanne ve hala ilgilenmiştir. Baba yoğun çalışma saatlerinden dolayı ev de pek bulunmamaktadır. Evde olduğunda çocuklarla pek ilgilenmiyor ama arada sırada dışarıya gezmeye götürüyor. Anne evde zamanının çoğunu ev işlerine ayırıyor, çocukların bakımıyla uğraşiyor, çocuklarla pek oyun oynamıyor. Ç2 kreşe hiç gitmemiştir.

Annenin çocukluğundaki aile yapısı geniştir. Annenin 6 kardeşi bulunmaktadır. Annenin kardeşleri arasındaki doğum sırası 4'tür.

Anne, anne-çocuk gözlem formunda yer alan "aile içinde çocuğunuzla ilgilenmenizi zaman zaman da olsa engelleyen kültürel bir gelenek var mıdır?" sorusuna "*çocuklarımı büyükanne ve büyükbabanın yanında sevmek ayıp karşılandığı için onların yanında sevemiyorum*" yanıtını vermiştir.

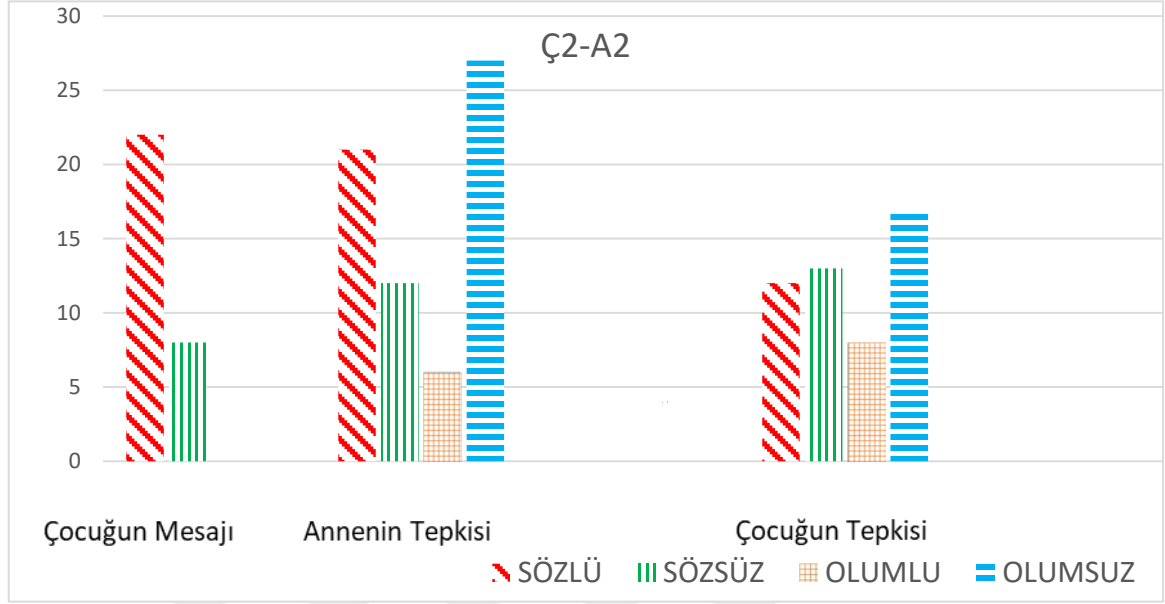
Ailenin şu anda kaldıkları ev 3 oda 1 salon şeklindedir. Odalar, bir oda ebeveyn odası, bir oda büyükbaba- büyükanenin odası, bir oda oturma odası, bir de salon şeklindedir. Çocuklar için ayrı bir oda bulunmamaktadır. Bebek ebeveyn odasında diğer çocuklar ise hala ve amcalarla beraber salonda ve oturma odasında kalmaktadırlar. Uygulama salonda yapılmıştır.

4.1.2.2 Ç2 –A2 Duyarlılık Döngüsü

Ç2-A2'in duyarlılık döngüsü kapsamında gösterdikleri sözlü-sözsüz mesajlar, sözlü- sözsüz, olumlu-olumsuz tepkilerin sıklıkları ve gösterdikleri davranışları aşağıda sunulmuştur.

Grafik 2'de görüldüğü gibi çocuğun mesajları çoğunlukla sözlüdür. Annenin çocuğun mesajlarına karşı çoğunlukla sözlü- olumsuz tepkiler verdiği görülmektedir. Annenin olumsuz tepkilerine karşılık çocuğun da çoğunlukla sözsüz- olumsuz tepkiler verdiği görülmektedir.

Grafik 2: Ç2-A2'in duyarlılık döngüsü kapsamında sözlü/ sözsüz, olumlu/olumsuz davranış sıklığı

Tablo 4 'e göre çocuğun mesajı, annenin tepkisi ve çocuğun tepkisinde oluşan duyarlılık döngülerinde annenin olumsuz tepkilerinden dolayı bir takım olumsuzluklar göze çarpmaktadır. Çocuk anneye oyuna davet etmek, isteğini bildirmek ve oyuna dikkat çekmek için mesajlar göndermektedir. Buna karşılık anne sabırsız, keyifsiz, umursamaz ve oyun oynamaya isteksiz tavırlar sergilemiştir. Bununla birlikte zaman zaman sinirli bir biçimde tepkiler göstermiştir. Çocuğun anneye karşı tepki olarak sıklıkla annenin tavırlarına karşı hoşnutsuzluk göze çarpmaktadır. Anneye muhalefet ettiği ve tepkisiz kaldığı durumlar da gözlenmiştir.

Tablo 4: Ç2-A2 anne çocuk çiftinin duyarlılık döngüsü kapsamında gösterdikleri davranışlar

Çocuğun sinyalleri	Annenin tepkisi		
	Olumlu	Olumsuz	
İsteğini sözlü olarak bildirir.	Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder.	Anne çocuğuyla oyun oynamaya isteksiz olduğunu ifade eder.	Mimikleri ve hareketleriyle annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir.
Çocuk anneyi sözlü olarak oyuna davet eder.		Çocuğun ihtiyacı karşısında umursamazdır.	Annenin seçimine sözlü olarak muhalefet eder.
Oyun oynarken annenin dikkatini sözlü olarak çekmeye çalışır.		Çocuğunu izlerken keyifsizdir.	Çocuk annesiyle oynarken huzursuzdur.
Yaptığına bakması için jest, mimik ve anlamsız seslerle annenin dikkatini çekmeye çalışır.		Çocuğun bedeninin dili, jest ve mimiklerle gönderdiği oynama, konuşma ve temas isteği mesajlarını fark etmez .	Tepki vermez.
Göz kontağı için bakar.		Çocuğuna karşı sabırsız tavırlar gösterir.	
İsteğini jest, mimik ve hareketlerle bildirir.		Çocuğun olumlu/olumsuz mesajlarını sinirli bir biçimde sözlü olarak karşılar.	

Ç2-A2'nin duyarlılık döngüsü açısından dikkat çekici bulguları aşağıda sunulmuştur:

Çocuğun anneyi oyuna davet etmesi ve dikkati oyuna yönlendirme çabası

Oyun boyunca çocuğun anne ile olan etkileşiminde daha çok sözlü mesajların olduğu göze çarpmaktadır. Çocuk sıklıkla annenin oyuna ilgisini çekmek amacıyla mesajlar göndermektedir. Örneğin çocuk kendisi bırakabildiği halde annesine kapağı uzatarak “*buraya bırak, buraya*” der. Annenin dikkatini çekemeyince “*anne bunu havuza atam?*” diyerek anneyi elindekini fark etmesi için teşvik eder. Ancak çocuğun çabaları annenin olumsuz tepkileri ile karşılık bulur.

Fiziksel temas girişimi yoksunluğu

Oyun boyunca çocuk ve anne herhangi bir fiziksel temas girişiminde bulunmaz. Anne mesafeli tavırlar sergilemektedir.

Annenin çocuğuyla oynamaya isteksiz oluşu

Annenin tavırları çocuğuyla oynama konusunda isteksiz olduğunu göstermektedir. Oyunun 00’:41” de çocuk annesine “*bunun tabağı nerede?*” diye sorar, ancak anne cevap vermez. 01’:00” da çocuk aynı renk oyun hamurundan bir parça daha alarak tekrar sorar “*onun tabağı nerede?*”. Ancak anne isteksiz bir tavırla “*o da aynı değil mi?*” der. Anne, oyun boyunca çocuğun mesajlarına karşılık vermekten kaçınmaktadır. Karşılık verdiğinde ise tepkileri olumsuzdur.

Sinirli ve sabırsız davranışlar

Ç2 ve A2 arasındaki oyun sürecinde annenin zaman zaman çocuğun istekleri karşısında sinirli davranışlar sergilediği gözlenmiştir. Örneğin, oyunun 08’:00” da elindeki hamuru suya atma isteğini “*atam, atam?*” şeklinde anneye iletir. Anne buna karşılık sinirli bir tavırla “*hayır burada oyna suya neden atıyorsun?*” diyerek karşı çıkar. Diğer taraftan annenin bazı durumlarda sabırsız bir biçimde tepki verdiği de görülmektedir. Örneğin, 06’:08” de çocuk “*kapağını ver, kapağını ver*” diyerek anneden oyun hamurunun kapağını ister. Buna karşılık anne “*ee yeter artık*” diyerek çocuğa kızar.

Annenin çocuğunu izlerken keyifsiz davranışları

Anne oyun boyunca çocuğunu izlerken keyifsiz olduğunu hem duruşu hem de davranışlarıyla göstermektedir. Annenin olumlu duygusal ifadelerden kaçındığı gözlenmiştir. Diğer taraftan çocuğun anneyi neşelendirmek amacıyla bazı mesajlar gönderdiği anlaşılmaktadır. Örneğin çocuk “*ben yapacam?*” diyerek gülümser. Annenin tavrı nötr’dür: “*ne yapacan?*”. Çocuk “*bak ne yapacam?*” diyerek gülümsemeye devam eder. Anne “*tamam*” der. Anne çocuğun yüzüne karşı keyifsiz tavrını devam ettirirken, arkasını dönerek gülümser. Oyunun geri kalanında çocuğun denemeleri sonuç vermez. Annenin keyifsizliği devam eder.

Annenin olumsuz tepkileri

Ç2 ve A2 etkileşiminde en çok göze çarpan annenin neredeyse hiç olumlu tepkisinin olmamasıdır. Anne çocuğun isteğini anladığı durumlarda bile olumsuz tepkiler vermiştir. Buna karşılık çocuk tepkisiz kalmış veya anneye muhalefet etmiştir. Örneğin çocuk kapakları göstererek “*ha bu benim kapak*” diyerek kapağı ister ancak anne çocuğa hiçbir cevap vermez.

Annenin ve çocuğun tepkisizlikleri

Anne ve çocuk arasındaki duyarlılık döngüleri incelendiğinde, annenin çocuğun mesajına zaman zaman tepkisiz davranışlar gösterdiği gözlenmiştir. Diğer taraftan çocuğun da annenin bazı davranışları karşısında tepkisiz kaldığı görülmektedir.

Çocuğun annenin tepkilerine karşı reddedici tutumu

Oyun genelinde duyarlılık döngüleri incelendiğinde annenin tepkileri karşısında çocuğun reddedici ve muhalefet etmeye dayalı tepkileri göze çarpmaktadır. Örneğin “*dur, dur dokunma*”, “*böyle yapmıyorum*”, “*o değil bu, bu*” diyerek annenin kararları ve istekleri karşısında reddedici davranışlar sergilemiştir.

4.1.2.3 Ç2 –A2 Duygu Paylaşımı

Uygulama boyunca çocuk gülümseme, neşe, üzüntü, hayal kırıklığı ve kaygı duyguları sergilediği halde anne tarafından bu duygulara karşılık verilmemiştir. Anne oyun boyunca nötr ve negatif bir tavır içinde olmuştur. Duygularını göstermeme eğiliminde olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte annenin duygularını saklama

girişimleri açık bir biçimde gözlenmiştir. Örneğin çocuk “*bak ne yapacam?*” diyerek gülümser. Anne “*tamam*” der. Anne çocuğun yüzüne karşı keyifsiz tavrını devam ettirirken, arkasını dönerek gülümser. Burada çocuğun yüzüne karşı gülümsemeyi engellediği belirgin bir biçimde anlaşılmaktadır.

4.1.2.4 Ç2 –A2 Koordinasyon ve İşbirliği

Anne ile çocuk arasında koordinasyon ve işbirliği yok denecek kadar azdır. Tablo 5’de görüldüğü gibi anne, çocukla koordinasyonu ile ilgili çocuğun mesajına olumsuz yanıt verme, oyuna yerinde olmayan müdahalelerde bulunma, çocuğun planını uygulamasını engelleme gibi olumsuz tavırlar göstermiştir. Buna karşılık, oyun boyunca yalnızca birkaç yerde çocuğun işbirliği mesajına olumlu yanıt vermiştir. Bu da çocuğun istediği bir nesneyi ona uzatmak şeklinde gerçekleşmiştir. A2-Ç2 de anne ile çocuk arasında karşılıklı düzenleme ile ilgili hiçbir girişimin olmadığı ve hiçbir ürünün ortaya çıkmadığı gözlenmiştir.

Tablo 5: A2’nin koordinasyon ve işbirliği kapsamında gözlenen davranışları

Koordinasyon ve işbirliği	
Olumlu	Olumsuz
Çocuğun işbirliği mesajını fark ederek olumlu yanıt verir.	Çocuğun işbirliği mesajına olumsuz yanıt verir.
	Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.
	Çocuğun planını uygulamasını engeller.

Çocuk oyun boyunca anneyi kendi oyunu içerisinde görmek istemiştir. Bunun için oyunun başında “*bu ne?*”, “*bu kimin?*”, “*tabak nerede?*” gibi sorular sormuştur. Annenin nötr ve negatif tepkileri karşısında çocuk devamında “*bak ben ne yapıyorum*”, “(ritim tutarak) *oyun oyun*” diyerek annenin dikkatini çekmeye çalışmıştır. Anne nötr ve olumsuz davranmaya devam etmektedir. Çocuk strateji değiştirerek sürekli birşey istemiştir. Bu isteklere anne artık kızgınlıkla cevap verir. Ancak çocuk bunu bile bile devam eder. Anne bu sefer de “*abla kızıyor*” gibi tehditlerde bulunur. Ama anne oyunun sonuna kadar oyuna katılmama kararlılığını sürdürür. Böylece çocuğun tüm çabalarına rağmen anne oyuna katılmaz.

4.1.3. Ç3- A3

4.1.3.1. Ç3 –A3 Aile Yapısı

Ç3, 24/07/2014 doğumlu bir erkek çocuğudur. A3, 30 yaşında ilkokul mezunudur ve çalışmamaktadır. Eşi ise 34 yaşında, lise mezunudur ve güvenlik görevlisi olarak çalışmaktadır. Babanın günlük çalışma süresi ortalama 10 saattir. Aylık geliri 1400 TL'dir. Ailenin Ç3'ün dışında 8 yaşında ve 10 aylık 2 kız çocukları bulunmaktadır. Evde büyükbaba da aile ile birlikte yaşamaktadır. Ç3'ün bakımıyla sadece anne ilgilenmiştir. Baba evdeyken çocuklarıyla vakit geçiriyor, çocukları gezdirmeye çıkarıyor. Anne evde çoğunlukla ev işleriyle ilgilendiğini, çocukların bakımıyla ilgilendiğini ama çocuklarla fazla oyun oynamadığını belirtmiştir. Ç3 kreşe hiç gitmemiştir.

Annenin çocukluğundaki aile yapısı geniştir. Kendisinin dışında 7 kardeşi bulunmaktadır. Doğum sırası 4'tür.

Anne, anne-çocuk gözlem formunda yer alan "aile içinde çocuğunuzla ilgilenmenizi zaman zaman da olsa engelleyen kültürel bir gelenek var mıdır?" sorusuna "*büyükbabanın yanında kucağıma alabiliyorum ama öpmek ayıp karşılandığı için öpemiyor sevemiyorum*" yanıtını vermiştir.

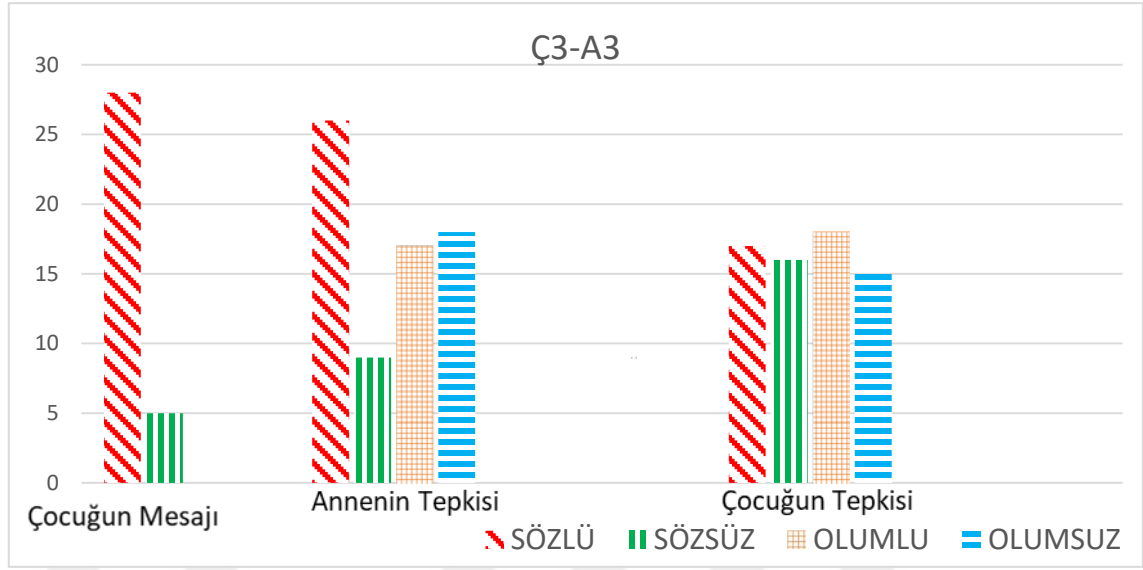
Ailenin şuan kaldığı ev 3 oda bir salon şeklindedir. 1 ebeveyn odası, bir çocuk odası, bir büyükbaba için oda bir de salon bulunmaktadır. Uygulama çocuk odasında gerçekleşmiştir.

4.1.3.2. Ç3 –A3 Duyarlılık Döngüsü

Ç3-A3'in duyarlılık döngüsü kapsamında gösterdikleri sözlü-sözsüz mesajlar, sözlü- sözsüz, olumlu-olumsuz tepkilerin sıklıkları ve gösterdikleri davranışları aşağıda sunulmuştur.

Ç3 ve A3 arasındaki duyarlılık döngüleri incelendiğinde Grafik 3'de görüldüğü gibi, çocuğun çoğunlukla sözlü mesajlar gönderdiği buna karşılık da annenin sözlü tepkiler oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte annenin çocuğun mesajlarının çoğunluğuna olumsuz tepkiler verdiği görülmektedir.

Grafik 3: Ç3-A3'in duyarlılık döngüsü kapsamında sözlü/ sözsüz, olumlu/olumsuz davranış sıklığı

Tablo 6 'ya göre, çocuk gönderdiği sinyallerde; isteğini bildirmiş, anneyi oyuna davet etmiş ve dikkatini çekmeye çalışmıştır. Buna karşılık annenin çocuğu bazen anladığı, bazen cesaretlendirdiği, bazen mesajlarını fark etmediği görülmektedir. Bununla birlikte annenin umursamaz, keyifsiz tavırları da göze çarpmaktadır. Çocuk annenin tepkileri karşısında zaman zaman hoşnut olmuş ama bazen de huzursuz olmuştur. Annenin istekleri karşısında gönülsüz kabul ve tepkisizlikte gözlenmiştir.

Tablo 6: Ç3–A3 anne çocuk çiftinin duyarlılık döngüsü kapsamında gösterdikleri davranışlar

Çocuğun sinyalleri	Annenin tepkisi		Çocuğun tepkisi
	Olumlu	Olumsuz	
İsteğini jest, mimik ve hareketlerle bildirir.	Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder.	Çocuğun mesajını fark etmez .	Ses çıkartarak ve bir şeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir.
Çocuk anneyi sözlü olarak oyuna davet eder.	Çocuk bir şey yapmaya çalışırken onu yapması için sözle cesaretlendirir.	Çocuğun ihtiyacı karşısında umursamazdır.	Mimikleri ve hareketleriyle annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir
Oyun oynarken annenin dikkatini sözlü olarak çekmeye çalışır.	Anne çocuğuna karşı sabırlı davranır.	Çocuğun beden dili, jest ve mimiklerle gönderdiği oynama, konuşma ve temas isteği mesajlarını fark etmez .	Annenin seçimine sözlü olarak muhalefet eder.
İsteğini sözlü olarak bildirir.		Çocuğunu izlerken keyifsizdir.	Tepki vermez.
Göz kontağı için bakar.		Çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğenmediğini beden dili, jest ve mimiklerle ifade eder.	Çocuk annesiyle oynarken huzursuzdur.
Yaptığına bakması için jest, mimik ve anlamsız seslerle annenin dikkatini çekmeye çalışır.			Annenin seçimini gönülsüz kabul eder.
			Annenin seçimini kabul ettiğini sözlü olarak ifade eder.

Ç3-A3'ün duyarlılık döngüsü açısından dikkat çekici bulguları aşağıda sunulmuştur:

Çocuğun sözlü mesajlarına annenin sözlü tepkileri

Ç3 ve A3 etkileşiminde göze çarpan önemli noktalardan biri çocuğun mesajlarını sözlü oluşturma eğilimidir. Çocuk isteğini çoğunlukla sözlü olarak bildirmiştir. Buna karşılık anne de çoğunlukla sözlü tepki tercih etmiştir. Çocuk sözlü ifadelerinde çoğunlukla yaptıkları ile ilgili “*bu ne?*”, “*burada dursun mu?*” gibi sorular sormaktadır. Çocuğun bazı mesajlarında “*sen de yap*”, “*bebeğe baksınlar*”, “*hamuru bastır*” şeklinde yönlendirmeler de belirlenmiştir. Annenin ifadelerinde ise çoğunlukla çocuğun soruların cevaplandırma vardır. Annenin çoğunlukla nötr bir tavırla tepkiler verdiği gözlenmiştir. Negatif ve pozitif tepkiler nispeten daha azdır.

Annenin tepkilerinde keyifsiz oluşu

Oyunun 01':46'' kadar anne olumlu bir duygusal halde iken çocuğun annenin oyununu bozmasından sonra anne oldukça yalın tepkiler göstermiştir. Çocuğun mesajlarına cevap veren anne, kullandığı ifadelerde çok kısa ve sadece sorulan soruyu yanıtlandırmaya dayalı sözlü ve sözsüz mesajlar oluşturmuştur. Anne çocuğa karşı duygu ifadelerinden kaçınmaktadır. Buna karşılık çocuk annenin tekrar olumlu duygusal tepkiler verebilmesi için sıklıkla dikkatini çekmeye çalışmaktadır. Anne oyun boyunca oldukça sınırlı bir hareketlilik içindedir. Yerinde olduğu gibi durup ya önündeki oyun hamuru ile oynamakta ya da çocuğu izlemektedir. Bu süreçte duygusal tepkiler vermekten kaçınmaktadır. Konuşma tonu oldukça kısıktır. Anne heyecanını dışa vurmamaktadır.

Çocuğun oyunu ve annenin tepkilerini yönlendirme çabası

Oyun çocuğun hakimiyetinde devam etmiştir. Çocuk kendi planını gerçekleştirmek adına annenin planını engellemiştir. Ancak çocuk bu engelleme karşısında annenin olumsuz duygusal tavrını hissetmiş ve onu tekrar mutlu edebilmek için çaba harcamıştır. Bunun için annenin renklerle ilgili sorularını taklit etmiş, sevimli gözükmek için ani bağırma tepkileri göstermiş başarılı olmayınca bebek kardeşi ile ilgili “*baksınlar bebeğe baksınlar*” diyerek sonunda anneyi mutlu etmeyi başarmıştır.

Fiziksel temas girişimi yoksunluğu

Çocuk anneye karşı fiziksel temas girişiminde bulunmamıştır. Buna karşılık annenin de çocuğa karşı bir girişimi yoktur.

4.1.3.3. Ç3 –A3 Duygu Paylaşımı

Anne oyunun başına gülümsemekte ve pozitif bir duygu durumundadır. Ancak oyunun 01':46'' de çocuğun annenin oyununu bozup hamurları kutuya koyup uzaklaştırmasından sonra anne oyun sonuna dek küskünlük benzeri nötr bir duygu durumu göstermiştir. Duygularını gösterme konusunda oldukça sınırlı davranışlar sergilemektedir. Çocuk annenin keyifsiz tavrı karşısında genel itibariyle nötr davranmıştır. Ancak çocuk annenin duygu durumunun değişip değişmediğini sıklıkla kontrol etmektedir. Örneğin, oyunun 07':02'' de çocuk oyun hamuru ile oynarken anneye bakar. Anne hafif bir tebessüm eder, çocuk bu ifadeyi annenin yüzünde yakalayınca sevinerek ağzını açar yana doğru bakarak “*hah*” diye bir gülümser. Anne buna tepkisiz kalır, çocuk da hiçbir şey olmamış gibi oyununa devam eder.

4.1.3.4. Ç3- A3 Koordinasyon ve İşbirliği

Tablo 7'de görüldüğü gibi, çocukla anne arasında koordinasyon ve işbirliği incelendiğinde, çoğunlukla annenin çocuğun işbirliği mesajlarını fark ettiği ve uyumlu hareket ettikleri süreçlerin yaşandığı gözlenmiştir. Ancak annenin oyunu takip etmede kopmalar yaşaması, çocuğun oyununa bazı durumlarda yersiz müdahale etmesi ve bazı durumlarda çocuğun planını engellemesi gibi olumsuz davranışlar sonuç itibariyle anneyi ve çocuğu tatmin eden bir ürünün ortaya çıkmasını engellemiştir. A3-Ç3 de annenin planlayıp yaptığı ürünü çocuğun bozduğu ve sonrasında çocuğun ayrı annenin ayrı planlar dahilinde oynadıkları dolayısıyla koordinasyon ve işbirliği davranışlarının oluşmadığı gözlenmiştir.

Tablo 7: A3'ün koordinasyon ve işbirliği kapsamında gözlenen davranışları.

Koordinasyon ve işbirliği	
Olumlu	Olumsuz
Çocuğun işbirliği mesajını fark ederek olumlu yanıt verir.	Çocuğun planını uygulamasını engeller.
Çocuğun planını uygulayabilmesine izin verir.	Anne oyunu takip etmede zaman zaman kopmalar yaşar.
Oyunda yerinde müdahale ederek çocuğu rahatlatır.	Çocuğun işbirliği mesajına olumsuz yanıt verir.
Anne çocuk oyun sırasında karşılıklı olarak uyumlu bir biçimde hareket ederler.	Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.

Ç3 ve A3'ün oyunları sırasında gözlenen koordinasyon ve işbirliğine dair dikkat çekici bulgular aşağıda açıklanmıştır:

Anne ve çocuğun anlamlı bir ürün oluşturamaması

Ç3 ve A3 etkileşiminde en dikkat çekici durum her iki tarafında oyun boyunca birlikte anlamlı bir ürün ortaya koyamamalarıdır. 01':46''de çocuk annenin yapmak istediği güneşi bozmuş ve oyun hamurlarını kutuya koymuştur. Öncesinde neşeli olan anne bundan sonra nötr bir hal almıştır. Çocuk annenin duygusal durumunu onarmak amaçlı dikkat çekmeye dayalı mesajları göndermiştir. Örneğin çocuk oyun hamurlarını göstererek “*bu ne renk?*” soruları sormuştur. Çocuk bu süreçte kendi planından çok annenin nötr halini mutluya çevirmek için çaba harcamıştır. Bu nedenle de oyun sonuna kadar her iki tarafta oyun oynuyor gözükmelerine rağmen isimlendirebildikleri bir ürün ortaya koyamamışlardır. Bunda annenin zaman zaman başvurduğu engelleme durumlarının da etkisi bulunmaktadır.

Annenin oyundan kopmaları

Anne göz hareketleri ile çocuğun oyununu takip ettiğini göstermektedir. Ancak, oyun süresince annenin birkaç kez 30 saniye ile 1 dakika arasında kopmalar yaşadığı gözlenmiştir. Bu kopmalar sırasında anne çocuğu takibi bırakmış tamamen kendi oyununa odaklanmıştır.

Soru-cevap süreçleri

Anne oyun sürecinde aniden çocuğa renklerle ilgili sorular sormaya başlamıştır: “*bu ne renk?*”, “*peki bu*” çocuk yapmakta olduğu işi bırakıp soruları cevaplamıştır.

Ancak cevapların çoğunluğu yanlıştır. Buna karşılık oyunun 05':25''sinden itibaren yaklaşık 1 dakika çocuk “*bu ne*”, “*turuncu ne renk?*” gibi sorular yöneltir. Anne sabırlı bir biçimde cevaplandırır.

4.1.4 . Ç4 –A4

4.1.4.1. Ç4 –A4 Aile Yapısı

Ç4, 05/04/2014 doğumlu bir kız çocuğudur. A4, 27 yaşında, lise mezunudur ve çalışmamaktadır. Eşi ise 28 yaşında, lise mezunu ve bir markette kasiyer olarak çalışmaktadır. Babanın günlük çalışma süresi 7,5 saattir. Aylık geliri 2000 TL dir. Ç4' ün dışında 1 yaşında bir de erkek çocukları bulunmaktadır. A4 evlendikten sonra eşinin ailesiyle aynı evde kalmaya devam etmişlerdir. Evde onların dışında büyükbaba, büyükanne, yaşları 9 – 14 – 18 olan 3 tane hala ve yaşları 10 – 21 olan 2 amca yaşamaktadır. Ç4'ün bakımıyla 0-1 yaşlarında anne-kısmen babaanne, 1-3 yaşlarında anne- babananne ilgilenmiştir. A4 eşinin evde olduğu zamanlar kızıyla oyunlar oynadığını, onu dışarıya gezmeye çıkardığını, kendisinin ise ev işlerinden zaman buldukça çocuklarıyla oyunlar oynadığını söylemiştir. Evde bulunan bir hala ve bir amcanın yaşlarının küçük olmasından dolayı Ç4 ile zaman geçirdiklerini onunla oyun oynadıklarını ifade etmiştir. Ç4 kreşe hiç gitmemiştir.

A4'ün aile yapısı geniştir. 3 kardeşi bulunmaktadır. Kardeşleri arasındaki doğum sırası 1'dir.

Ailenin şu anda kaldığı ev 3 oda 1 salon şeklindedir. 1 odada A4 eşi ve çocukları kalmaktadır. Çocuklara ait Ç4'ün yatması için bir yer yatağı kardeşi için de bir beşik bulunmaktadır. 1 oda büyükbaba ve büyükanneye ait, bir oda ise hala ve amcaları kalmaktadır. Aile halkı genel olarak salonda vakit geçirmektedirler. Bu sebeple uygulama salonda yapılmıştır.

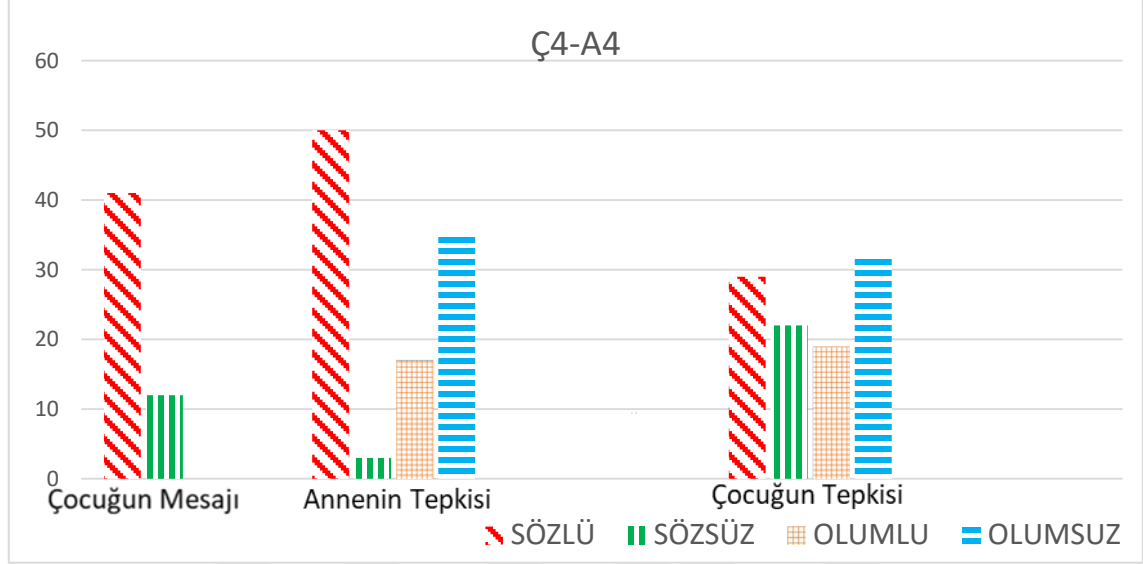
4.1.4.2. Ç4 –A4 Duyarlılık Döngüsü

Ç4-A4'in duyarlılık döngüsü kapsamında gösterdikleri sözlü-sözsüz mesajlar, sözlü- sözsüz, olumlu-olumsuz tepkilerin sıklıkları ve gösterdikleri davranışları aşağıda sunulmuştur.

Grafik 4'de Ç4 ve A4 arasındaki duyarlılık döngüleri incelendiğinde, çocuğun çoğunlukla sözlü mesajlar gönderdiği buna karşılık da annenin çoğunlukla sözlü

tepkiler verdiği görülmektedir. Çocuğun mesajına karşılık annenin daha çok olumsuz tepkiler verdiği, buna karşılık çocuğun da çoğunlukla olumsuz tepkiler verdiği gözlenmiştir. Grafik 4 incelendiğinde anne ile çocuk arasındaki etkileşimin sıklığı göze çarpmaktadır.

Grafik 4: Ç4-A4'in duyarlılık döngüsü kapsamında sözlü/ sözsüz, olumlu/olumsuz davranış sıklığı

Çocuğun sinyallerinde daha çok isteğini bildirmek amacıyla mesajlar gönderdiği, bunun yanı sıra annenin yaptığı ürüne bakması ve dikkatini çekmek için, ayrıca zaman zaman endişesini belirtmek için de sinyaller gönderdiği görülmüştür. Buna karşılık Tablo 8'de de görüldüğü gibi annenin müdahaleci, sabırsız olma, çocuğun mesajını fark etmeme ve yanlış yorumlama ve çocuğun ürünü beğenmeme gibi tepkileri sıklıkla görülmektedir. Bununla birlikte anne, çocuğun ihtiyacını anladığı sözlü ifade edişi zaman zaman da çocuğun yaptığı ürünü beğenme tepkileri de göstermiştir. Çocuk annenin tepkileri karşısında bazen hoşnut olmuş, annenin tepkisini kabul etmiş ama bazen de hoşnut olmamış, huzursuz tavırlar sergilemiştir. Annenin tepkileri karşısında gönülsüz kabul ve muhalefet etme davranışları da sıklıkla gözlenmiştir.

Tablo 8: Ç4-A4 anne çocuk çiftinin duyarlılık döngüsü kapsamında gösterdikleri davranışlar

Çocuğun sinyalleri	Annenin tepkisi		Çocuğun tepkisi
	Olumlu	Olumsuz	
İsteğini sözlü olarak bildirir.	Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder.	Çocuğun mesajını yanlış yorumlar.	Ses çıkartarak ve bir şeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir.
Yaptığına bakması için jest, mimik ve anlamsız seslerle annenin dikkatini çekmeye çalışır.	Çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğendiğini sözlü olarak ifade eder.	Çocuk memnun bir şekilde oynarken çocuğun oyununa müdahale eder.	Mimikleriyle annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir.
Endişesini sözlü olarak bildirir.	Çocuk bir şey yapmaya çalışırken onu yapması için sözle cesaretlendirir.	Anne çocuğa karşı sabırsız davranır.	Mimikleri ve hareketleriyle annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir.
Oyun oynarken annenin dikkatini sözlü olarak çekmeye çalışır.		Çocuğun mesajını fark etmez.	Ses çıkartarak ve bir şeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir.
Yaptığına bakması için annenin dikkatini bir şeyler söyleyerek çekmeye çalışır.		Çocuğun ihtiyacı karşısında umursamazdır.	Çocuk annesiyle oynarken huzursuzdur.
İsteğini jest, mimik ve hareketlerle bildirir.		Çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğenmediğini beden dili, jest ve mimiklerle ifade eder.	Annenin seçimini kabul ettiğini jest veya mimikleriyle gösterir.
		Çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğenmediğini sözlü olarak ifade eder.	Annenin seçimine muhalefet eder. Annenin seçimine sözlü olarak muhalefet eder.
		Çocuk bir şey yapmaya çalışırken sözleriyle cesaretini kırar.	Anne konuşurken çocuk bakmaz.
			Annesinin tepkisini gönülsüz kabul eder.

Ç4-A4'in duyarlılık döngüsü açısından dikkat çekici bulguları aşağıda sunulmuştur:

Duyarlılık döngüsünde sıklık

10 dakikalık etkileşim boyunca çocuğun anneye sıklıkla mesaj gönderdiği ve duyarlılık döngüsü başlattığı gözlenmiştir. Süreç hızlı bir biçimde devam etmektedir. Sürekli olarak çocuğun mesajları ile başlayan döngüler görülmüştür. Ancak süreç annenin ajandasına göre ilerlediğinden çocuğun mesajları çoğunlukla isteğini bildirmek ve annenin dikkatini kendi oyununa çekmek biçiminde gerçekleşmiştir.

Çocuğun sözlü mesajlarına annenin sözlü tepkileri

Ç4 ve A4'ün yoğun sözel etkileşim içerisinde oldukları gözlenmiştir. Çocuk mesajlarını daha çok sözlü olarak ifade ettiği, annenin de buna karşılık çoğunlukla sözlü tepkilerde bulunduğu gözlenmiştir. Çocuk sözlü ifadelerinde çoğunlukla “*bunu yapayım*”, “*anne bu benimdir*”, “*anne bunları alalım*”, “*anne bana 2 tane*” gibi ifadelerle isteğini bildirdiği görülmüştür. Çocuğun bazı mesajlarında “*dur ha bunu yapayım*”, “*yapacam bak yapacam*”, “*habule küçük yaptım*”, “*ha bu kaldı ben ha bunu da yapam*”, “*dur açam*” diyerek annenin dikkatini çekmeye çalıştığı görülmüştür. Bazı mesajlarında ise “*yapamerem*”, “*açamerem*”, “*anne ben koymucam*”, “*ha bu benimdir*”, “*anne ben böyle yapacağım*” şeklinde endişesini sözlü olarak bildirmiştir. Annenin ifadeleri ise çoğunlukla çocuğa nasıl yapması gerektiğini anlatma şeklindedir. Annenin sözlü olumsuz tepkileri sözlü olumlu tepkilerine oranla daha fazla olduğu gözlenmiştir. Annenin sözsüz tepkileri oldukça azdır.

Annenin sabırsız davranışları

Anne oyun boyunca çocukla birlikte bazı projeler başlatır ancak neredeyse hiçbirinde çocuğun yaptığı işi bitirmesini beklemez. Kendisi işini bitirdiğinde yeni bir işe geçer. Yalnızca oyunun 03':30''da çocuğun yapması için çocuğu bekler. Çocuk da annesinin istediği biçimde yapar ve mutlu olur.

Annenin çocuğun mesajlarını fark edememesi

Anne ben merkezci bir biçimde kendi ajandasına göre oyunu sürdürmektedir. Sıklıkla kendi işine odaklanıp çocuğu göz ardı etmiştir. Bu zamanlarda çocuğun mesajlarını fark edememiştir.

Annenin çocuğun yaptığı ürünü beğenme durumu

Anne birkaç defa çocuğun yaptığı ürünü beğenmediğini sözlü ve sözsüz ifade etmiştir. Örneğin 03':41'' da çocuğun poğaçaya olarak yaptığı hamuru bozarak önüne koyar, “ *küçük küçük köfteler*” der. Anne buna karşılık çocuğun yaptığı ürünü beğendiğini de “*aferin sana*” gibi ifadelerle birkaç kez ifade etmiştir.

Fiziksel temas girişimi yoksunluğu

Anne ile çocuk arasında oyun boyunca fiziksel temas gerçekleşmemiştir.

Annenin çocuğun gelişimi ile ilgili farkındalığının düşük olması

Anne oyun boyunca çocuğun her şeyi kendisi gibi yapmasını beklemektedir. Çocuk işlerini annenin tanıdığı süre içinde bitirememektedir. Bununla birlikte örneğin 05':45'' da anne çocuğun ürünleri saymasını istemiş ancak çocuk ürünleri göstermeden ezberden saymıştır. Anne 06':35''da yeniden saymasını istemiş ve çocuk ikiden başlayarak saymıştır. Anne, ısrarlar saydırmaya çalışmaya devam etmiştir. Ayrıca sürekli olarak aslında renkleri bilmeyen çocuğun renkleri doğru bildiği varsayımı ile hareket etmiştir. Bu durumları sonucu olarak çocuk bazen mutsuz tavırlar sergilemiştir.

Annenin ben merkezci davranışları

Anne oyun boyunca “*kopartalım, benim gibi aç, bunlar benim, benimkiler oldu mu?, sen bir tane yaptın ben dört tane yaptım*” gibi ifadelerle ben merkezci bir biçimde süreci yürütmüştür. Kendi oyunu bittiğinde çocuğun oyununu göz ardı ederek yeni oyuna geçmiştir.

4.1.4.3. Ç4 –A4 Duygu Paylaşımı

Oyunun genelinde çocuk annesiyle oyundan mutludur. Anne de olumlu bir ruh halindedir. Süreç içerisinde annenin ben merkezci ve sabırsız tavırları ve yerinde olmayan müdahaleleri sonucu çocuğun oyun içinde zaman zaman muhalefet eden

davranışlarıyla bazen üzgün ruh hali sergilediği görülmektedir. Örneğin 07':00" da çocuk kopardığı bir hamuru yuvarlar ve gülümseyerek anneye uzatır. "Anne ise tam yuvarlak olmamış" der. Bu durumda çocuğun suratındaki ifade değişir ve çocuk mutsuz olur ve "ama o zaman..." diyerek anneye muhalefet eder.

Anne çocuk etkileşim süreci boyunca çocuğun mesajlarının ve annenin olumlu ruh haline dayalı davranışların çokluğuna karşılık duygu birliği çok seyrek gerçekleşmiştir. Anne oyunda çocukla konuşmalarında genel bir tavır olarak gülümseme davranışı göstermiştir. Ancak annenin gülümsemesi çoğunlukla içinde yaşanan durumla ilişkili değildir. Yani annenin tepkileri ben merkezci bir tarzdadır ve ortama uymamaktadır. Örneğin 04':25"da çocuk elinde yuvarladığı köfteyle ilgili başarısız olduğunu düşündüğü için "öff" diyerek üzüntü duyarken anne bir yandan kendi elindeki işi yapmaya devam ederken, diğer taraftan da göz ucuyla çocuğa bakıp gülümseyerek "aferin sana" der. Aslında çocuk başaramadığı için üzülmemektedir. Sonrasında da anne çocuğa "benimkiler güzel oldu mu?" diye sorar. Her ne kadar duruma uygun tepkiler olmasa da gülümseme davranışı çocuğun oyun sonuna kadar ağırlıklı olarak olumlu bir ruh haline sahip olmasına yardımcı olmuştur.

4.1.4.4. Ç4 –A4 Koordinasyon ve İşbirliği

Anne-çocuk arasındaki koordinasyon ve işbirliği davranışları incelendiğinde, ağırlıklı olarak annenin yerinde olmayan müdahalelerinin çocuğu huzursuz ettiği durumu gözlenmiştir. Bununla birlikte Tablo 9'da da görüldüğü gibi annenin çocuğun planını ve işini engellediği, çocuğun işbirliği mesajına olumsuz yanıt verdiği ve oyunu takip etmede kopmalar yaşadığı gözlenmiştir. Diğer taraftan anne olumlu davranışları daha az sergilemiştir. Annenin az da olsa gösterdiği olumlu davranışlar arasında çocuğun bazı işbirliği mesajlarını fark etmesi, çocuğun işbirliği mesajına olumlu yanıt vermesi ve oyunda yeni gelişen durumlara ayak uydurma bulunmaktadır. Ancak bu davranışlar nadir gözlenmiştir.

Tablo 9: A4'ün koordinasyon ve işbirliği kapsamında gözlenen davranışları

Koordinasyon ve İşbirliği	
Olumlu	Olumsuz
Çocuğun işbirliği mesajını fark ederek olumlu yanıt verir.	Çocuğun işbirliği mesajına olumsuz yanıt verir.
Çocuğun planını uygulayabilmesine izin verir.	Çocuğun planını uygulamasını engeller.
Oyunda yerinde müdahale ederek çocuğu rahatlatır.	Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.
Oyuna yerine göre müdahale eder .	Anne oyunu takip etmede zaman zaman kopmalar yaşar.
Oyun içinde çocuk tarafından ortaya konulan yeni gelişmelere ayak uydurur.	

A4-Ç4'de genel olarak koordinasyon ve işbirliğine yönelik, annenin planlarını anne ile çocuğun ayrı ayrı yaptıkları, çocuk zaman zaman farklı plan önerileri getirirse de annenin bunları görmezden geldiği ve çocuğun yaptığı ürünü bozarak beğenmediğini gösterdiği gözlenmiştir.

Ç4 ve A4'ün oyunları sırasında gözlenen koordinasyon ve işbirliğine dair dikkat çekici bulgular aşağıda açıklanmıştır:

Annenin ısrarla kendi seçtiği oyunu oynama girişimleri

Anne etkileşim süresince sıklıkla kendi amaçladığı oyunları ısrarla çocuğa oynatmak istemektedir. Birkaç defa çocuğun muhalefeti sonucu anne çocuğun bazı isteklerini kabul etmiştir. Ancak oyunun genelinde bir bakıma annenin ajandası geçerli olmuştur. Oyun süresince annenin isteği ile poğaçaya ve köfte yapılmıştır. Annenin "börek yapma" isteği oyunun sonunda çocuk tarafından kabul edilmemiştir. Diğer taraftan çocuğun kapaklarla şekil çıkarma ve "oyun hamuru yapacam" diyerek kastettiği ve anne tarafından "zaten oyun hamuru yapıyoruz" diyerek engellenen iki projesi olmuştur. Çocuk ilk olarak ortaya attığı ve engellenen projesini oyunun sonunda annenin börek yapalım önerisini muhalefet ederek reddetmiş ve kapaklarla şekil çıkarmayı başarmıştır.

Çocuğun ürününü bozma girişimleri

Annenin çocuğun ortaya koyduğu ürünleri kendi yaptıklarıyla karşılaştırdığı gözlenmiştir. Bazı ürünlerini beğenmediğini belirtmiştir. Daha ötesi çocuğun yaptığı ürünü bozarak yeni bir projeye geçme girişiminde bulunmuştur. Örneğin, çocuk bitirdiği poğaçaları annenin yaptıklarının yanına koyar. Ancak, anne çocuğun az önce poğaçaya olarak yapıp bıraktığı hamuru alarak bir parça koparır ve yuvarlayarak “*küçük küçük köfteler yapalım*” der. Neşeli bir biçimde poğaçaya yapan çocuk bir anda neşesini kaybeder.

Annenin bir şeyler öğretme çabaları

Anne oyun süreci boyunca çocuğa köfte ve poğaçaya yapmayı, sayı saymayı ve renkleri öğretmeye çalışmaktadır. Bunun bir sonucu olarak çocuk oyundan uzaklaşmıştır. Çocuk daha keyifsiz hale gelmiştir.

Annenin oyundan kopmaları

Oyunda anne, hakim olarak, süreci yönetmeye çalışmaktadır. Annenin belirlediği işi yaparken çocuğa verip yapmasını istediği iş arasında senkronizasyon kurmada sıklıkla kopmalar yaşadığı gözlenmiştir. Anne çocuğun neyi yapıp neyi yapamadığını fark edemediği pek çok durum gerçekleşmiştir. Örneğin çocuk “*dur ha bunu yapayım*” der. Bunun üzerine anne çocuğun gözlerine bakarak “*daha yapmadın mı?*” der.

4.2. Çekirdek Aile

4.2.1. Ç5 –A5

4.2.1.1. Ç5 –A5 Aile Yapısı

Ç5, 30/05/2014 doğumlu bir kız çocuğudur. A5, 37 yaşında ilkokul mezunudur ve çalışmamaktadır. Eşi 48 yaşında, lise mezunu ve güvenlik görevlisi olarak çalışmaktadır. Babanın günlük çalışma süresi ortalama 8 saattir. Aylık geliri 1400 TL’dir. Ailenin Ç5’ün dışında 19 ve 14 yaşlarında iki erkek, 8 yaşında bir kız çocukları bulunmaktadır. Aile çekirdek ailedir. Ç5’ün bakımıyla sadece anne ilgilenmiştir. Baba evdeyken çoğunlukla bahçe işleriyle ilgilendiğini, zaman zaman çocuklarıyla da vakit geçirdiğini belirtmiştir. Anne ise evde çoğunlukla ev işleri ile ilgilendiğini, çocuklarla oyun oynamadığını belirtmiştir. Ç5 kreşe hiç gitmemiştir.

Annenin çocukluğundaki aile yapısı geniştir. Kendisi dışında 7 kardeşi vardır. Kardeşleri arasındaki doğum sırası 1'dir.

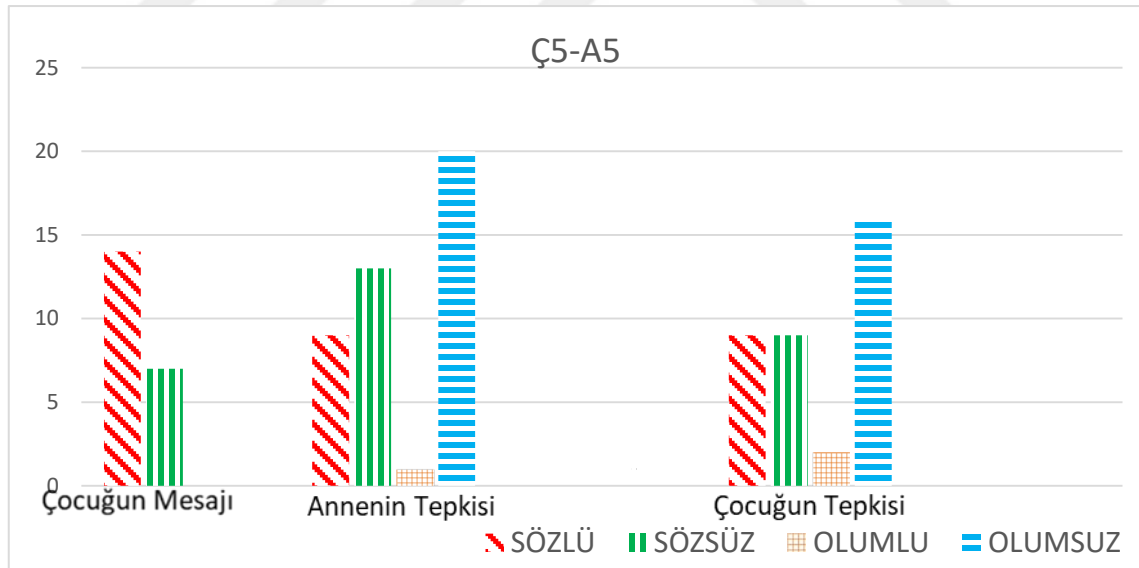
Ailenin şu an kaldığı ev 3 oda şeklindedir. Bir ebeveyn odası, bir çocuk odası, bir de oturma odası bulunmaktadır. Uygulama çocuğun en çok vakit geçirdiği oturma odasında gerçekleştirilmiştir.

4.2.1.2. Ç5-A5 Duyarlılık Döngüsü

Ç5-A5'in duyarlılık döngüsü kapsamında gösterdikleri sözlü-sözsüz mesajlar, sözlü- sözsüz, olumlu-olumsuz tepkilerin sıklıkları ve gösterdikleri davranışları aşağıda sunulmuştur.

Grafik 5'de görüldüğü gibi çocuğun mesajları genellikle sözlüdür. Anne buna karşılık çoğunlukla sözsüz ve olumsuz tepkiler vermiştir. Annenin olumlu tepkileri yok denecek kadar azdır. Annenin tepkilerine karşılık çocuk da olumsuz tepkileri yoğun olarak göstermiştir.

Grafik 5: Ç5-A5'in duyarlılık döngüsü kapsamında sözlü/ sözsüz, olumlu/olumsuz davranış sıklığı

Tablo 10'a göre çocuğun mesajı, annenin tepkisi ve çocuğun tepkisinde oluşan duyarlılık döngülerinde annenin olumsuz tepkilerinden dolayı çoğunlukla olumsuzluklar göze çarpmaktadır. Çocuk anneye isteğini bildirmek, annenin dikkatini çekmek için gönderdiği mesajların yanı sıra endişesini sözlü olarak bildirme, istediğini bildirmek için ağlama ve göz kontağı için bakma tavırları sergilemiştir. Buna karşılık anne

çocuğun sözlü ve sözsüz bir şekilde gönderdiği oynama mesajlarını fark etmez, çocuğa karşı sabırsız tavırlar gösterir, çocuğun oyununa sözlü- sözsüz müdahale eder ve çocuğun ihtiyacı karşısında umursamaz tavırlar sergiler. Çocuk sıklıkla annenin tepkisine karşı sözlü ve sözsüz olarak hoşnut olmadığı tepkiler göstermiştir. Annenin seçimini gönülsüz kabul etme, annenin seçimine muhalefet etme, annenin tepkisi karşısında agresif tavırlar gösterme ve anneye oynarken huzursuz olma tepkileri de gözlenmiştir.

Tablo 10: Ç5-A5 anne çocuk çiftinin duyarlılık döngüsü kapsamında gösterdikleri davranışlar

Çocuğun sinyalleri	Annenin tepkisi		Çocuğun tepkisi
	Olumlu	Olumsuz	
İsteğini sözlü olarak bildirir.		Çocuk memnun bir şekilde oynarken çocuğun oyununa sözlü olarak müdahale eder.	Ses çıkartarak ve bir şeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir.
İsteğini jest, mimik ve hareketlerle bildirir.		Çocuğun mesajını fark etmez.	Mimikleri ve hareketleriyle annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir.
Oyun oynarken annenin dikkatini sözlü olarak çekmeye çalışır.		Çocuğun ihtiyacı karşısında umursamazdır.	Annenin seçimine sözlü olarak muhalefet eder.
Yaptığına bakması için annenin dikkatini bir şeyler söyleyerek çekmeye çalışır.		Çocuğuna karşı sabırsız tavırlar gösterir.	Annenin seçimini gönülsüz kabul eder.
Endişesini sözlü olarak bildirir.			Çocuk annesiyle oynarken huzursuzdur.
Ağlayarak bir şey ister.			Annenin talebi karşısında agresif davranışlar gösterir.
Oyuncağı gösterir.			Annenin seçimine jest veya mimikleriyle muhalefet eder.
Göz kontağı için bakar.			

Ç5-A5'in duyarlılık döngüsü açısından dikkat çekici bulgular aşağıda sunulmuştur:

Annenin benmerkezci davranışları

Anne oyun boyunca benmerkezcidir. Bütün süreç anne tarafından yönetilmektedir. Anne oyunun başından itibaren birkaç kez çocuğa “*bana yardım et*” , “*anneye yardım et*” şeklinde çağrılarda bulunmuştur. Sıklıkla plan değiştirmiş ve çocuğu da yeni plana uymak için sözlü olarak bazen de fiziksel olarak çekiştirmek suretiyle uyarılmıştır. Anne çocuğun yaptıklarını izlememekte, çocuğun kendince uğraşlarını bozarak kendisinin yeni planını ileri sürmektedir. Diğer taraftan anne önündekini değil çocuğun uğraştığı hamurları kutuya koyarak masada yer açmıştır.

Oyun boyunca çocuğun annenin oyununa ortak olma çabası

Çocuk başından beri oyunun bir parçası olmak istemiştir. Annesinin benmerkezciliği ve engellemeleri karşısında çocuk bazı itirazlarda bulunmuştur. Çocuk 02:42” ye kadarki süreçte oyun hamuruna dokunmak için birkaç kez elini annenin eline uzatmış ancak dokunmadan utangaç bir tavırla geri çekmiştir.

Annenin çocuğu engellemeleri

Anne oyun boyunca defalarca fiziksel olarak oyun hamuru, kutu gibi nesnelere çocuğun önünden alma, elinden çekip alma, elini itme şeklinde, sözlü olarak da “*dur kızım*”, “*sayımızı yapalım pepe de yaparız*”, “*şunu bana ver*” şeklinde davranışlarla çocuğun oyununu ve kurduğu planları sürekli olarak engellemiştir.

Fiziksel temas

Anne ile çocuk arasında fiziksel temas annenin çocuğu itmesi, elinden bir şeyi alması gibi çocuğu engelleme amaçlı gerçekleşmiştir. Çocuk birkaç kez annenin ona da hamur vermesi için elini uzatma girişiminde bulunmuş ama her seferinde çekinerek geri çekmiştir. Çocukla anne arasında herhangi bir olumlu temas gerçekleşmemiştir.

Annenin sinirli ve sabırsız davranışları

Anne oyun boyunca nötr ve negatif bir ruh halindedir. Çok az gülümsemiştir. Anne kendi planlarının gerçekleşmesi için çocuğu sürekli engellemiş, bunu yaparken de çekiştirme, elinden ansızın alma ve ona “*dur kızım*” şeklinde kızma davranışları

göstermiştir. Diğer taraftan anne çocuğun oyunu ile ilgilenmemiştir. Sürekli olarak etkinlik değiştiren anne kızının işlerini bitirmesini beklememiştir.

Annenin olumsuz tepkileri

Annenin çocuğun mesajları karşısındaki tepkilerinin neredeyse tamamı olumsuzdur. Sözsüz olumsuz tepkiler yoğunluktadır. Örneğin çocuk hamuru kopartıp anneye uzattığında anne çocuktan hamuru almaz. Yine çocuk anneye kaplumbağa yapması için hamur uzatır. Anne hamuru alır ama başka bir köşeye koyar. Sözlü olumsuz tepkiye örnek olarak çocuk kutuyu anneye uzatarak “*anne bunu aç*” der. Anne “*tamam bu ne renk*” der ve kutuyu açmaz. Anne çocuğun sinyalini anlamasına rağmen çocuğun istemediği olumsuz bir tepki gösterir.

Annenin çocuğuna karşı tepkisizlikleri

Anne çocuğundan çok oyun içinde belirlediği kendi işlerine yoğunlaşmıştır. Anne çocuğun sözsüz sinyallerinin ötesinde sözlü istekleri karşısında bile tepkisiz davranışlar sergilemiştir. Örneğin çocuğun “*ha bunu sen yap*” şeklindeki isteği karşısında herhangi bir karşılık vermemiştir.

Annenin çocuğa bir şeyler öğretme çabaları

Anne oyunun başından sonuna kadar çocuğun gelişimine uygun olmayan bir takım bilgileri çocuğa öğretme çabasıdadır. Oyun boyunca hayvanlar, renkler, sayılar ve harfleri öğretme amacında olmuştur. Annenin bu çabası çocuğun bütün oyun planlarını boşa çıkarmıştır.

Çocuğun annenin tepkilerine karşı reddedici tutumu

Çocuk annenin tepkilerine karşı sırasıyla üzüntü duyma, annenin yönergesini dinlemeyerek işine devam etme, şaşkınlık, utanma, ağlama itiraz etme ve bağırma tepkileri göstermiştir. Bu tepkiler annenin istekleri ve tepkileri karşısında çocuğun hoşnutsuzluğunu göstermektedir. Çocuk her seferinde tepkilerini değiştirmiş ve daha şiddetli bir biçimde anneye hissettirmeye çalışmıştır. Çocuk gösterdiği sözlü ve sözsüz tepkilerle anneye karşı reddedici bir tavır sergilemiştir.

Annenin çocuğun isteğini anlayıp farklı tepkiler göstermesi

Anne birkaç kez çocuğun isteğini anladığını belirtip, isteğinden farklı şekilde davranmıştır. Örneğin çocuk yeşil kutuyu anneye vererek “*anne bunu aç der*”, anne “*tamam, bu ne renk*” diyerek çocuğun kutusunu açmaz.

4.2.1.3. Ç5 – A5 Duygu Paylaşımı

Oyun boyunca çocuk üzüntü, hayal kırıklığı, şaşkınlık, utanma ve korku duyguları sergilemiştir. Bu duygular annenin tepkileri sonucunda ortaya çıkmıştır. Anne çocuğu takip edip duygularını paylaşmaya çalışmamıştır. Bu nedenle süreç boyunca duygu birliği gerçekleşmemiştir. Annenin çocuğun duygularına karşılık verdiği dair bir davranış gözlenmemiştir. Anne ile çocuk arasında göz kontağı çok sınırlıdır. Çocuk sürekli olarak anneyi gözlemekte iken anne çocuğa süreç içerisinde çok az bakmıştır. Bu nedenle de annenin baktığı zamanlarda göz kontağı gerçekleşmiştir. Anne çoğu zaman çocuğun duyguları fark etmemiştir.

4.2.1.4. Ç5 – A5 Koordinasyon ve İşbirliği

Anne ile çocuk arasında annenin tavırlarından kaynaklı olarak koordinasyon ve işbirliği çok nadir gerçekleşmiştir. Tablo 11’de de görüldüğü gibi anne koordinasyon ve işbirliğine dayalı olumlu hiçbir davranış göstermemiştir. Çocuk oyun boyunca defalarca oyuna katılmak istemiş ancak anne süreci kendi istediği biçimde sürdürmüştür. Sıklıkla annenin oyuna yerinde olmayan müdahalelerinin çocuğu huzursuz ettiğine dair davranışlar gözlenmiştir. Anne zaman zaman çocuğun planlarını uygulamasını engelleme davranışı göstermiştir. Çocuğun işbirliği ve oyuna katılma mesajları anne tarafından olumsuz olarak cevaplandırılmıştır.

Tablo 11: A5’in koordinasyon ve işbirliği kapsamında gözlenen davranışları

Koordinasyon ve İşbirliği	
Olumlu	Olumsuz
	Çocuğun işbirliği mesajına olumsuz yanıt verir.
	Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.
	Çocuğun planını uygulamasını engeller.
	Oyunda yerinde müdahale ederek çocuğu rahatlatır.

Ç5 ve A5'in oyunları sırasında gözlenen koordinasyon ve işbirliğine dair dikkat çekici bulgular aşağıda açıklanmıştır:

Annenin yerinde olmayan müdahaleleri çocuğun huzursuz olması ve ağlaması

Annenin fiziksel olarak çocuğu çekme, elini itme, elini tutarak engel olma şeklinde sıklıkla gerçekleştirdiği olumsuz müdahaleler çocuğu oldukça huzursuz etmiştir.

Annenin çocuğun planını engellemesi

Oyunun tümünde çocuğun planları annenin engeline takılmıştır. Çocuğun başarabildiği tek hedef turuncu oyun hamuru kutusunu anneye oyunun sonunda açtırabilmesi olmuştur.

Çocuğun sözsüz bir biçimde oyuna katılma girişimleri

Çocuk, kutuyu tutma ve anneye oyun hamuru uzatma davranışları göstererek annenin onu oyuna katmasını beklemiştir. Ancak bu girişimler annenin çekiştirilmesi ve hamuru elinden alması tepkileri ile son bulmuştur.

Annenin kendi planını uygulamak adına çocuğu fark etmemesi

Anne sıklıkla etkinlik değiştirmektedir. Anne oyun boyunca kaplumbağa, bebek, sayılar, “a” ve “b” harflerine dair oyun hamuru ile figürler yapmıştır. Çocuk oyun boyunca kelebek ve pepe yapmak ve turuncu kutuyu açmak istediğini söylemiştir. Anne çocuğun pepe ve kelebek planlarını uygulamasını engellemiştir. Oyunun başından itibaren çocuk açtırmak istediği turuncu kutuyu sürecin sonunda açtırmayı başarmıştır. Çocuğun bu süreçteki annesine karşı en büyük başarısı bu olmuştur.

4.2.2. Ç6 –A6

4.2.2.1. Ç6 –A6 Aile Yapısı

Ç6, 15/06/2014 doğumlu bir kız çocuğudur. A6, 36 yaşında ilkokul mezunudur ve çalışmamaktadır. Eşi ise 40 yaşında, lise mezunu ve esnaftır. Babanın günlük çalışma süresi ortalama 6-7 saattir. Aylık geliri ortalama 5000 TL'dir. Ailenin Ç6'nın dışında 14

ve 8 yaşlarında iki erkek, 1,5 yaşında bir kız çocukları bulunmaktadır. Aile çekirdek ailedir. Ç6'nın bakımıyla sadece anne ilgilenmiştir. Anne evde daha çok çocuklarla zaman geçirdiğini, onlarla oyunlar oynadığını belirtmiştir. Babanın da evdeyken çoğunlukla çocuklarla zaman geçirdiğini onlarla oyunlar oynadığını belirtmiştir. Ç6 kreşe hiç gitmemiştir.

Annenin çocukluğunda ailesinin aile yapısı geniştir. Kendisinin dışında 5 kardeşi bulunmaktadır. Kardeşleri arasındaki doğum sırası 1'dir.

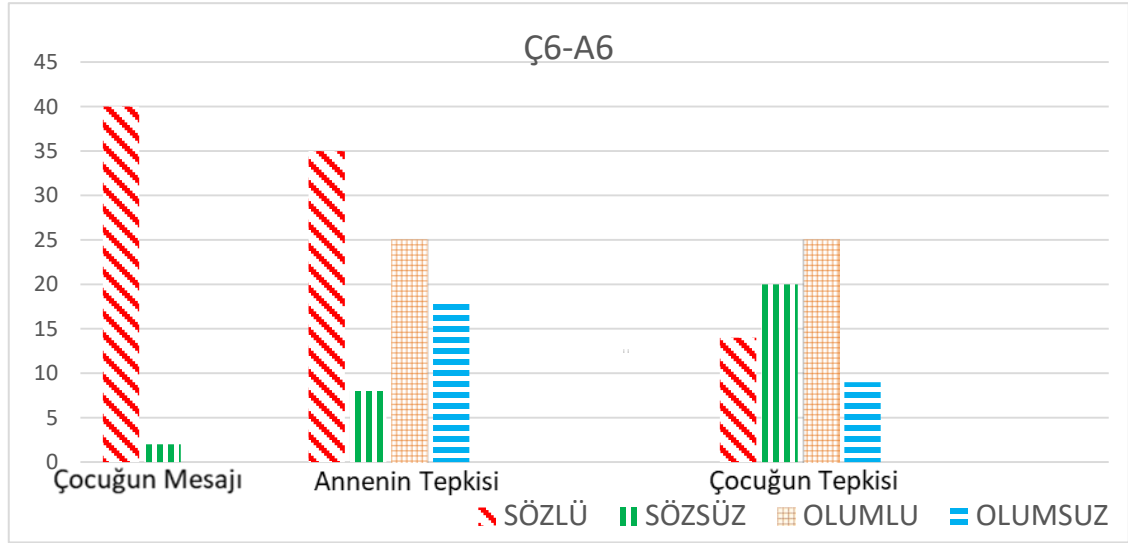
Ailenin şu an kaldıkları ev 3 oda 1 salon şeklindedir. Bir ebeveyn odası, bir çocuk odası, bir oturma odası, bir de salon şeklindedir. Uygulama çocuğun daha çok vakit geçirdiği oturma odasında yapılmıştır.

4.2.2.2. Ç6- A6 Duyarlılık Döngüsü

Ç6-A6'in duyarlılık döngüsü kapsamında gösterdikleri sözlü-sözsüz mesajlar, sözlü- sözsüz, olumlu-olumsuz tepkilerin sıklıkları ve gösterdikleri davranışları aşağıda sunulmuştur.

Grafik 6 incelendiğinde çocuğun mesajlarını çoğunlukla sözlü olarak gönderdiği, annesinde buna karşılık sözlü tepkiler verdiği görülmektedir. Annenin sözlü tepkilerine karşılık çocuğun çoğunlukla sözsüz tepkiler verdiği görülmüştür. Annenin tepkilerinin çoğunlukla olumlu, buna karşılık çocuğun tepkilerinin de çoğunlukla olumlu olduğu görülmektedir. Grafik 6 incelendiğinde anne ile çocuk arasında etkileşim sıklığının fazla olduğu görülmektedir.

Grafik 6: Ç6-A6'in duyarlılık döngüsü kapsamında sözlü/ sözsüz, olumlu/olumsuz davranış sıklığı.

Tablo 12’de görüldüğü gibi Ç6-A6 arasındaki oyun sürecinde, çocuğun anneye daha çok isteğini bildirmek için sinyal gönderdiği görülmüştür. Bununla birlikte nadir olarak endişesini bildirmek ve dikkat çekmek için de anneye mesaj vermiştir. Çocuğun mesajlarına annenin tepkilerine bakıldığında, çoğunlukla çocuğu anladığını ve yaptıklarını beğendiğini sözlü veya sözsüz bir biçimde ifade ettiği, çocuğu cesaretlendirdiği ve çocuğunu izlemekten keyif aldığı görülmektedir. Bununla birlikte az da olsa annenin çocuğuna karşı sabırsız davranma, ihtiyaçlarını umursamama, çocuğun mesajını fark etmeme veya yanlış yorumlama gibi olumsuz davranışları da gözlenmiştir. Annenin olumlu tepkileri karşısında çocuk hoşnut olduğunu sözlü ve sözsüz olarak ifade etmiş bunun yanı sıra annesi ile oynamaktan mutlu olmuştur. Diğer taraftan olumsuz tepki olarak az da olsa annenin seçimine muhalefet etme, annenin tepkisini gönülsüz kabul etme veya hoşnut olmama durumları da gözlenmiştir. Bu bilgilere göre duyarlılık döngülerinin çoğunlukla olumlu olarak gerçekleştiği söylenebilir.

Süreç olarak bakıldığında, oyunun ilk başlarında anne çocuğun mesajlarını anlayıp olumlu tepkiler verirken ilerleyen dakikalarda annenin mesajları anlamada sorunlar yaşadığı görülmüştür.

Tablo 12: Ç6-A6 anne çocuk çiftinin duyarlılık döngüsü kapsamında gösterdikleri davranışlar

Çocuğun sinyalleri	Annenin tepkisi		Çocuğun tepkisi
	Olumlu	Olumsuz	
İsteğini sözlü olarak bildirir.	Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder.	Çocuğun mesajını yanlış yorumlar.	Ses çıkartarak ve bir şeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir.
Yaptığına bakması için annenin dikkatini çekmeye çalışır.	Çocuk bir şey yapmaya çalışırken onu yapması için sözle cesaretlendirir.	Çocuğun mesajını fark etmez.	Annenin seçimini kabul ettiğini sözlü olarak ifade eder.
Endişesini sözlü olarak bildirir.	Çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğendiğini sözlü olarak ifade eder.	Çocuğun ihtiyacı karşısında umursamazdır.	Çocuk annesiyle oynamaktan mutludur.
	Anne çocuğuyla oyun oynamaya istekli olduğunu jest, mimik ve hareketleriyle gösterir.	Çocuğuna karşı sabırsız tavırlar gösterir.	Mimikleriyle annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir.
	Çocuğunu izlerken keyiflidir.		Ses çıkartarak ve bir şeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir.
			Annenin seçimine sözlü olarak muhalefet eder.
			Annesinin tepkisini gönülsüz kabul eder.
			Mimikleri ve hareketleriyle annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir.

Ç6-A6 oyun sürecinde duyarlılık döngüsüne dayılı dikkat çekici bulgular aşağıda açıklanmıştır:

Çocuğun ihtiyacını anladığını ve çocuğun yaptığı ürünü beğendiğini sözlü olarak ifade etmesi

Anne sıklıkla çocuğu anladığına dair sözlü dönütler vermiştir. Örneğin “o da kızımın” diyerek kutuyu çocuğa doğru getirmek suretiyle çocuğun isteğini yerine getirmiştir. Diğer taraftan anne çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğendiğini sıklıkla

sözlü olarak ifade etmiştir. Oyunun 07':00" da çocuk kapaktaki hamuru bastırırken "bastıramıyorum "der anne "böyle benim gibi eline al şimdi bastır, şimdi içinden çıkar" diyerek çocuğa tek tek anlatır ve bu sırada çocuğunu bekler, çocuk da yapar, "anne bak ne kadar güzel oldu" der ve tebessüm eder.

Fiziksel temas yoksunluğu

Çocuk ve anne arasında sevinçli durumlar oluşmasına karşılık fiziksel temas gerçekleşmemiştir.

Annenin sabırsız tavrı

Anne nadir de olsa sabırsız tavırlar sergilemiştir. 08':34" da çocuk yaptıkları hamurları kesmek ister "ben kesiyorum "der. Anne de "öyle değil bak böyle keseceksin" diyerek nasıl kesileceğini gösterir, çocuk da annesine bakarak kesmeye çalışır kesemez, anne tekrar göstererek anlatır, çocuk kesmeye çalışırken "yuvarlıyorum kesiyorum hoop ba" diyerek sevinir anne de "hopp ba kek olmuş değil mi Ç6 "diyerek sevincine ortak olur. Çocuk tekrar "yuvarlıyorum kesiyorum hopp ba" diyerek kesmeye çalışır ama tam kesilmemiştir anne "tamam yeter" diyerek hamuru çocuğun önünden alır elinde yuvarlar çocuk da "yaptık" der.

Çocuğun annenin tepkileri karşısındaki hoşnut tavırları

Anne çocuğun sinyallerine verdiği tepkilerle çocuğu çoğunlukla memnun etmiştir. Çocuk, birkaç durumda anneye muhalefet etse de, annesiyle oynamaktan mutludur.

4.2.2.3. Ç6 – A6 Duygu Paylaşımı

Anne ile çocuk arasında bazı durumlarda duygu birliği ve bir durumda da çocuğun kaçınması gözlenmiştir. Oyun süreci boyunca çocuğun en çok sevinç duygusu yaşadığı görülmektedir. Bununla birlikte seyrek de olsa heyecan, utanma ve hayal kırıklığı duyguları da yaşamıştır.

Anne çocuğun sevinçli durumlarında çocuğa eşlik etmiştir. Çocuk kesmeye çalışırken "yuvarlıyorum kesiyorum hoop ba" diyerek sevinir anne de "hopp ba kek olmuş değil mi Ç6" diyerek sevincine ortak olmuştur. Çocuk tekrar "yuvarlıyorum kesiyorum hopp ba" diyerek kesmeye çalışır (08':34").

Duygu paylaşımı ile ilgili en dikkat çekici durum çocuğun annesine “*iyi ki doğdun anne*” derken gösterdiği kaçınmadır. Çocuk “*iyi ki doğdun* “ dedikten sonra “*anne üfle hadi* “ der, anne üfledikten sonra “*iyi ki doğdun anne de*” der, çocuk biraz sessiz ve utanmış bir şekilde “*iyi ki doğdun*” deyince anne de “*iyi ki doğdun Ç6*” der ama annenin beklemesine karşılık çocuk tekrar “*iyi ki doğdun anne*” demez.

4.2.2.4. Ç6-A6 Koordinasyon ve İşbirliği

Tablo 13 incelendiğinde, annenin koordinasyon ve işbirliği adına çocuğun planını uygulamasına izin verdiği, çocuğun işbirliği mesajlarına olumlu yanıt verdiği, çocuğu oyun sürecini takip ettiği, oyun içindeki yeni gelişmelere ayak uydurduğu, oyun sırasında uyumlu hareket ettiği, müdahaleleriyle çocuğu rahatlattığı gözlenmiştir. Annenin koordinasyon ve işbirliği davranışları oyun boyunca bazı kopmalar ve olumsuz tepkiler dışında devam etmiştir. Annenin oyun sürecinde az da olsa gösterdiği koordinasyon ve işbirliğini engelleyen olumsuz davranışları ise oyunu takipte kopma, çocuğu rahatsız eden yerinde olmayan müdahaleler, çocuğun işini engelleme ve işbirliği mesajına olumsuz yanıt verme şeklinde gerçekleşmiştir.

Tablo 13: A6'nın koordinasyon ve işbirliği kapsamında gözlenen davranışları

Koordinasyon ve İşbirliği	
Olumlu	Olumsuz
Çocuğun planını uygulayabilmesine izin verir.	Çocuğun planını uygulamasını engeller.
Çocuğun işbirliği mesajını fark ederek olumlu yanıt verir.	Çocuğun işbirliği mesajına olumsuz yanıt verir.
Çocuğun oyun sürecini takip eder.	Anne oyunu takip etmede zaman zaman kopmalar yaşar.
Oyun içinde çocuk tarafından ortaya konulan yeni gelişmelere ayak uydurur. Anne çocuk oyun sırasında karşılıklı olarak uyumlu bir biçimde hareket ederler.	Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.
Oyunda yerinde müdahale ederek çocuğu rahatlatır.	

Ç6-A6 oyun sürecinde koordinasyon ve işbirliğine dayalı dikkat çekici bulgular aşağıda açıklanmıştır:

Karşılıklı düzenleme davranışları

A6-Ç6 çiftinde ortak ürün oluşturmaya dayalı karşılıklı düzenleme davranışları gözlenmiştir. Bu süreç çocuğun doğum günü pastası yapma önerisi ile başlamıştır. Anne ile çocuk birlikte bir doğum günü pastası planlamış ve beraber yapmışlardır. Önce çocuk için anne “*iyi ki doğdun A6*” demiş ve çocuk pastanın üzerindeki mumları üflemiş, daha sonra anne için çocuk “*iyi ki doğdun*” demiş ve anne mumları üflemiştir. Bu durum oyunun başından sonuna kadar devam etmiştir.

Annenin bir şeyler öğretme çabaları

Annenin etkileşim sırasında nadir de olsa çocuğa bir şeyler öğretme girişimi olmuştur. Anne oyunun sonlarına doğru 09’:55” de, “*Ç6 bak bu ne olmuş, çiçek olmuş bu*” diyerek çocuğun kendisine bakmasını ister. Çocuk elindeki yuvarlamaya devam ederek “*ben yapıyorum mum*” der, anne devam eder “*çiçek yapmayı öğreteyim mi sana*”, çocuk sesini biraz daha yükselterek “*ben mum yapıyorum mum*” der elindeki yuvarlayıp pastanın üzerine bırakır. Anne elindeki hamuru masanın üzerine bırakır masanın üzerinde uzun açar ve eliyle şekiller vererek bir taraftan da ısrarla “*Ç6 bak çiçek nasıl yapılıyor*” der, çocuk “*mum mum*” diyerek anneye bakmaz, anne çocuğun önündeki pastayı biraz kenara çekerek “*Ç6 tamam pastan burada dursun şimdi kızıma başka bir şey öğreteceğim*” der. Çocuk memnun olmaz ama annenin oyununa katılır. Anne ısrarla bir şeyler öğretmek amacıyla çocuğu kendi oyununa çekmiştir.

Annenin oyundan kopması

Anne oyun sürecinin 02’:33” de nispeten uzun süreli bir kopma yaşamıştır. Bu kopmadan sonra çocuk etkileşimi tekrar kurmaya çalışmıştır. Çocuk hamuru elinde yuvarlayarak “*şimdi mum*” der mum yapmaya çalışmaktadır. Yapamayınca “*ama yapamıyorum*” der, bu sırada anne kendisi mumu yapıp pastanın üzerine bırakır “*mumlar*” der devam eder “*bir de çilek yapalım üstüne*” der çocuğun yapamıyorum demesine karşılık vermez. Çocuk hamurunu annesine doğru uzatarak “*anne yaa ben yapamıyorum mum*” der. Anne hala elindeki yuvarlamaya devam eder ve “*çilekli pasta*” der, çilekleri yaparak pastanın üzerine bırakır “*bunlar çilek olsun*” der, çocuk “*anne ben de ne yapam*” diye sorar, anne “*sen de küçücük muzlar yap*” karşılığını verir. Çocuk “*küçücük muzlar*” diyerek heyecanlanır.

Annenin aynı işe yüklediği farklı anlamlar

Anne ile çocuk arasında yapılan işe yüklenen anlam bakımından bazen anlaşmazlıklar görülmüştür. Bu anlaşmazlıklar çocuğun sözlü mesajları ve annenin çocuğun fikrini önelemesi ile çözülmüştür. Örneğin, çocuk elindeki hamuru yuvarlarken “küçük küçük yapıyorum sana pasta yapıyorum “ diyerek sevinir, anne “ küçük küçük yuvarla babaya da yemek yapalım” der, çocuk “yok yok yok pasta “ karşılığını verir anne de “ pasta mı olsun?” diye sorar çocuk da “evet” der. Çocuk pasta yaptığını düşünürken anne yapılan şeyin pasta olduğunu unutarak yemek yaptığını ifade etmiştir. İlerleyen süreçte çocuk anneye pasta yapmaya devam etmektedir, anne bu sefer de “şimdi bir tane de kedi yapalım” der, çocuk “yok yok ben pasta yapıyorum” der, anne “pasta mı tamam kurabiye yapalım o zaman “der, çocuk önce “he kurabiye” der, sonra “yok yok pasta” der, anne “pasta mı tamam” der. Bu süreçte anne çocuğun yaptığı pasta için yemek, kedi ve kurabiye anlamları yüklemiştir.

Annenin çözüm arayışları

Anne bazı durumlarda çocuğa kendi planını uygulamaya çalışsa da nihayetinde çocuğun ısrarlarıyla anne çözümler üretmiştir. Örneğin, 09’:15” de çocuk yaptıkları pastayı eline almak ister anne pastayı alarak “bunun üzerine koyalım” der ve kutunun üzerine koymak ister. Çocuk tekrar elini uzatır eline almak ister ama anne çocuğun eline vermeyerek kutunun üzerine bırakır. Çocuk da kutuyu tutarak pastayı kendisine doğru getirir.

4.2.3. Ç7 –A7

4.2.3.1. Ç7 –A7 Aile Yapısı

Ç7, 06/08/214 doğumlu bir erkek çocuğudur. A7, 26 yaşında lise mezunudur ve çalışmamaktadır. Eşi ise 35 yaşında doktora mezunu ve öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Babanın günlük çalışma süresi 9 saattir. Aylık geliri ortalama 6000 TL’dir. Ç7 ailenin tek çocuğudur. Aile çekirdek ailedir. Ç7 nin bakımıyla anne ilgilenmiştir. Anne evde zamanının çoğunu çocuğuna ayırdığını, babanın da evde olduğu zamanlar zamanının çoğunu Ç7 ye ayırdığını onunla oyunlar oynadığını ifade etmiştir. A7 kreşe hiç gitmemiştir.

Annenin çocukluğundaki aile yapısı geniştir. Kendisinin dışında 2 kardeşi bulunmaktadır. Kardeşleri arasındaki doğum sırası 1'dir.

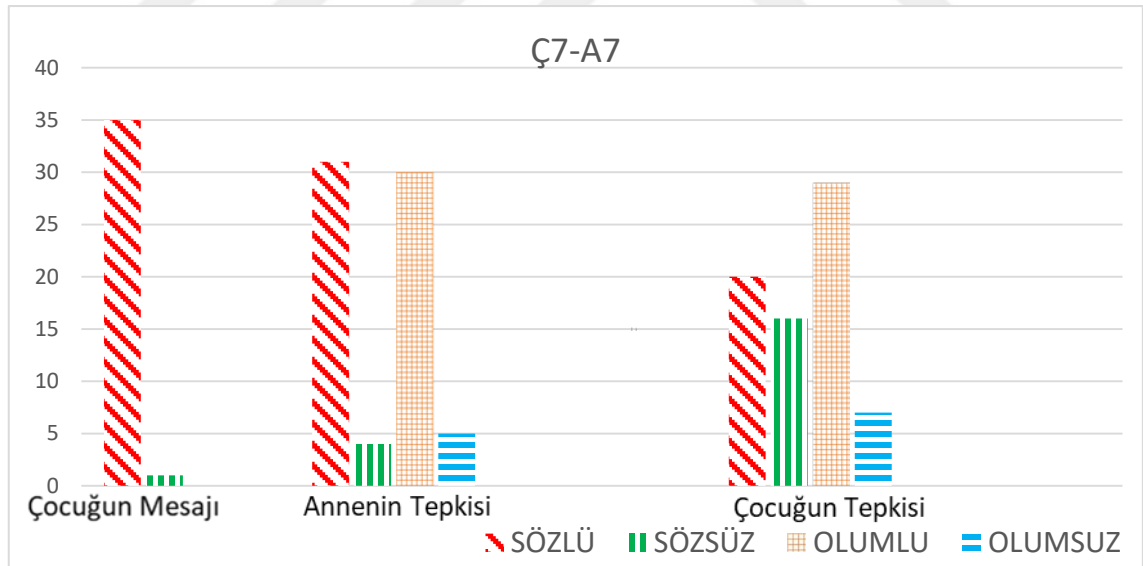
Ailenin şu anda kaldıkları ev üç oda bir salon şeklindedir. Bir ebeveyn odası, bir oturma odası, bir salon ve bir de Ç7' ye ait bir oda bulunmaktadır. Ç7 zamanının çoğunu oturma odasında geçirdiği için uygulama oturma odasında gerçekleştirilmiştir.

4.2.3.2. Ç7- A7 Duyarlılık Döngüsü

Ç7-A7'in duyarlılık döngüsü kapsamında gösterdikleri sözlü-sözsüz mesajlar, sözlü- sözsüz, olumlu-olumsuz tepkilerin sıklıkları ve gösterdikleri davranışları aşağıda sunulmuştur.

Grafik 7 incelendiğinde çocuğun mesajlarını anneye daha çok sözlü olarak iletmediği annenin de buna karşılık çoğunlukla sözlü tepkiler verdiği görülmektedir. Annenin tepkilerinin çoğunlukla olumlu, buna karşılık çocuğun tepkilerinin de çoğunlukla olumlu olduğu görülmektedir.

Grafik 7: Ç7-A7'in duyarlılık döngüsü kapsamında sözlü/ sözsüz, olumlu/olumsuz davranış sıklığı.

Tablo 14 incelendiğinde çocuğun mesajlarını bir şey istemek, dikkat çekmek ve oyuna davet etmek amacıyla gönderdiği görülmektedir. Annenin tepkilerinin büyük bir çoğunluğu olumludur. Anne sabırlı davranmış, çocuğu anlamış, oyunu takip etmiş, çocuğu cesaretlendirmiştir. Buna karşılık anne bazı durumlarda sabırsızca davranmıştır.

Çocuk annenin tepkilerinden çoğunlukla hoşnut olmuştur. Annenin bazı seçimlerini kabul etmiş, bazılarını ise muhalefet etmiştir.

Tablo 14: Ç7-A7 anne çocuk çiftinin duyarlılık döngüsü kapsamında gösterdikleri davranışlar

Çocuğun sinyalleri	Annenin tepkisi		Çocuğun tepkisi
	Olumlu	Olumsuz	
İsteğini sözlü olarak bildirir.	Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder.		Ses çıkartarak ve bir şeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir.
Çocuk anneyi sözlü olarak oyuna davet eder.	Çocuk bir şey yapmaya çalışırken onu yapması için sözle cesaretlendirir.		Annenin seçimini kabul ettiğini sözlü olarak ifade eder.
Oyun oynarken annenin dikkatini sözlü olarak çekmeye çalışır.	Çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğendiğini sözlü olarak ifade eder.		Annenin oyun talebini istediğini sözlü olarak belirtir.
	Çocuğa karşı sabırlı davranır.		Mimikleriyle annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir.
	Çocuğun ihtiyacını anladığını jest ve mimikleriyle gösterir.		Annenin seçimini kabul ettiğini jest veya mimikleriyle gösterir.
	Anne çocuğuyla oyun oynamaya istekli olduğunu jest, mimik ve hareketleriyle gösterir.		Annenin seçimine sözlü olarak muhalefet eder.

Ç7-A7'nin duyarlılık döngüsü açısından dikkat çekici bulguları aşağıda sunulmuştur:

Çocuğun sözlü sinyalleri

Çocuk sinyallerin neredeyse tamamını sözlü olarak göndermiştir. Çocuk hamuru eliyle yoğururken ve bir şeyler yapmaya çalışırken hep konuşmuştur. Anne de ona eşlik etmiştir. Örneğin, 05':00'' da çocuk elindeki mavi hamurdan parçalar kopartarak "şunları tek tek kopartıyoruz böyle tek tek bölgemize dağıtıyoruz" der, anne "evet" diye karşılık verir.

Çocuğun sözlü mesajlarına sözlü tepkiler

Çocuğun gönderdiği sözlü mesajlara anne de sözlü olarak tepki göstermiştir. Örneğin, 04':32''de çocuk elindeki mavi hamurdan bir parça koparır ve “ *şimdi böyle koparıyoruz ve böyle dağıtıyoruz*” diyerek kopardığı parçayı masanın üzerine bırakır. Anne çocuğun gözlerine bakarak “ *hayır öyle dağıtmıyoruz, düzenli bir şekilde bir şeyler yapmaya çalışıyoruz* “ diyerek çocuğun bıraktığı hamuru eline alır yuvarlar ve “*ne yapalım bununla araba yapalım mı?*” diye sorar.

Annenin sabırlı davranışları

Çocuk sürekli konuşmakta, bir şeyler istemekte, fikirlerini söylemektedir. Anne çocuğun sürekli değişken ve hızlı tavırlarına karşı çoğunlukla sabırlı davranışlar sergilemiştir. Örneğin, 07':20''de çocuk “*anne bu böyle olmadı*” der, anne “*nasıl olsun?*” diye sorar, çocuk “*araba yapalım*” der, anne “*tamam o zaman şunu şu şekilde buralarını böyle kıvralım*” diyerek çocuğun gösterdiği hamuru araba yapmaya çalışır. Çocuk annesinin ellerini çekerek “*anne ben koparayım*” der. Anne ellerini çeker “*tamam sen kopar*” diyerek çocuğa bakar.

Çocuğun annenin tepkilerinden hoşnutluğu

Çocuk genel olarak annenin tepkilerinden hoşnut olmuştur. Çocuk hoşnutluğunu daha çok güler ve kahkaha atarak göstermiştir. Örnek olarak, 05':00''da anne “*evet, o araba mı şimdi?*” diye sorar, çocuk “*evet araba*” der, anne “*biraz yamuk bir araba olmuş sanki*” diyerek çocuğun yaptığı arabayı kendine doğru çeker, bakar. Çocuk bu esnada kollarını bağlar biraz doğrulur ve kafasını da sallayarak “ *evet yamuk bir araba olmuş, bence de* “ der kahkaha atar. Anne de güler.

Çocuğun ve annenin esprili yaklaşımı

Çocuk zaman zaman espriler yaparak ortamı yumuşatmaya çalışmıştır. 06':13''de anne dalgın bir şekilde çocuğu izlerken çocuk espri yaparak annesini güldürür. Anneye bakarak “*anne galiba hani yaptığımız şeyi düşünüyorsun?*” diye sorar. Anne güler “*evet hala onu düşünüyorum*” der. Burada göz kontağı oluşur. Çocuk da güler.

Anne de zaman zaman espriler yaparak çocuğu güldürmeye çalışmıştır. Örneğin, 08':45'' de çocuk yaptıkları arabayı eliyle itmeye çalışır ve kaşlarını çatarak “*aa bu niye çalışmıyor*” diye sorar. Anne gülerek “*çünkü bu hamurdan bir araba çalışmaz ki demi*” diye sorar. Çocuk da gülerek “*evet çalışmaz*” der.

Fiziksel temas girişimi yoksunluğu

Çocuk sinyallerini çoğunlukla sözlü olarak iletmiştir. Çocuğun anneye yönelik bir fiziksel temas girişimi olmamıştır. Bununla birlikte annenin de çocuğa karşı fiziksel temas göstermediği belirlenmiştir.

4.2.3.3. Ç7 – A7 Duygu Paylaşımı

Çocuk zaman zaman espriler yaparak anneyi güldürmeye çalışmıştır. Örneğin, 06':30'' de çocuk elindeki turuncu hamuru yoğurup araba yapmaya çalışırken gülerek hamura bakar ve şaşkınlıkla “*ördek oldu*” diye sevinir. Anne de şaşkınlıkla “*ördek mi oldu hani*” der. Çocuk elindeki hamuru anneye doğru getirir “*evet işte bak*” der. Anne de sevinir gülerek “*oo çok komik olmuş*” der. Bir birlerine bakarak gülüşürler.

Çocuğun empatik yaklaşımları

Çocuk anneyi anlık anladığını gösteren bir mesaj iletmiştir. 06':13''de çocuk anneye bakarak “*anne galiba sen arabayı düşünüyorsun?*” diye sorar. Anne gülerek “*evet hala onu düşünüyorum*” der. Burada göz kontağı oluşur. Çocuk da güler. Bu durum, çocuğun anneyi izlediği ve anneyi tahmin edebildiğini göstermektedir.

4.2.3.4. Ç7-A7 Koordinasyon ve İşbirliği

Tablo 15 incelendiğinde koordinasyon ve işbirliğine dayalı annenin çoğunlukla olumlu davranışlar sergilediği görülmektedir. Anne ile çocuk birlikte çok az ürün oluşturmalarına rağmen çoğunlukla karşılıklı olarak uyumlu bir biçimde hareket ederler. Anne çoğunlukla çocuğun planına uymuş çocuğun planını uygulamasına izin vermiştir. Anne çoğunlukla çocuğun oyun sürecini takip etmiş çok az kopmalar yaşamıştır. Anne çocuğun dikkatini çekmeye çalışarak bazı şeyler yapmış ancak bunların çoğunda çocuğun dikkatini çekememiştir ve çocuğun ajandasına göre oyuna devam etmiştir.

Tablo 15: A7'nin koordinasyon ve işbirliği kapsamında gözlenen davranışları

Koordinasyon ve İşbirliği	
Olumlu	Olumsuz
Çocuğun işbirliği mesajını fark ederek olumlu yanıt verir.	Anne oyunu takip etmede zaman zaman kopmalar yaşar.
Çocuğun planını uygulayabilmesine izin verir.	Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.
Oyunda yerinde müdahale ederek çocuğu rahatlatır.	
Anne çocuk oyun sırasında karşılıklı olarak uyumlu bir biçimde hareket ederler.	
Oyun içinde çocuk tarafından ortaya konulan yeni gelişmelere ayak uydurur.	
Çocuğun oyun sürecini takip eder.	

Ç7ve A7'nin oyunları sırasında gözlenen koordinasyon ve işbirliğine dair dikkat çekici bulgular aşağıda açıklanmıştır:

Karşılıklı düzenleme davranışları

A7-Ç7 çiftinde ortak ürün oluşturmaya dayalı karşılıklı düzenleme gözlenmiştir. Anne araba yapma önerisinde bulunmuş çocuk bunu kabul etmiş, anne ile çocuk beraber araba yapmışlardır. Araba bittikten sonra çocuk arabayı sürmeye çalışmış ve gitmediğini söylemiştir. Anne ise “*bu hamurdan bir araba ama gitmez ki*” demiş ve yaptıkları araba hakkında sevinmişlerdir. Bu durum oyunun toplamda 3-4 dakikasını oluşturmuştur. Bunun dışında anne çocuğa önerilerde bulunmuş fakat çocuk kendi planını kendisi yapmış anne ile beraber yapmayı istememiştir.

Annenin oyundan kopma durumu

Anne çocuğun oyununu ve mesajlarını takip etmiştir. Çocuğun yoğun mesajlarına karşılık annenin oyundan kopması nadirdir. Çocuk annesini oyuna katma konusunda doğrudan sözlü ifadeler kullanmıştır ve çoğunlukla başarılı olmuştur. Örneğin, 02':03''de anne oynamadan çocuğa bakmaktadır, çocuk annesine bakarak “*anne sen de oynasana*” der. Anne sessizce “*tamam bende oynayayım*” diyerek oyuna başlar.

Çocuğun süreci yönetme çabaları

Çocuk anneye etkileşim sürecinde planlama ve sürecin yönetilmesinde etkin rol oynamıştır. Çocuk annesiyle yalnızca araba yapmıştır. Bununla beraber, çocuk kendi planı olarak ördek, araba ve üçgen yapmıştır. Anne bu ürünlere katkı sağlayamamıştır. Örneğin, 05':57''de çocuk önündeki turuncu hamura eliyle vurur. Anne “*ne yapıyorsun orada?*” diye sorar, çocuk “*böyle vuruyorum yağurmak için*” der. Anne “*yağurmak için, ben yardım edeyim mi?*” diye sorar. Çocuk “*ben yaparım*” der, anne “*iyi hadi sen yap*” diyerek durur ve çocuğu izler. Diğer taraftan çocuk anneye etkileşimi de sürdürmek için sözlü mesajlar göndermektedir. Devamında “*anne, galiba yaptığımız arabayı düşünüyorsun*” diyerek anneyi güldürmüştür.

4.2.4. Ç8–A8

4.2.4.1. Ç8–A8 Aile Yapısı

Ç8, 24/04/2014 doğumlu bir erkek çocuğudur. A8, 36 yaşında ilkokul mezunudur ve çalışmamaktadır. Eşi ise 35 yaşında ilkokul mezunudur ve şef garson olarak çalışmaktadır. Babanın günlük çalışma süresi ortalama 13 saattir. Aylık geliri 3000TL'dir. Ailenin Ç8 dışında 16 ve 11 yaşlarında iki erkek 14 yaşında bir kız olmak üzere üç çocukları daha vardır. Aile çekirdek ailedir. Ç8 'in bakımıyla anne ilgilenmiştir. Anne evde çoğunlukla çocuklarıyla ilgilendiğini Ç8 ile oyunlar oynadığını, bunun dışında ev işi ve el işleri de yaptığını belirtmiştir. Babanın evde olduğu zamanlar çoğunlukla çocuklarına zaman ayırdığını ve onlarla oyunlar oynadığını belirtmiştir. Ç8 kreşe hiç gitmemiştir.

Annenin çocukluğundaki aile yapısı geniştir. Babasının çift evlilik yaptığını, kendi annesinden 6 diğer anneden 5 olmak üzere toplam 11 kardeşi olduğunu belirtmiştir. Annenin kardeşleri arasındaki doğum sırası 8'dir.

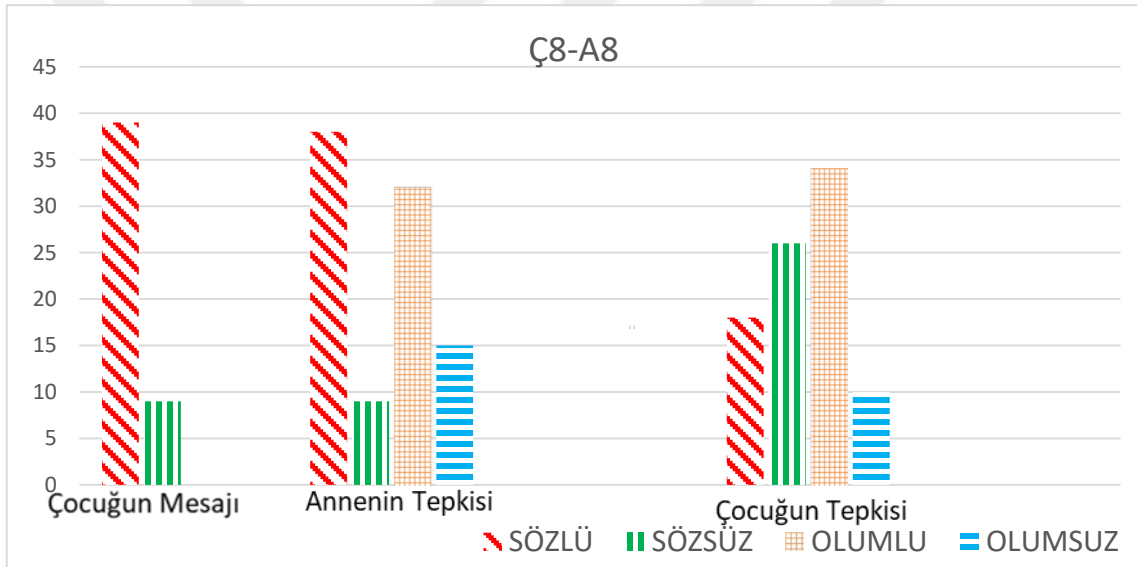
Ailenin şu an kaldıkları ev iki oda bir salon şeklindedir. Bir ebeveyn odası, bir misafir salonu bir de oturma odası bulunmaktadır. Çocuklar oturma odasında kalmaktadırlar. Ç8 zamanının çoğunu oturma odasında geçirdiği için uygulama oturma odasında yapılmıştır.

4.2.4.2 Ç8- A8 Duyarlılık Döngüsü

Ç8-A8'in duyarlılık döngüsü kapsamında gösterdikleri sözlü-sözsüz mesajlar, sözlü- sözsüz, olumlu-olumsuz tepkilerin sıklıkları ve gösterdikleri davranışları aşağıda sunulmuştur.

Grafik 8 incelendiğinde, çocuğun çoğunlukla sözlü mesajlar gönderdiği görülmektedir. Buna karşılık anne de çoğunlukla sözlü tepkiler vermiştir. Annenin sözlü tepkisine karşın çocuk çoğunlukla sözsüz tepkiler vermiştir. Anne çocuğun mesajlarına çoğunlukla olumlu tepkiler vermiş çocuk da buna karşılık çoğunlukla olumlu tepkiler vermiştir.

Grafik 8: Ç8-A8'in duyarlılık döngüsü kapsamında sözlü/ sözsüz, olumlu/olumsuz davranış sıklığı

Tablo 16'da görüldüğü gibi çocuk isteğini sözlü olarak iletmiş, göz kontağı ve fiziksel temas kurmuştur. Bunun yanı sıra çocuk isteğini ağlayarak iletmiş ve endişesini bildirmiştir. Annenin olumlu tepkileri çocuğun sözlü mesajlarını anlaması, fiziksel temas girişimi, çocuğu cesaretlendirmesi, çocuğuyla birlikteyken keyif alması şeklinde gerçekleşmiştir. Anne çocuğa karşı bazen umursamaz davranışlar sergilemiş, sabırsız davranmış ve bazı mesajlarını fark etmemiştir. Çocuk annenin tepkilerinden hoşnut olmuş, annenin seçimini kabul ettiğini sözlü olarak ifade etmiş, annenin oyun taleplerini kabul etmiş ve annesiyle oynamaktan mutlu olmuştur. Çocuğun en çok annenin sözlü isteklerini kabul ettiğine dair durumlar gözlenmiştir.

Tablo 16: Ç8-A8 anne çocuk çiftinin duyarlılık döngüsü kapsamında gösterdikleri davranışlar.

Çocuğun sinyalleri	Annenin tepkisi		Çocuğun tepkisi
	Olumlu	Olumsuz	
İsteğini sözlü olarak bildirir.	Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder.	Çocuğun ihtiyacı karşısında umursamazdır.	Ses çıkartarak ve bir şeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir.
Göz kontağı için bakar.	Çocukla fiziksel temas için girişimde bulunur.	Çocuğun mesajını fark etmez .	Annenin seçimini kabul ettiğini sözlü olarak ifade eder.
İsteğini jest, mimik ve hareketlerle bildirir.	Çocuğun fiziksel temas isteğine karşılık verir.	Çocuğuna karşı sabırsız tavırlar gösterir.	Annenin oyun talebini istediğini sözlü olarak belirtir.
Anneyle fiziksel temas için girişimde bulunur.	Çocuk bir şey yapmaya çalışırken onu yapması için sözle cesaretlendirir.		Çocuk annesiyle oynamaktan mutludur.
Endişesini sözlü olarak bildirir.	Çocuğunu izlerken keyiflidir.		Mimikleriyle annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir.
Ağlayarak bir şey ister.	Anne çocuğuyla oyun oynamaya istekli olduğunu jest, mimik ve hareketleriyle gösterir.		Annenin seçimini kabul ettiğini jest veya mimikleriyle gösterir.

Ç8-A8'in duyarlılık döngüsü açısından dikkat çekici bulguları aşağıda sunulmuştur:

Çocuğun ağlamaklı olarak isteme davranışı

Çocuğun isteğini ve endişesini sözlü olarak bildirdiği gözlenmiştir. Ağlamaklı bir sesle “*anne bana yap, anne ben bilmirem*” diyerek anneye başarısızlığını ve çaresizliğini duyurmak istemiştir.

Annenin yönlendiriciliği

Çocuk oyunun başında oyun hamuru ile ürün üretmekte başarısız deneyimler yaşamıştır. Sonraki süreçte genel olarak annenin onu yönlendirmesini istemektedir. Ancak, annenin seçimleri onu huzursuz etmemiştir.

Çocuğun mesajlarındaki sorular

Çocuğun mesajları çoğunlukla sözlü soru şeklinde iletilmiştir: “*oyun hamurumu da oraya bunu götürüyem mi?*”, “*bunu nasıl yapam?*”, “*nerede açalım bunu?*”, “*anne okula götürmem ne yapam?*” soru ifadeleri bunlardan bazılarıdır.

4.2.4.3 Duygu Paylaşımı

Anne süreç içinde göz kontağı, fiziksel temas ve sözlü ifadelerle çocuğun sinyallerine pozitif tepkiler vermiştir. Anne çocuğunu izlemekten mutluluk duymaktadır. Örneğin anne turuncu hamuru kutusundan yavaşça çıkartıp çocuğun önüne bırakır ve eğilip çocuğa bakar çocuk hamuru eline alır ve sevinir anne de bu arada çocuğu izler ve sevinir. Anne burada çocuğunun sevineceğini düşünerek bu sevinci görmek ve ortak olmak istemiştir.

Ç8-A8 etkileşiminde öne çıkan duygu paylaşımı durumları aşağıda açıklanmıştır:

Duygu birliği

Anne çocuğun mesajlarına benzer duygusal tepkiler göstererek sıklıkla duygu birliği sağlanmasına katkı sağlamıştır.

Çocuğun utangaç tavırları

Çocuk oyun oynarken ara sıra utangaç tavırlar göstermiştir. Örneğin, hamuru eline alıp yuvarlamaya başlayınca gülerek annesine bakmıştır. Sonrasında utanıp dilini çıkarmıştır.

Anne ve çocuğun pozitif ruh hali

Çocuğun oyunu anne tarafından engellendiği halde çocuk oyununa devam edip anneye karşı gülümsemiştir. Benzer biçimde, anne de sözünün çocuk tarafından tutulmamasına karşılık tepki olarak gülümseyebilmektedir. Örneğin, 02':30''de çocuk önündeki turuncu hamuru tutarak “*anne ha bu oyun hamurları top kimi ...*” der, konuşması devam ederken annesi çocuğun elinden turuncu hamuru çeker ve elinde yuvarladığı mavi hamuru çocuğa uzatır. Çocuk annesi turuncu hamuru çekerken turuncu hamurdan bir parça koparmıştır, annenin verdiği hamuru almaz kendi kopardığı hamuru elinde yuvarlayarak güler. Anne de çocuğa güler. Burada göz kontağı oluşur.

Fiziksel temas

Ç8-A8 arasında fiziksel temaslar gözlenmiştir. Anne ve çocuk birbirlerine sevgilerini göstermek amacıyla karşılıklı olarak birbirlerini öpmüşlerdir.

4.2.4.4 Koordinasyon ve İşbirliği

Tablo 17 incelendiğinde, anne ve çocuğun karşılıklı olarak uyumlu bir biçimde hareket ettikleri gözlenmiştir. Bununla birlikte annenin oyuna yerinde müdahale edip çocuğu rahatlatması ve işbirliği mesajlarını fark etmesi olumlu davranışlardır. Diğer taraftan annenin zaman zaman kopmalar yaşaması çocuğun mesajlarına olumsuz yanıtlar vermesi ve çocuğun planını uygulamasını engellemesi olumsuz koordinasyon ve işbirliği davranışlarıdır.

A8-Ç8'de anne ile çocuğun koordineli oldukları fakat herhangi bir plan olmadığı ve bir ürünün ortaya çıkmadığı, sadece annenin yuvarlayıp çocuğa verdiği hamurları çocuktan kutunun içine atmasını istemiş, çocuk da bunu kabul ederek yapmıştır. Dolayısıyla herhangi bir karşılıklı düzenleme olmadığı görülmüştür.

Tablo 17: A8'in koordinasyon ve işbirliği kapsamında gözlenen davranışları

Koordinasyon ve İşbirliği	
Olumlu	Olumsuz
Oyunda yerinde müdahale ederek çocuğu rahatlatır.	Çocuğun planını uygulamasını engeller.
Çocuğun işbirliği mesajını fark ederek olumlu yanıt verir.	Anne oyunu takip etmede zaman zaman kopmalar yaşar.
Anne çocuk oyun sırasında karşılıklı olarak uyumlu bir biçimde hareket ederler.	Çocuğun işbirliği mesajına olumsuz yanıt verir. Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.

Ç8 ve A8'in oyunları sırasında gözlenen koordinasyon ve işbirliğine dair dikkat çekici bulgular aşağıda açıklanmıştır:

Göz kontağı

Ç8-A8 arasındaki etkileşimde sıklıkla göz kontağı kurulmuştur. Göz kontağını çoğunlukla anne başlatmaktadır. Çocuk annenin onu izlediğini fark ettiği için sürekli anneye bakarak göz kontağı oluşturmuştur.

Üründen çok etkileşimin ön planda olması

Çocukla annesi oyunun başından sonuna oyun hamurlarını yuvarlayıp kutunun içine atmaya dayalı oyun oynamışlardır. Çocuk ve anne sohbet etmiş ancak amaçlı olarak farklı bir plan kuramamışlardır. Çocuk da annenin yönlendirmesine dayalı olarak süreç içinde yer almıştır. Annenin fiziksel teması, göz kontakları ve sözlü ifadeleri ile birlikte çocuk oyun içinde çoğunlukla huzurlu olmuştur ve üründen çok süreç içindeki anne çocuk etkileşimleri ön planda olmuştur.

5. TARTIŞMA

5.1. Duyarlılık Döngüsü İle İlgili Tartışma

Hem geniş ailede, hem de çekirdek ailede çocukların genelde mesajlarını sözlü olarak gönderdikleri görülmüştür. Sadece geniş ailede bir çocuğun Ç1'in sözlü mesajlardan kaçındığı, hatta anneye konuşmaktan çekindiği ve mesajlarını sözsüz olarak gönderdiği görülmektedir. Çekirdek ailedeki çocukların geniş ailedeki çocuklara göre oyun içerisinde daha fazla mesaj göndererek daha sık duyarlılık döngüsü başlattıkları gözlenmiştir. Araştırmalar çocukların mesajlarını sözlü olarak iletmeleri durumunun kültürden kültüre farklılaştığını, annelerin sözlü mesaj ileme eğilimlerine ve çocukların yaş ve dil edinimlerine bağlı olduğunu göstermektedir (68, 69). Bu çalışmada 30-42 aylık çocuklarla çalışılmıştır. Bu çocuklar dil becerisi normal gelişim göstermektedirler.

Geniş ailede bulunan anneler A1'in dışında çocukların mesajlarına çoğunlukla olumsuz tepkiler verdikleri; bunun aksine çekirdek ailedeki annelerin A5'in dışında çocukların mesajlarına çoğunlukla olumlu tepkiler verdikleri gözlenmiştir. Akgün ve Yeşilyaprak'ın anne çocuk oyun etkileşiminde annelerin sözel ifadelerinin değerlendirilmesi amacıyla, 4-5yaş grubu çocukları olan 18 anne ile yaptıkları araştırmalarında, annelerin çocuklarının isteklerine uyum sağlama davranışlarında zorluk çektikleri ve çocuğun istekleri karşısında sessiz kaldıkları bulgusuna ulaşmışlardır⁶¹. Bu bulgu araştırmanın bulgularını desteklemektedir.

Araştırmanın önemli bulgularından biri duyarlılık döngüsü içinde anne tepkisine çocuğun tepkisi ile ilgilidir. Çocuğun tepkileri incelendiğinde hem geniş ailede, hem de çekirdek ailede annenin olumlu ya da olumsuz tepkileri ile bir paralellik söz konusudur. Ancak geniş ailede çocuğun mesajı karşısında tepkisizlik davranışı gösteren annelerin çocuklarının da annelerine karşı tepkisiz davrandıkları gözlenirken aksine çekirdek ailede annelerin tepkisizliklerine karşılık çocukların tepkisiz davranış göstermedikleri gözlenmiştir. Bu durum geniş ailedeki çocukların mesajlarına annelerinin çoğunlukla olumsuz tepki göstermeleri buna karşılık çekirdek ailedeki çocukların mesajlarına annelerinin çoğunlukla olumlu tepki göndermeleri ile ilişkili olabilir. Annelerde görülün tepkisizlik davranışları Akgün ve Yeşilyaprak'ın anne çocuk oyun etkileşiminde annelerin sözel ifadelerinin değerlendirilmesi amacıyla, 4-5yaş grubu çocukları olan 18

anne ile yaptıkları araştırmalarında, annelerin %66.6'sında çocuklarının mesajlarına karşı tepkisiz kaldıkları sonucu ile benzerdir (61).

Annelerin göstermiş oldukları olumlu-olumsuz tepkilere karşılık çocukların gösterdikleri olumlu- olumsuz tepkiler incelendiğinde geniş ailedeki annelerin birinin dışında (A1) diğerlerinin daha çok olumsuz tepkiler gösterdikleri buna karşılık çocukların da olumsuz tepkiler verdikleri gözlenmiştir. Geniş ailede olumlu tepkisi fazla olan annenin çocuğunun da olumsuz tepkilerinin daha fazla olduğu gözlenmiştir. Çekirdek ailede ise bir anne dışında (A5) diğer anneler olumlu tepkilerinin daha fazla olduğu buna karşılık çocukların da olumlu tepkilerinin daha fazla olduğu gözlenmiştir. Çekirdek ailede bulunan A5'in olumsuz tepkilerinin daha fazla olmasına karşılık çocuğun tepkilerinde de daha fazla olumsuzluk olduğu gözlenmiştir. Annenin olumlu tepkilerinin güvenli bağlanmaya katkı sağladığına dair pek çok araştırma bulunmaktadır (14). Özellikle geniş ailede çocuğun sinyallerine karşı gösterilen olumsuz tepkilerin çocuğun bağlanmasını olumsuz etkileyeceği düşünölmektedir. Bu bulgu, Seven ve Ogelman (9) tarafından yapılan ve geniş aile tipindeki çocukların bağlanma düzeylerinin çekirdek ailede büyüyen çocuklara oranla daha düşük olduğu bulgusuyla paralel bulunmuştur.

Geniş ve çekirdek ailenin her ikisinde de yaşayan anne-çocuk çiftlerinde fiziksel temas yoksunluğu gözlenmiştir. Sadece A8-Ç8 de her ikisinde de istekli fiziksel temas olmuştur. A1-Ç1 de ise anne çocuğu öpmüş çocuğundan da bunu istemiş, çocuk annesini öpmek için yaklaşmış ama tam bir öpme gerçekteşmemiştir. Çocuk annesini öpmekten çekinmiştir. Anne ise bu durumu onarmaya çalışmamıştır. A5'de ise fiziksel teması çocuğu itme, çekme, çocuğun kolundan tutarak isteğini yaptırma şeklinde olumsuz olarak yaptığı görölmüştür. Samples-Steele (70), fiziksel temas ve dokunmanın negatif tepkileri azaltıcı etkisi olduğunu rapor etmiştir. Bununla birlikte Kerns ve Barth (71) fiziksel temas sıklığıının güvenli bağlanmada önemli bir etken olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu araştırmada çalışma grubundaki anne ve çocukların fiziksel temasta bulunmadıkları ya da bulunmaktan kaçındıkları görölmüştür. Bu durum anne duyarlılığı açısından risk oluşturmaktadır.

Geniş ailede annelerin tümünde çocukların yaptıkları ürünleri sözlü veya sözsüz olarak beğenmeme davranışları gözlenmiştir. Bu davranışlar sözlü olarak çocuğun cesaretini kırma, bedenini dili, jest ve mimiklerle çocuğun ürününü beğenmediğini ifade

etme şeklinde gerçekleşmiştir. Çekirdek aile annelerinde bu tarz davranışlar gözlenmemiştir. Buna karşılık, çekirdek ve geniş aileden yalnızca birer annede A4 ve A6'da çocuğunun yaptığı ürünü beğenme davranışı gözlenmiştir.

Hem geniş, hem de çekirdek ailede bulunan annelerin hepsinde en az bir defa çocukların gönderdikleri mesajları anlamama veya görmezden gelme davranışı görülmektedir. Geniş ve çekirdek ailedeki birer anne A1 ve A7 dışında bütün anneler çocuklarının ihtiyaçları karşısında umursamaz tavırlar takınmışlardır. Bu durum, anne çocuk etkileşiminde bütün annelerin duyuşsal algılamalarında az ya da çok sorunlar yaşadıklarını göstermektedir. Diğer bir anlatımla, çocuğun duyuşsal düzeydeki sinyallerine yönelik annenin duyarlılığının seviyesi olarak tanımlanan duyuşsal duyarlılığın çalışmaya katılan annelerde sorunlu olarak görüldüğü söylenebilir (30). Annelerin çocuklarının mesajlarını fark etmemeleri duyuşsal duyarlılığın ilk aşamasında; umursamaz tavırları da ikinci aşamasında sorun olduğunu göstermektedir.

Araştırmada hem geniş, hem de çekirdek ailedeki annelerin çoğunlukla çocuklarına karşı sabırsız tavırlar gösterdikleri; çocuklarınsa annelere tepki olarak ya sözlü muhalefet ettiğı ya da annenin seçimini kabul ettiğı gözlenmiştir. Araştırmanın önemli bulgularından biri de çekirdek ailedeki çocuklardan ikisinin Ç5 ve Ç8'in mesaj gönderirken ağlama davranışlarına başvurmalarıdır. Bu çocuklar zaman zaman isteklerini ağlamak suretiyle iletmişlerdir. Bununla birlikte geniş ailedeki bir annede çocuğa karşı alınganlık, akabinde keyifsiz tavırlar tespit edilmiştir. Shaw, Keenan & Vondra (73) annelerin çocukların sinyallerine cevap vermede başarısız olmaları, çocuğun mesajına yönelik başarısız zamanlama ve düşük senkronizasyonun çocukların 3 yaşında agresif veya yıkıcı davranışlara neden olduğunu ileri sürmektedir. Araştırmanın bulguları içerisindeki çocuk tepkileri incelendiğinde anneye muhalefet, anneyi protesto etme ve ağlama gibi davranışlar görülmektedir. Bu araştırmanın bulguları Shaw, Keenan & Vondra'nın (72) araştırması ile tutarlıdır.

5.2. Duygu Paylaşımı İle İlgili Tartışma

Annelerin çocuklarının olumlu ve olumsuz yüz ifadelerini algılama yeteneğinin seviyesi duyuşsal duyarlılığın en önemli göstergesidir³⁰. Bu yetenek anne-çocuk çiftleri arasında kurulan göz kontağı ve annenin çocuğun yüzüne bakma girişimleri ile incelenmiştir. İki anne-çocuk çiftinde görülen göz kontağı oluşma şekli dikkat çekicidir. Bunlardan biri A5-Ç5'dir. Bu anne çocuk çifti en çok göz kontağı

kuran ikinci anne-çocuk çiftidir. Fakat kurulan göz kontakları annenin girişimi ile başlamıştır. Yani çocuk sürekli anneye bakmaktadır ve anneden onu oyuna katmasını beklemektedir, anne ise kendi ajandasına göre oynamakta ve çocuğa bir şeyler öğretme çabası içerisinde. Anne çocuğa kendi istediği zamanlar özellikle soru sorduğunda bakmaktadır. Göz kontağı da sadece bu zamanlarda oluşmuştur. Annenin çocuğun duygusunu anlayabilme çabası gözlenmemiştir. Diğer anne-çocuk çifti ise A7-Ç7'dir. Burada ki göz kontağı başlama şeklinde ise tam tersi bir durum söz konusudur. Anne sürekli çocuğun yüzüne bakmaktadır ama göz kontağı sadece bir yerde çocuğun anneye bakmasıyla olduğu görülmüştür. Anne çocuğun duygusunu anlayabilme çabası içerisinde, anne ile çocuk arasında birçok kez esprili durumlar ve gülme davranışları görülmüştür. Ç3'de oyun boyunca annesinin duygu durumunu kontrol etmek için annesinin yüzüne baktığı görülmüştür. İki yerde annesinin güldüğünü fark ederek çocuk da aniden gülmüş ama anne de bir tepki görmeyince çocuk gülme tepkisini yarım bırakarak devam ettirmemiş, oyununa geri dönmüştür.

Göz kontağı ve annenin çocuğun yüzüne bakma girişimleri ile ilgili diğer durumlara baktığımızda en çok göz kontağı ve çocuğun yüzüne bakma A8-Ç8 de hem annenin hem de çocuğun girişimleri ile başlamış ve çok sık görülmüştür. Hatta anne çocuğunun sevineceğini tahmin ederek oyun hamurunu yavaş bir şekilde kutusundan çıkartıp çocuğunun sevincini görmek için çocuğuna bakmıştır. A8'in çocuğun mevcut duygularının ötesinde sahip olacağı duyguları da tahmin edip takip ettiği görülmektedir. Bu durum Biringen (46) tarafından vurgulanan ebeveynlerin çocuklarının duygusal sinyallerini algılama yeteneği tanımlaması ile örtüşmektedir. Buna göre A8'in çocuğunun göstereceği duyguları doğru tahmin edip ona göre davranması ile bu yeteneğe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmada geniş ve çekirdek aile arasında duygu paylaşımında farklılıklar görülmüştür. Her iki aile tipinde de duygu paylaşımları seyrek gerçekleşse de geniş ailede annelerin duygularını saklama eğilimleri belirlenmiştir. Bununla birlikte anne ve çocuk çiftlerinin fiziksel temas, göz kontağı gibi destekleyici unsurlara nadiren başvurdukları bazılarının ise hiç başvurmadıkları gözlenmiştir. Diğer taraftan çocuklarda ve annelerde utangaç tavırlar ve ağlama davranışı gözlenmiştir. Utangaç tavırlar daha çok çekirdek aile çocuklarda Ç1, Ç5, Ç8 ve az da olsa Ç6 da ve geniş aile annelerinde A2 ve A3'de görülmüştür. Bu annelerin çocuklarının tepkilerine karşı

kafalarını yana doğru çevirerek gülümseme davranışları görülmüştür. Bu annelerin mutluluklarını çocuklarıyla paylaşmaktan çekindikleri anlaşılmaktadır. Ağlama davranışı ise çekirdek aile çocuklarında Ç5 ve Ç8 de tespit edilmiştir. Ç5’ de ki ağlama davranışı annenin tepkilerine karşı öfkeden dolayı gerçekleşirken, Ç8 de ki ağlama davranışı kendisini yetersiz görüp annesinden yardım istemesi şeklinde olmuştur. Güler ve arkadaşlarının (74) 2001 tarihinde annelerin ev içerisinde çocuklarına uyguladıkları fiziksel ve duygusal istismar ve ihmal davranışlarını belirlemek amacıyla 143 anneyle yaptıkları araştırmada annelerin %81.1’inde çocuklarına sevdiklerini belli etmeme davranışları sergiledikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Bu bulgu bizim araştırmamız ile benzer niteliktedir ve annelerin bu sebeple çocuklarıyla mutluluklarını paylaşmaktan kaçınmış olabilecekleri düşünülebilir.

Duygu ile ilgili önemli bulgulardan biri hem geniş ailede, hem de çekirdek ailede bulunan bütün erkek çocuklarının annelerini mutlu etme çabaları olduğunu görmekteyiz. Ç2 annesinin keyifsiz tavırları karşısında annesini mutlu etmek için ellerini kaldırıp “ *böyle böyle oynarız*” gibi ifadeler göstermiş ve annesinin hafif tebessüm ettiğini fark edince bunu birkaç kez tekrar etmiştir. Ç3 annesinin keyifsiz tavrı karşısında annesini mutlu edebilmek için sürekli “*bu ne?*” tarzı sorular sormuş ve oyun boyunca annenin duygu durumunu kontrol ederek hafif tebessüm ettiğinde çocuk da tebessüm ederek anneyi mutlu etmek istemiştir. Ç7 oyunun birkaç yerinde annesinin daldığını fark edince espriler yaparak annesini güldürmeyi başarmıştır. Ç8 ise oyunun tamamında yoğun olarak annesine güler, tebessüm eder, annesini sevdiğini söyleyerek annesinin mutlu olmasını sağlar. Buna karşılık kız çocuklarında böyle bir çaba gözlenmemiştir. Erkek çocuklarının hepsinde görülen annelerini mutlu etme çabaları Freud’un erkek çocukların annelerine ilgisi olarak tanımladığı “Oedipus Karmaşası” ile açıklanabilir (75).

Duygu paylaşımı ile ilgili bir diğer bulgu, geniş ailede anne-çocuk çiftlerinin duygu paylaşımlarının çok nadir gerçekleşmiş olmasıdır. Buna karşılık çekirdek ailede duygu paylaşımlarının seyrek olduğu görülmektedir. Geniş ailede, sadece A4-Ç4 çiftinde duygu paylaşımlarının seyrek de olsa olduğu görülmektedir. Çekirdek ailede ise, A5-Ç5 anne- çocuk çiftinde hiçbir duygu paylaşımının olmadığı gözlenmiştir. Her iki aile tipinde de anneler ve çocukları arasında duygu paylaşımlarının oldukça seyrek gerçekleştiği gözlenmiştir.

Geniş ailede, annelerin ikisinde A2 ve A3’de çocuklarıyla oynamaya karşı isteksiz tavırlar, çocuklarını izlerken keyifsiz oldukları gözlenmiştir. Geniş ailede bulunan Ç1’de ise anneye oynamaya karşı isteksiz ve utangaç olduğu, hatta anneye konuşmama davranışı gösterdiği gözlenmiştir. Demografik bilgiler incelendiğinde, bu anne normal zamanlarda çocuğuyla oyun oynamadığını belirtmiştir. Geniş ailenin aksine çekirdek ailedeki annelerin çocuklarıyla oyun oynamaya karşı istekli oldukları ve çocuklarını keyifle izledikleri gözlenmiştir. Buna karşılık çocuklarının da oyuna istekli oldukları görülmüştür. Bu durum geniş ailedeki annelerin çocuklarını çekirdek aileye göre daha fazla ihmal etmesinden kaynaklanıyor olabilir. Nitekim Fagan ve Dore’de 1-3 yaş aralığında çocuğu olan annelerle yaptıkları araştırmalarında çocuklarını ihmal eden annelerdeki oyun etkileşimlerinde çocuklarına olumlu yanıt verme davranışlarının daha yetersiz olduğu görülmüştür (61).

Duygusal erişilebilirlik, Biringen (46) tarafından duygusal ifadeleri algılama yeteneği olarak belirtilmiştir. Araştırma sonuçları annelerin duygularını göstermelerinde bir takım engellerin olabileceğine işaret etmektedir. Bu duruma Anadolu’daki bazı kültürel uygulama ve inançların neden olabileceği düşünülmektedir. Ahioğlu-Lindberg (76), Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde ebeveynlerin duygusal iletimlerinin sınırlı olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin “sevgi açıkça gösterilirse, çocukların şımarık olacağı” inancına sahip olduklarını ve davranışlarının bu yönde şekillendiğini de belirtmiştir. Bu araştırmada, geniş aile tipinde yer alan üç anne de ailedeki geleneksel kurallar gereğince ev ortamında büyüklerin yanında çocuklarına sevgi, ilgi ve bakım göstermede sınırlandırıldıklarını belirtmişlerdir. Annelerin duygularının birliği oluşturamamaları, çocukların duygusal ifadelerin fark edememeleri ve çocuklarına karşı duygusal tepkilerini saklamalarının arkasında bu inanç ve uygulamaların etkisi bulunduğu düşünülmektedir. Bu durumun daha iyi anlaşılabilmesi için daha fazla araştırmaya gerek duyulmaktadır.

5.3. Koordinasyon ve İş Birliği İle İlgili Tartışma

Koordinasyon ve işbirliği, geniş ailede bulunan anne- çocuk çiftlerinin tamamında yok denecek kadar azdır. Çekirdek ailede bulunan A5-Ç5 anne-çocuk çiftinde de koordinasyon ve işbirliği davranışları yok denecek kadar azken, çekirdek ailedeki diğer anne- çocuk çiftlerinin ise oyun boyunca bazı kopmalar yaşanması ve birlikte çok az ürün oluşturmalarına rağmen karşılıklı olarak uyumlu bir biçimde

hareket ettikleri gözlenmiştir. Buna rağmen annelerin koordinasyon ve işbirliği davranışlarının bütün oyun içerisindeki yerinin oldukça az olduğu söylenilebilir. Anne çocuk arasında eşzamanlılığın zayıf olması uyumsuzluğun bir belirtisi olabilir (32).

Geniş ailede bulunan A4 ve çekirdek ailede bulunan A5-A8 oyunu kendi ajandalarına göre oynamış, çocuklar çoğunlukla plan kuramamış ya da kurdukları planlarını gerçekleştirememişlerdir. Çocukların oyuna katılma girişimlerine anneler sürekli olumsuz karşılık vermişlerdir. Oyunun sonlarına doğru Ç5 oyuna katılmak için ağlama davranışı göstermiştir. Buna karşılık, Ç2, Ç3 (geniş aile) ve Ç7 (çekirdek aile) oyun sırasında kendi ajandalarına göre hareket etmişlerdir. A7 çocuğunun ajandasına göre hareket ederken, geniş ailedeki A2 ve A3'de annelerin plan yapmaktan kaçındıkları gözlenmiştir. Araştırma sonucunda, Meins ve arkadaşları (29) tarafından annenin çocuğun bakış açısıyla çocuğa davranabilme kabiliyeti olarak ifade edilen duyarlı bilincin bazı anneler tarafından gösterilmediği, bazı anneler tarafından ise bazen kullanıldığı anlaşılmaktadır. Düşük duyarlı bilincin çocukların koordinasyon ve işbirliği ihtiyaçlarının yeterince giderilemediğinin önemli bir belirtisi olduğu söylenilebilir.

Duyarlılık döngüsünde, çoğunlukla olumsuz tepkiler gösteren anneler ve çocukların koordinasyon ve işbirliği davranışlarında da çoğunlukla olumsuz tepkiler sergiledikleri gözlenmiştir.

Bütün annelerin oyunu takip etmede zaman zaman kopma yaşamaları koordinasyon ve işbirliğini bozan bir diğer faktör olmuştur. Diğer taraftan, A7 dışında bütün annelerde çocuğun planını uygulamasını engelleme ve işbirliği mesajına olumsuz yanıt verme davranışı en az birer defa gözlenmiştir.

Annelerin koordinasyon ve işbirliğini bozucu bir takım davranışlar gösterdikleri görülmüştür. Bütün annelerde oyunda yerinde olmayan müdahale etme davranışı en az üçer defa gözlenmiştir. Bu davranışların sonucunda çocuklar huzursuz bir biçimde oyuna devam etmişlerdir.

Bütün annelerde çocuğa bir şeyler öğretme çabaları gözlenmiştir. Bu durumun bazı annelerde çocuğun gelişim özelliklerinin üstünde bazı şeyler öğretme çabasına kadar çıktığı görülmüştür. Öyle ki A5 çocuğuna 10 dakikalık oyun içerisinde sayılar, renkler, hayvanlar, şekiller hepsini öğretmeye çalışmış ve çocuğun yanlış cevaplar vermesine rağmen defalarca tekrarlatmıştır. Annelerde görülen öğretme çabaları Akgün

ve Yeşilyaprak (61) tarafından yapılan araştırmada, annelerde öğretme kaygısı olduğu ve bilgi verme ifadelerini yoğun bir şekilde kullandıkları bulgusuyla benzerdir. Annelerin öğreticiliği Cohn & Elmore (77), Dunham & Dunham (78), Tarabulsky, Tessier, & Kappas (79) tarafından da desteklenmiş doğal bir eğilim olarak Vygotsky'nin (80) yakınsal alan kuramına uygun bir eylem olarak görülebilir. Ancak bazı annelerin çocukların gelişim düzeylerinin üzerinde bir şeyler öğretmeye çalışmaları çocuklar açısından etkileşim sürecini bozucu etki yapmıştır.

Oyun süreci boyunca annelerin engelleyici ve nötr tavırları ile oyundan kopma durumları karşısında çocukların önce dikkatlerini çekmeye çalışma, sonra onları eğlendirme çabası ve nihayet ağlama ve protesto davranışları sergiledikleri gözlenmiştir. Nitekim A5'de bu durumu görmekteyiz. Bu durum, Tronick (38) tarafından öne sürülen herhangi bir pozitif etki olmadığında ve kopan koordinasyonun onarılmaya çalışılmadığı durumlarda negatif davranışların artacağı düşüncesini desteklemektedir. Bununla birlikte, Grossman, Bretherton, Waters, & Grossman'a (39) göre çocuk bir oyun daveti mesajı gönderdiğinde anne bunu fark etmezse ya da yanlış anlarsa çocuk üzülmeye ve kızma tepkisi gösterebilir. Çocuk, istediği sonucu alamadığında düzenleme kapasitesine bağlı olarak etkileşimi onarmak için yeni mesajlar göndermeye devam ederek denge oluşturmaya çalışacaktır. Bu araştırmadaki dikkat çekme, eğlendirme çabası, ağlama ve protesto davranışlarının çocukların kapasitelerine göre farklı biçimde mesaj göndererek etkileşimi onarma çabası olduğu söylenilebilir.

Oyun sırasında ortak bir ürün oluşturmaya dayalı karşılıklı düzenleme davranışları anne-çocuk çiftlerinden yalnızca ikisinde görülmüştür. Anne ve çocuğun beraber planlayıp yine beraber yaptıkları bir ürün ortaya koydukları gözlenmiştir. Bu durum çekirdek ailede bulunan A6-Ç6 çiftinde doğum günü pastası yaparak doğum günü kutlama şeklinde görülürken, A7-Ç7 çiftinde ise araba yaparak oynamaları şeklinde görülmüştür. Diğer anne-çocuk çiftlerinde ise karşılıklı düzenleme davranışları gözlenmemiştir. Karşılıklı düzenleme davranışlarının genel olarak zayıf olduğu buna rağmen çekirdek ailelerdeki anne-çocuk çiftlerinden ikisinin karşılıklı düzenleme ile ilgili davranışları olduğu gözlenmiştir.

Osmanlı döneminde en yaygın görülen aile tipi geniş ailedir. Cumhuriyet döneminde önce kentlerde sonra da kırsalda çekirdek aile en yaygın aile tipi olarak yaygınlaşmıştır (76). Bununla birlikte, kırsaldaki ve kentlere göç etmiş bazı çekirdek

aileler geniş aile işlevlerini büyük ölçüde devam ettirmektedir (81). Bu araştırmadaki annelerden hem geniş, hem çekirdek ailede yaşamını sürdürenlerin tümü geniş aileden gelmektedir. Her ne kadar geniş ailede yaşayan anneler duyarlılık açısından çekirdek ailedeki annelere göre daha olumsuz davranışlar sergilemiş olsalar bile duygusal erişilebilirlik, koordinasyon ve işbirliği davranışları yönüyle benzer nitelikler görülmüştür. Anne açısından duyguların saklanması, fiziksel temas ve göz kontağı yoksunluğu, amaca yönelik birlikte çalışma açılarından her iki aile tipinden gelen annelerde eksiklikler ve sorunlar gözlenmiştir. Bu durum annenin kendi içsel çalışma modelinin aktarıldığı (82) fikrini desteklemektedir. Geniş ailedeki geleneksel bakım uygulamalarının ve kalıp davranışların bu modelin oluşmasında etken olduğu düşünülmektedir. Geniş aileden çekirdek aileye geçişte annelerin çocuklarına yönelik davranışlarında bu nedenle geniş aile modelindeki kalıp davranış ve geleneksel uygulamaların etkisi olduğu düşünülmektedir.

5.4. Demografik Değişkenler İle İlgili Tartışma

Anne yaşları incelendiğinde, yaşları 26 ile 37 arasında değiştiği görülmektedir. Duyarlılık döngüleri incelendiğinde; farklı anne yaşlarında benzer durumlar gözlenmiştir. Bu durum Mesman ve arkadaşları (20), Maas ve arkadaşları (50), Moran ve arkadaşları (49) anne yaşının duyarlılığa etkisi ile ilgili yaptıkları araştırmalarını destekler niteliktedir. Ayrıca annelerin ilk anne olma yaşlarına bakıldığında 18 ile 23 arasında olduğu görülmektedir. Geniş ailede bir annenin, çekirdek ailede iki annenin 18 yaşında anne oldukları görülmektedir. Bu annelerden A2 ve A5’de her ikisinde de çocuğun gönderdiği mesajlara karşı annenin tepkilerinin büyük çoğunluğunu olumsuz tepkiler, A8’de ise çocuğun mesajlarına karşı annenin tepkilerinin büyük çoğunluğunun olumlu tepkiler olduğu görülmüştür. Bu durum Demers ve arkadaşlarının (48) yılında bebekleriyle etkileşimde duyarlı bilinç kalitesinin yetişkin ve ergen annelerdeki durumunu inceledikleri ve yetişkin annelerin çocuklarıyla etkileşimdeki yorumlarında duyarlı bilinç öğelerini daha fazla kullandıkları araştırma sonucuyla benzer niteliktedir.

Annelerin öğrenim durumlarına bakıldığında, geniş ailede ve çekirdek ailede birer annenin lise mezunu, diğer annelerin ise ilkokul mezunu oldukları görülmektedir. Duyarlılık döngüsü sıklığı en yüksek olanlar, hem geniş hem de çekirdek ailede lise mezunu anneler oluşturmaktadır. Bu durum anne eğitim düzeyinin artmasıyla beraber annenin çocuğuyla olan iletişim ve etkileşiminin artığına dair Harris (53), Maas ve

arkadaşları (50), Mesman ve arkadaşları (20) yaptıkları araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Ancak lise mezunu annelerin çocuklarının mesajlarına gösterdikleri tepkilerin çoğunlukla geniş ailede olumsuz, çekirdek ailede olumlu biçimde şekillendiği görülmüştür.

Annelerden A1 ve A8 ikisi kardeştir ve A8 çekirdek ailede, A1 geniş ailede bulunmaktadır. Geniş ailede bulunan A1'in etkileşim sıklığı azdır ve annenin olumlu tepkilerine karşılık çocuğun gösterdiği tepkiler çoğunlukla olumsuzdur. Bu çocuk diğer çocuklara göre en az mesaj gönderen ve annenin tepkisine en az tepki veren çocuktur. Buna karşın çekirdek ailede bulunan A8'in etkileşim sıklığı daha fazladır, annenin olumlu tepkileri karşısında çocuk da çoğunlukla olumlu tepkiler göstermiştir. Ç8 diğer çocuklara göre en fazla olumlu tepki gösteren çocuktur. Geniş aileden gelen, farklı aile tiplerinde evliliklerini sürdüren annelerin çocuklarıyla etkileşimlerinde farklılık yaşanmasının geniş ailede annenin çocuğuyla etkileşimini sınırlayan uygulamalardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Çekirdek ailede anne çocuğuyla daha fazla etkileşim kurma imkanına sahiptir. Çekirdek ailede dışarıdan bir otorite olarak anne-çocuk etkileşimini sınırlandıran herhangi bir durum bulunmamaktadır.

Çocukların cinsiyetlerine baktığımız zaman duyarlılık döngüsü açısından geniş ailedeki erkek çocuklarının çoğunlukla olumsuz tepkiler gösterdikleri, buna karşılık çekirdek ailedeki erkek çocuklarının ise çoğunlukla olumlu tepkiler gösterdikleri görülmüştür. Kız çocuklarda ise geniş ailede bulunanlarda çoğunlukla olumsuz tepkiler, çekirdek ailede bulunan kız çocuklarında ise birinde daha çok olumlu birinde ise daha çok olumsuz tepkiler gözlenmiştir. Mesajları sözlü ve sözsüz göndermede ise cinsiyet ile ilgili farklılık gözlenmemiştir. Koordinasyon ve iş birliği davranışları ile çocukların cinsiyetleri arasında herhangi bir farklılık gözlenmemiştir. Hem geniş, hem de çekirdek ailedeki erkek çocuklarda annelerinin duygularını anlayabilme çabalarının olduğu gözlenmiştir. Bu durumun Freud'un erkek çocukların annelerine ilgilerinin arttığı anlamına gelen Oidipus karmaşası ile ilgili olduğu düşünülmektedir (75).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

- Hem geniş aile hem de çekirdek ailede çocukların mesajlarına annelerin tepkilerinin ya olumsuz ya da yetersiz düzeyde olduğu görülmüştür.
- Annelerin çocukların mesajları karşısında bazen tepkisiz kaldıkları veya beklenen davranışı göstermedikleri belirlenmiştir.
- Annelerin koordinasyon ve işbirliği davranışları genel olarak oldukça sınırlıdır. Geniş ailede çekirdek aileye göre daha düşük düzeyde işbirliği ve koordinasyon olduğu tespit edilmiştir. Ortak bir ürün oluşturmaya dayalı işbirliği davranışları geniş ailede görülmezken çekirdek ailede nadiren görülmüştür.
- Araştırmada hem geniş hem de çekirdek ailedeki annelerin duygularını göstermede sınırlı davrandıkları görülmüştür. Diğer taraftan annelerin çocuklarına karşı fiziksel temas ve göz kontağında belirgin bir eksiklik tespit edilmiştir.
- Geleneksel Türk ailelerinde sevgi ve duygusal aktarımı engelleyen veya sınırlandıran toplumsal kalıp yargı ve uygulamaların bulunduğu belirlenmiştir.
- Bu araştırmada çocukları 30-42 ay arası olan annelerin duyarlık davranışları tespit edilmiştir.
- Bu çalışmada annelerin duyarlık davranışları üzerinde aile tipinin etkisi olduğu görülmüştür.
- Annelerin çocuklarına karşı duyarlık davranışlarında güvensiz bağlanmanın işareti olan bir takım benzerlikler olduğu gözlenmiştir.
- Geniş aileden çekirdek aileye geçişte bazı kalıp davranışların aktarıldığı görülmüştür.
- Araştırmada geniş aile yapısında anne duyarlılığı ile ilgili daha fazla problemler davranış tespit edilmiştir.

6.2. Öneriler

6.2.1. Aile ve İlgili Kurumlara Öneriler

- Annelerin çocuklarının duygularının farkına varabilmeleri için ilgili kurumlar tarafından duygusal duyarlılık kapsamında destekleyici aktiviteler düzenlenmelidir.

- Annelerle çocukları ile nasıl işbirliği yapabilecekleri konusunda eğitici programlar hazırlanabilir.
- Annelerin çocuklarına karşı duyarlık davranışlarının çocukların bağlanma durumları üzerinde belirleyiciliğinin olması ve bağlanma durumlarının birey üzerinde kısa ve uzun vadede etkilerinin olduğu düşünüldüğünde konuyla ilgili toplumun bilinçlendirilmesi yararlı olacaktır.
- Geniş aile yapısında anne duyarlılığı ile ilgili daha fazla problemlili davranış tespit edildiğinden Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde özellikle geniş ailelerin duyarlılıklarının geliştirilmesi amacıyla projeler hazırlanmalı ve uygulamalıdır.
- Ebeveynler çocuklarıyla daha fazla göz kontağı ve olumlu fiziksel temas kurmaya gayret göstermelidir. Temasa dayalı geleneksel oyunların bu amaç için tekrar gündeme getirilmesi gerekmektedir.

6.2.2. İleriki Araştırmalar İçin Öneriler

- Annelerin çocuklarının sinyallerine ve tepkilerine karşı gösterdiği olumsuz tepkiler ve tepkisizlik davranışlarının nedenleri etkileşimsel eşzamanlılık kapsamında incelenmelidir.
- Annelerin duygularını gösterme ve fiziksel temastan kaçınma gibi davranışları ile ilgili bağlanma kuramı ve kültürel boyutta araştırmalar yapılmalıdır.
- Geleneksel Türk ailelerinde sevgi ve duygusal aktarımı engelleyen veya sınırlandıran toplumsal kalıp yargı ve uygulamaların araştırmalar yapılarak tespit edilmesi gerekmektedir.
- Bu araştırma çocukları 30-42 ay arası olan annelerin duyarlık davranışlarının tespitine yönelik yapılmıştır. Daha küçük ve daha büyük yaş grubu çocukların annelerine de benzer çalışmaların yapılması alana katkı sağlayacaktır.
- Türk aile yapısının geniş aileden gelmiş olması ve günümüzde de bu aile yapısına ait ailelerin azımsanmayacak oranda olması nedeniyle bu aile tipinin çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerine etkisiyle ilgili daha geniş araştırmalar yapılabilir.
- Kültürel aktarıma bağlı olarak geniş aileden çekirdek aileye geçiş yaşamış olan aile tiplerinde geniş ailede görülen hangi etkileşim özelliklerinin çekirdek ailede devam ettiğine dair daha fazla araştırma yapılmalıdır.

7. KAYNAKLAR

1. Bowlby J. *Attachment and Loss: Attachment*. Basic Books, New York, 1969.
2. Ainsworth MDS. "Infant-Mother Attachment", *Am Psychol*, 1979, (34); 932-937. doi:10.1037/0003-066X.34.10.932.
3. Ainsworth MS. "Infant-mother attachment", *Am Psychol*, 1979, 34(10); 932-937
4. Cassidy J. The Nature of the Child's Ties. In: *Handbook of Attachment Theory, Research, and Clinical Applications (Third Edition)*, The Guilford Press, New York, 2017.
5. Laible D, Carlo G, Torquati J, Ontai L. "Children's perceptions of family relationships as assessed in a doll story completion task: Links to parenting, social competence, and externalizing behavior", *Soc Dev*, 2004, 13(4); 551-569. doi:10.1111/j.1467-9507.2004.00283.x.
6. Lecompte V, Moss E, Cyr C, Pascuzzo K. "Preschool attachment, self-esteem and the development of preadolescent anxiety and depressive symptoms", *Attach Hum Dev*, 2014, 16(3); 242-260. doi:10.1080/14616734.2013.873816.
7. Vereijken CMJL, Riksen-Walraven JM. "Maternal Sensitivity and Infant Attachment Security in Japan: A Longitudinal Study", *Int J Behav Dev*, 1997, 21(1); 35-50. doi:10.1080/016502597384974.
8. Gloger-Tippelt G, Gomille B, Koenig L, Vetter J. "Attachment representations in 6-year-olds: related longitudinally to the quality of attachment in infancy and mothers' attachment representations", *Attach Hum Dev*, 2002, 4(3); 318-339. doi:10.1080/14616730210167221.
9. Seven S, Ogelman HG. "Attachment Stability in Children Aged 6 to 9 Years in Extended and Nuclear Families", *Early Educ Dev*, 2012, 23(5); 766-780. doi:10.1080/10409289.2011.607362.
10. Ainsworth MD. "Maternal Sensitivity Scales: The Baltimore Longitudinal Project", *Power*, 1969, (6);1379-1388.
11. Ainsworth MD, Blehar M. C, Waters E, Wall S. *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*. Vol 52. Psychology Press, New York and London: 1978.
12. Ainsworth, M.D.S., Bell, S.M., & Stayton DJ. "Infant-mother attachment and development: Socialization as a product of reciprocal responsiveness to signals" Richards MP, ed. *The Integration of a Child into a Social World*. Cambridge University Press, London, 1974.
13. Van IJzendoorn MH, Vereijken CM, Bakermans-Kranenburg MJ, Riksen-Walraven JM. "Assessing attachment security with the Attachment Q-sort: Meta-analytic evidence for the validity of the observer AQS", *Child Dev*, 2004, 75(4); 1188-1213.
14. Juffer F, Bakermans-Kranenburg M, Van IJzendoorn MH. "Methods of the video-

- feedback programs to promote positive parenting alone, with sensitive discipline, and with representational attachment discussions." Juffer F, Bakermans-Kranenburg M, van IJzendoorn MH, eds. *Promoting Positive Parenting An Attachment-Based Intervention*. Lawrence Erlbaum Associates; New York, 2008:11-21.
15. Bárrig-Jó P, Nóblega M, Del Prado JN, Conde G, Carbonell OA, De Litvan MA. "Attachment Representations and Maternal Sensitivity in Low Socioeconomic Status Mothers", *Int J Psychol Stud*, 2016, 8(3);202. doi:10.5539/ijps.v8n3p202.
 16. Ding YH, Xu X, Wang ZY, Li H Rong, Wang WP. "Study of mother-infant attachment patterns and influence factors in Shanghai", *Early Hum Dev*, 2012, 88(5); 295-300. doi:10.1016/j.earlhumdev.2011.08.023.
 17. Ekmekci H, Malda M, Yagmur S, Van IJzendoorn MH, Bakermans-Kranenburg MJ, Mesman J. "The discrepancy between sensitivity beliefs and sensitive parenting behaviors of ethnic majority and ethnic minority mothers", *Can J Behav Sci*, 2016, 48(1); 60-67. doi:10.1037/cbs0000032.
 18. Keller H. "Attachment and Culture", *J Cross Cult Psychol*, 2013, 44(2);175-194. doi:10.1177/0022022112472253.
 19. Liang X, Wang ZY, Liu HY, Lin Q, Wang Z, Liu Y. "Adult attachment status predicts the developmental trajectory of maternal sensitivity in new motherhood among Chinese mothers", *Midwifery*, 2015, 31(1); 68-73. doi:10.1016/j.midw.2014.05.011.
 20. Mesman J, Van IJzendoorn M, Behrens K, et al. Is the ideal mother a sensitive mother? Beliefs about early childhood parenting in mothers across the globe. *Int J Behav Dev*. 2015;40(5):385-397. doi:10.1177/0165025415594030.
 21. Tamis-LeMonda CS, Briggs RD, McClowry SG, Snow DL. "Maternal control and sensitivity, child gender, and maternal education in relation to children's behavioral outcomes in African American families", *J Appl Dev Psychol*, 2009, 30(3);321-331. doi:10.1016/j.appdev.2008.12.018.
 22. Seven S. *6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri ile Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi (Tez)*. Gazi Üniversitesi. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Doktora Tezi; 2006.
 23. Seven S. *Çocuk Ruh Sağlığı*, Pegem Akademi, Ankara, 2008.
 24. Murphy TP, Laible DJ. "The influence of attachment security on preschool children's empathic concern", *Int J Behav Dev*, 2013, 37(5); 436-440. doi:10.1177/0165025413487502.
 25. Akgün E, Mellier D. "Okul Öncesi Dönem Çocukların Öykülerinin Bağlanma Kuramına göre niteliksel Değerlendirmesi", *Psikol Çalışmaları Derg*, 2014, 34(1); 23-43.
 26. Smith PB, Pederson DR. "Maternal sensitivity and patterns of infant-mother attachment". *Child Dev*, 1988, 59(4); 1097-1101. doi:10.2307/1130276.
 27. Valenzuela M. "Maternal sensitivity in a developing society: The context of

- urban poverty and infant chronic undernutrition", *Dev Psychol*, 1997, 33(5); 845-855.
28. Sümer, N., Sayıl, M., Kazak-Berument, S., Doğruyol, B., Günaydın, G., Selçuk, E., Harma, M., Öztürk, A., Salman, S. & Selçuk E. *The Role of the Attachment, Caregiving and Family dynamics on Child Development Project*. Ankara; 2008.
 29. Meins E, Fernyhough C, de Rosnay M, Arnott B, Leekam SR, Turner M. Mind-"Mindedness as a Multidimensional Construct: Appropriate and Nonattuned Mind-Related Comments Independently Predict Infant-Mother Attachment in a Socially Diverse Sample", *Infancy*, 2012, 17(4); 393-415. doi:10.1111/j.1532-7078.2011.00087.x.
 30. Donovan W, Leavitt L, Taylor N, Broder J. *Maternal Sensory Sensitivity, Mother-Infant 9-Month Interaction, Infant Attachment Status: Predictors of Mother-Toddler Interaction at 24 Months*. Vol 30; 2007. doi:10.1016/j.infbeh.2006.10.002.
 31. Biringen Z, Derscheid D, Vliegen N, Closson L, Easterbrooks MA. "Emotional availability (EA): Theoretical background, empirical research using the EA Scales, and clinical applications", *Dev Rev*, 2014, 34(2); 114-167. doi:10.1016/j.dr.2014.01.002.
 32. Nicole Renick Thomson, Erin A. Kennedy and JEK. "Attachment Formation Between Deaf Infants and Their Primary Caregivers: Is Being Deaf a Risk Factor for Insecure Attachment?" Zand DH, Katherine PJ, eds. *Resilience in Deaf Children Adaptation Through Emerging Adulthood*, Springer, London, 2011:26-64.
 33. Main, M., Solomon J. Procedures for identifying infants as disorganised/disoriented during the Ainsworth Strange Situation. In: Greenberg T., Cicchetti D, Cummings EM, eds. *Attachment in the Preschool Years*. University. Chicago; 1990:121-160.
 34. Wallin DJ. *Attachment in Psychotherapy*, The Guilford Press, New York, 2007.
 35. Holmes J. *John Bowlby and Attachment Theory*, Routledge, London and New York, 2014.
 36. Eagle MN. *Attachment and Psychoanalysis: Theory, Research, and Clinical Implications*, The Guilford Press, New York, 2013.
 37. Fonagy P, Luyten P, Allison E, Campbell C. "Reconciling Psychoanalytic Ideas with Attachment Theory." Cassidy J, Shaver PR, eds. *Handbook of Attachment: Theory, Research, and Clinical Applications*, Third edit. The Guilford Press, New York, 2016:780-826.
 38. Tronick EZ. "Emotions and emotional communication in infants", *Am Psychol*, 1989, 44(2); 112-119. doi:10.1037/0003-066X.44.2.112.
 39. Grossman KE, Bretherton I, Waters E, Grossman K. *Maternal Sensitivity: Mary Ainsworth's Enduring Influence on Attachment*, Routledge, New York, 2016.
 40. Yee C, Poon M. "Meeting the mental health needs of older adults using the

- attachment perspective." Danquah A, Berry K, eds. *Attachment Theory in Adult Mental Health: A Guide to Clinical Practice*. Routledge, London and New York, 2013:183-196.
41. De Wolff MS, Van IJzendoorn MH. "Sensitivity and Attachment: A Meta-Analysis on Parental Antecedents of Infant Attachment", *Child Dev*, 1997, 68(4); 571. doi:10.2307/1132107.
 42. Wolff MS De. "Sensitivity and Attachment: A Meta-Analysis on Parental Antecedents of Infant Attachment", *Child Dev*, 1997, 68(4); 571-591.
 43. Atkinson L, Niccols A, Paglia A, et al. "A meta-analysis of time between maternal sensitivity and attachment assessments: Implications for internal working models in infancy/toddlerhood", *J Soc Pers Relatsh*, 2000,17(6); 791-810. doi:0803973233.
 44. Alink LRA, Mesman J, Van Zeijl J, et al. "Maternal sensitivity moderates the relation between negative discipline and aggression in early childhood", *Soc Dev*, 2009, 18(1); 99-120. doi:10.1111/j.1467-9507.2008.00478.x.
 45. Metin O.İ. *The Effects of Dispositional Anger, Effortful Control and Maternal Responsiveness on Turkish Preschoolers' Emotion Regulation* (Thesis). Koç University, The Degree of Master of Arts; 2010.
 46. Biringen Z. "Emotional availability: conceptualization and research findings", *Am J Orthopsychiatry*, 2000, 70(1); 104-114. doi:10.1037/h0087711.
 47. Campbell SB, Brownell CA, Hungerford A, Spieker SJ, Mohan R, Blessing JS. "The course of maternal depressive symptoms and maternal sensitivity as predictors of attachment security at 36 months", *Dev Psychopathol*, 2004, 15(2); 231-252. doi:10.1017/S0954579404044499.
 48. Demers I, Bernier A, Tarabulsky GM, Provost M a. "Mind-mindedness in adult and adolescent mothers: Relations to maternal sensitivity and infant attachment", *Int J Behav Dev*, 2010, 34(6); 529-537. doi:10.1177/0165025410365802.
 49. Moran G, Forbes L, Evans E, Tarabulsky GM, Madigan S. "Both maternal sensitivity and atypical maternal behavior independently predict attachment security and disorganization in adolescent mother-infant relationships", *Infant Behav Dev*, 2008, 31(2); 321-325. doi:10.1016/j.infbeh.2007.12.012.
 50. Maas AJBM, de Cock ESA, Vreeswijk CMJM, Vingerhoets AJJM, van Bakel HJA. "A longitudinal study on the maternal-fetal relationship and postnatal maternal sensitivity", *J Reprod Infant Psychol*, 2015, 6838 (December); 1-12. doi:10.1080/02646838.2015.1112880.
 51. Crittenden PM, Claussen AH. *The Organization of Attachment Relationships*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000.
 52. Wang F, Christ SL, Mills-Koonce WR, Garrett-Peters P, Cox MJ. "Association between maternal sensitivity and externalizing behavior from preschool to preadolescence", *J Appl Dev Psychol*, 2013, 34(2); 89-100. doi:10.1016/j.appdev.2012.11.003.

53. Harris M. *Exploring Developmental Psychology Understanding Theory and Methods*, Sage Publications, Singapore, 2008.
54. Mills-koonce WR, Gari J, Propper C, et al. "Infant and parent factors associated with early maternal sensitivity: A caregiver-attachment systems approach", *Infant Behav Dev*, 2007, 30; 114-126. doi:10.1016/j.infbeh.2006.11.010.
55. Rosati JE. *Mom Power Intervention: Effectiveness at Increasing Maternal Sensitivity among High Risk Mother-Child Dyads* (Thesis). University of Michigan Psychology Master Thesis; 2011.
56. Villani VC. *Infant cognitive development: the influence of maternal sensitivity and prior cognitive capacity*. Reyerson University Master Thesis; 2010.
57. Demir E, Aksoy AB. "Baba- Çocuk Duygulanım, Yanıt Verme ve Meşguliyet Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *J Acad Soc Sci Stud Int*, 2016, 45(3); 381-392.
58. Ulutaş A, Aksoy AB. "The Effect of the Home-Centered Mother-Infant Interaction Program on Infant Development Through Mutual Interaction And Mothers' Intuitive Behaviors", *Educ Sci*, 2016, 41(186); 53-67. doi:10.15390/EB.2016.6180.
59. Uluta A, Aksoy AB. "Duyarlılık ve Karşılıklılık testi: Geçerlilik ve Güvenilirlik çalışması", *Akad Bakış Derg*, 2015, (48); 18-30.
60. Ural O, Güven G, Sezer T, Efe Azkeskin K, Yılmaz E. "Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Bağlanma Biçimleri İle Sosyal Yetkinlik ve Duygu Düzenleme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Hacettepe University Fac of Health Sci J*, 2015, 1;589-598.
61. Akgün E, Yeşilyaprak B. "Anne Çocuk Oyun Etkileşiminde Niteliksel Boyut: Annelerin sözel ifadelerinin değerlendirilmesi", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Derg*, 2011, 40; 11-20.
62. Yıldırım A, Şimşek H. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2000.
63. Yin RK. *Case Study Research Design and Methods, Third Edition, Applied Social Research Methods Series*, Sage Publishing, London, 2003.
64. Velez J. *The Effects of an Intervention on Maternal Sensitivity and Infant Attachment Quality in a High-Risk Population* (Thesis). University of Delaware Thesis; 2015.
65. Yorgason LAT. *Effectiveness of Mary Ainsworth's Maternal Sensitivity Scale with Four-week-old Infants* (Thesis). The University Of Montana Master Thesis; 2015.
66. Ekiz D. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Lisans Yayıncılık, Ankara, 2007.
67. Ainsworth MD. "Maternal Sensitivity Scales: The Baltimore Longitudinal Project", *Power*, 1969, (6);1379-1388.

68. Hsu HC, Lavelli M. "Perceived and observed parenting behavior in American and Italian first-time mothers across the first 3 months", *Infant Behav Dev*, 2005; 28(4); 503-518. doi:10.1016/j.infbeh.2005.09.001.
69. Beebe B, Jaffe J, Buck K, et al. "Six-week postpartum maternal depressive symptoms and 4-month mother-infant self- and interactive contingency", *Infant Ment Health J*, 2008, 29(5); 442-471. doi:10.1002/imhj.20191.
70. Samples-Steele CR. "Adult Attachment as a Predictor of Touch Attitudes and Touch Behavior in Romantic Relationships", *Degree Bachelor Arts With Honor Psychol from tha Univ Michigan*. 2011.
71. Kerns KA, Barth JM. "Attachment and Play: Convergence Across Components of Parent-Child Relationships and their Relations to Peer Competence", *J Soc Pers Relat*, 1995, 12(2); 243-260. doi:10.1177/0265407595122006.
72. Shaw DS, Keenan K, Vondra JI. "Developmental precursors of externalizing behavior: Ages 1 to 3", *Dev Psychol*, 1994, 30(3); 355-364. doi:10.1037//0012-1649.30.3.355.
74. Güler N, Uzun S, Boztaş Z, Aydoğan S. "Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihtimal davranışı ve bunu etkileyen faktörler", *CÜ Tıp Fakültesi Derg*, 2001, 24(3); 128-134.
75. Borovecki-Jakovljević S, Matačić S. "The Oedipus complex in the contemporary psychoanalysis", *Coll Antropol*, 2005, 29(1); 351-360.
76. Ahioglu-Lindberg EN. "Çocuk Yetiştirme Açısından Türkiye’de Çocukluğun Tarihi", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Derg*, 2012, 31(31); 41-52. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/pauefd/article/view/5000055901>.
77. Cohn JF, Elmore M. "Effect of contingent changes in mothers’ affective expression on the organization of behavior in 3-month-old infants", *Infant Behav Dev*, 1988, 11(4); 493-505. doi:10.1016/0163-6383(88)90008-2.
78. Dunham PJ, Dunham F. Optimal social structures and adaptive infant development. In: *Joint Attention — Its Origins and Role in Development*; 1995:159-188.
79. Tarabulsky GM, Tessier R, Kappas A. "Contingency detection and the contingent organization of behavior in interactions: implications for socioemotional development in infancy", *Psychol Bull*, 1996, 120(1); 25-41. doi:10.1037/0033-2909.120.1.25.
80. Vygotsky LS. "Interaction between learning and development", *Mind Soc*, 1978, 79-91. doi:10.1016/S0006-3495(96)79572-3.
81. Nacak M, Yağmurlu B, Durgel E, Van De Vijver F. "Metropol ve Anadolu’da ebeveynlik: Biliş ve davranışlarda şehrin ve eğitim düzeyinin rolü", *Türk Psikol Derg*, 2011, 26(67); 85-100.
82. Holmes J. "Some implications of attachment research for psychotherapeutic practice", *Hell J Psychol*, 2009, 6(3); 310-333.

8. EKLER

8.1. EK 1 Etik Kurul Onayı

OKAN ÜNİVERSİTESİ Etik Kurul Kararı

Toplantı Tarihi: 08.09.2017

Toplantı Sayısı: 87

Toplantıya Katılanlar:

Prof. Dr. Mithat Kıyak	(Başkan)
Prof. Dr. Mazhar Semih Başkan	(Üye)
Prof. Dr. Dilek Öztürk	(Üye)
Prof. Dr. Ali Tayfun Atay	(Üye)
Yrd. Doç. Dr. Nermin Bölükbaşı	(Üye)
Yrd. Doç. Dr. Nihat Özyayın	(Üye)
Yrd. Doç. Dr. Didem Torun Özkan	(Üye)
Yrd. Doç. Dr. Erdinç Ünal	(Üye)
Yrd. Doç. Dr. Kerime Derya Beydağ	(Üye)

Okan Üniversitesi Etik Kurulu 08.09.2017 tarihinde Prof. Dr. Mithat Kıyak Başkanlığında toplandı.

Yapılan görüşmeler sonucunda;

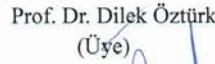
Karar 11. Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü-Çocuk Gelişimi bölümünden **Zeynep Deniz SEVEN**'in "Farklı Aile Tiplerinde Yaşayan Anne ve 30-42 Aylık Çocukların Anne Duyarlılığı Bağlamında Etkileşimlerinin İncelenmesi" başlıklı çalışması için başvuru talebi uygun görülüp oy birliği ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mithat Kıyak
(Başkan)

Prof. Dr. Mazhar Semih Başkan
(Üye)

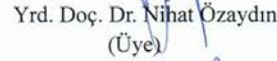
Prof. Dr. Dilek Öztürk
(Üye)

Prof. Dr. Ali Tayfun Atay
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Nermin Bölükbaşı
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Nihat Özyayın
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Erdinç Ünal
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Didem Torun Özkan
(Üye)

Yrd. Doç. Dr. Kerime Derya Beydağ
(Üye)

8.2. EK 2 Gözlem Formu

A. Duyarlılık Döngüsü

Çocuğun sözlü-sözsüz sinyalleri

Çocuğun Sinyalleri (Davranışlar)	Sözlü	Sözsüz
	Isteğini sözlü olarak bildirir.	Göz kontağı için bakar.
	Çocuk anneyi sözlü olarak oyuna davet eder.	Oyuncağı gösterir.
	Oyun oynarken annenin dikkatini sözlü olarak çekmeye çalışır.	Isteğini jest, mimik ve hareketlerle bildirir.
	Yaptığına bakması için annenin dikkatini birşeyler söyleyerek çekmeye çalışır.	Ağlayarak birşey ister.
	Endişesini sözlü olarak bildirir.	Yaptığına bakması için jest, mimik ve anlamsız seslerle annenin dikkatini çekmeye çalışır.
		Anneyle fiziksel temas için girişimde bulunur.
		Anneyle sözlü iletişime girmekten kaçınır.

Ek 2'nin Devamı

Annenin sözlü-sözsüz/olumlu-olumsuz tepkileri

Annenin tepkileri (Davranışlar)	Olumlu	Olumsuz
Sözlü	Anne çocuğuyla oyun oynamaya istekli olduğunu ifade eder.	Anne çocuğuyla oyun oynamaya isteksiz olduğunu ifade eder.
	Çocukla fiziksel temas için girişimde bulunur.	Çocuk memnun bir şekilde oynarken çocuğun oyununa sözlü olarak müdahale eder.
	Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder.	Çocuğun olumlu/ olumsuz mesajlarını sınırlı bir biçimde sözlü olarak karşılar.
	Çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğendiğini sözlü olarak ifade eder.	Çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğenmediğini sözlü olarak ifade eder.
	Çocuk birşey yapmaya çalışırken onu yapması için sözle cesaretlendirir.	Çocuk birşey yapmaya çalışırken sözleriyle cesaretini kırar.
		Çocuğa gereksiz yere sesini yükselterek birşeyler söyler.
		Çocuğun mesajını yanlış yorumlar.
		Çocuğun mesajını fark etmez.
Sözsüz	Anne çocuğuyla oyun oynamaya istekli olduğunu jest, mimik ve hareketleriyle gösterir.	Çocuğun ihtiyacı karşısında umursamazdır.
	Çocuğun ihtiyacını anladığını jest ve mimikleriyle gösterir.	Çocuğun bedeninin dili, jest ve mimiklerle gönderdiği oynama, konuşma ve temas isteği mesajlarını fark etmez.
	Çocuğunu izlerken keyiflidir.	Çocuğunu izlerken keyifsizdir.
	Çocuğa karşı sabırlı davranır.	Çocuğuna karşı sabırsız tavırlar gösterir.
	Çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğendiğini mimikleri ve hareketleriyle ifade eder.	Çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğenmediğini bedeninin dili, jest ve mimiklerle sözsüz olarak ifade eder.
	Çocuğun fiziksel temas isteğine karşılık verir	Çocuğun fiziksel temas isteğine karşılık vermez
	Çocuğun oyun sırasında yorgunluğunu veya sıkıntısını fark eder.	Çocuğun bedeninin dili, jest ve mimiklerle gönderdiği oynama, konuşma ve temas isteği mesajlarını yanlış yorumlar.

Ek 2'nin Devamı

Çocuğun sözlü-sözsüz/olumlu-olumsuz tepkileri

Çocuğun tepkileri (annenin tepkisine tepkisi)	Olumlu	Olumsuz
Sözlü	Ses çıkartarak ve birşeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir.	Ses çıkartarak ve birşeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir.
	Annenin seçimini kabul ettiğini sözlü olarak ifade eder.	Annenin seçimine sözlü olarak muhalefet eder.
	Annenin oyun talebini istediğini sözlü olarak belirtir.	Annenin tepkisini gönülsüz kabul eder.
Sözsüz	Çocuk annesiyle oynamaktan mutludur.	Çocuk annesiyle oynarken huzursuzdur.
	Mimikleriyle annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir.	Mimikleri ve hareketleriyle annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir.
	Annenin seçimini kabul ettiğini jest veya mimikleriyle gösterir.	Annenin seçimine jest veya mimikleriyle muhalefet eder.
	Annenin oyun talebini istediğini jest veya mimikleriyle belirtir.	Anne onunla konuşurken çocuk bakmaz.
		Annenin talebi karşısında agresif tavırlar gösterir.
		Annenin seçimini gönülsüz kabul eder.
	Annenin oyun talebini istemediğini jest, mimikleriyle ve hareketleriyle belirtir.	
	Tepki vermez.	

Ek 2'nin Devamı

B. Duygu Paylaşımı

Annenin çocuğun duygusunu fark edip ona göre uygun duygusal tepki göstermesi (empati)

C. Koordinasyon ve İşbirliği

Davranışlar:

1. Çocuğun planını uygulayabilmesine izin verir.
2. Çocuğun planını uygulamasını engeller.
3. Çocuğun işbirliği mesajını fark ederek olumlu yanıt verir.
4. Çocuğun işbirliği mesajına olumsuz yanıt verir.
5. Çocuğun oyununu takip eder.
6. Oyunda yerinde müdahale ederek çocuğu rahatlatır (çocuğun isteğini karşılar).
7. Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.
8. Çocuğun oyun sürecini takip eder.
9. Oyun içinde çocuk tarafından ortaya konulan yeni gelişmelere ayak uydurur.
10. Anne çocuk oyun sırasında karşılıklı olarak uyumlu bir biçimde hareket ederler.
11. Anne oyunu takip etmede zaman zaman kopmalar yaşar.
12. Çocuk genellikle kendi başına oynamayı tercih eder.

8.3. EK 3 Ebeveyn Gönüllü Katılım Formu

Bu çalışma, Yrd. Doç. Dr. Erhan ALABAY danışmanlığında yüksek lisans öğrencisi Zeynep Deniz SEVEN tarafından “30-48 ay çocukların annelerinin duyarlılık davranışlarının incelenmesi” amacıyla yürütülmektedir. Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük temelinde olmalıdır. Cevaplarınız ve alınan görüntü ve ses kayıtları tamamen gizli tutulacak ve sadece araştırmacı uzman kodlayıcılar tarafından değerlendirilecektir; elde edilecek bilgiler bilimsel yayınlarda kullanılacaktır.

Çalışma kapsamında sizinle yapacağım görüşme, çocuklarınızla yapacağım görüşme ve gözlem genel olarak kişisel rahatsızlık verecek konuları içermemektedir. Ancak, katılım sırasında herhangi bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz uygulamayı bırakabilirsiniz. Böyle bir durumda bana, kendinizin ya da çocuğunuzun çalışmayı tamamlamak istemediğinizi söylemeniz yeterli olacaktır. Çalışma sonunda, bu çalışmayla ilgili sorularınız cevaplanacaktır. Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederim.

Bu çalışmaya ben ve çocuğum tamamen gönüllü olarak katılıyoruz ve

istediğimiz zaman çalışmayı yarıda bırakıp devam etmeyeceğimizi biliyorum.

Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

(Formu doldurup imzaladıktan sonra uygulayıcıya geri veriniz).

Ad- Soyad:

Tarih:

İmza:

8.4. EK 4 Ebeveyn Onay Formu

Sayın Ebeveyn,

Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Yüksek Lisans programı öğrencisiyim. Öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Erhan ALABAY danışmanlığında “30-48 ay çocukların annelerinin duyarlılık davranışlarının incelenmesi” amacıyla bir yüksek lisans tez çalışması yürütmekteyiz. Araştırma kapsamında anne- çocuk etkileşimi sırasında anne ile çocuk arasındaki duyarlılık davranışları gözlenecektir. Çalışmada belirlenen amaca uygun olarak sizinle yüz yüze görüşme ve çocuğunuzla oynadığınız sırada gözlem yapılacaktır.

Çocuğunuzla sizin oyununuzun gözlemi kapsamında video kaydı alınacaktır. Çocuğunuz ile yapacağım çalışmaların onun psikolojik gelişimine olumsuz etkisi olmayacağından emin olabilirsiniz. Sizden ve çocuğunuzdan elde edilen bilgiler kesinlikle gizli tutulacak ve bu veriler sadece bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Bu formu imzaladıktan sonra hem siz hem de çocuğunuz katılımcılıktan ayrılma hakkına sahipsiniz. Araştırma sonuçlarının özeti tarafımızdan istediğiniz taktirde size ulaştırılacaktır. Hem sizin hem de çocuğunuzun bize sağlayacağınız bilgiler anne duyarlılığının geliştirilmesi açısından önemli katkıda bulunacaktır. Araştırmayla ilgili sorularınızı aşağıdaki e-posta adresini veya telefon numarasını kullanarak bana yöneltebilirsiniz.

Saygılarımla,

Zeynep Deniz SEVEN

e-posta: denizzeynepseven@hotmail.com

A) Bu araştırmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve çocuğum

.....’nın da katılımcı olmasına izin veriyorum. Çalışmayı istediğim zaman yarıda kesip bırakabileceğimi biliyorum ve verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı olarak kullanılmasını kabul ediyorum.

Baba Adı-Soyadı.....Anne Adı- Soyadı.....

İmza İmza

B) Bu çalışmaya katılmayı kabul etmiyorum ve çocuğumun’nın da katılımcı olmasına izin vermiyorum.

Baba Adı-Soyadı.....Anne Adı-Soyadı.....

İmzaİmza

8.5. EK 5 Anne Çocuk Bilgi Formu

30-48 ay çocukların annelerinin duyarlılık davranışlarının incelenmesine yönelik bir yüksek lisans tez çalışması yürütmekteyim. Bu nedenle çocuğunuz ve aileniz hakkında bazı bilgilere gereksinim duymaktayım. Bilgilerinizi benimle paylaştığınız için teşekkür ederim.

Zeynep Deniz SEVEN

- 1- Araştırmaya katılan çocuğun doğum tarihi:
- 2- Araştırmaya katılan çocuğun cinsiyeti: () Kız () Erkek
- 3- Araştırmaya katılan çocuğun doğum sırası:
- 4- Ailenin sahip olduğu çocuk sayısı: () Kız () Erkek
- 5- Kardeşlerin yaşı?
- 6- Çocuk doğduktan sonra evde anne, baba ve çocuk/çocuklar dışında yaşayan birileri var mı?
Bu kişiler kimler?
- 7- Annenin yaşı:
- 8- Babanın yaşı:
- 9- Anne- baba sağ mı?
- 10- Anne- baba birlikte mi?
- 11- Anne-baba öz mü?
- 12- Annenin öğrenim durumu:
- 13- Babanın öğrenim durumu:
- 14- Babanın mesleği:
- 15- Babanın günlük çalışma süresi:
- 16- Ailenin geliri:
- 17- Çocuk ile annesi birlikte çoğunlukla nasıl zaman geçiriyor?
- 18- 0-1 yaş arasında çocuğun bakımı ile kimler ilgilenmiştir?
- 19- 1-3 yaş arasında çocuğun bakımıyla anne dışında kimler ilgilenmiştir?
- 20- Çocuk kreşe devam etti mi? Devam ettiyse süresi nedir?
- 21- Annenin çocukluğundaki aile yapısı () geniş () çekirdek
- 22- Annenin kardeş sayısı:
- 23- Annenin ilk çocuğunu doğurma yaşı:
- 24- Aile içinde çocuğunuzla ilgilenmenizi zaman zaman da olsa engelleyen kültürel bir gelenek var mıdır? Varsa açıklar mısınız?
.....

8. 6. EK 6 A4-Ç4 Örnek Gözlem Formu

No No	Duyarlılık Döngüsü										İşbirliği ve koordinasyon	Duygu paylaşımı
	Çocuğun sinyali		Annenin tepkisi				Çocuğun tepkisi					
	Sözlü	Sözsüz	olumlu		olumsuz		olumlu		olumsuz			
		Sözlü	Sözsüz	Sözlü	Sözsüz	Sözlü	Sözsüz	Sözlü	Sözsüz			
1	İsteğini sözlü olarak bildirir “Anne bana 2 tane” der.				Çocuğun mesajını yanlış yorumlar Anne, kısık bir ses ile “tamam iki tane sana iki tane bana oldu mu?”					Annesinin tepkisini gönülsüz kabul eder “he” diye karşılık verir.	Çocuğun işbirliği mesajına olumsuz yanıt verir.	
2		Yaptığına bakması için jest, mimik ve anlamsız seslerle annenin dikkatini çekmeye çalışır. “yeşil oyun hamurunun kapağını açmaya çalışır”	Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder. “açamadın mı? Yardımcı olayım mı?”				Mimikleriyle veya ses çıkartarak annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir. “kafasını öne doğru sallar” “hı hı aç” der				Oyuna yerine göre müdahale eder.	
3	İsteğini sözlü olarak bildirir. “kutuyu				Çocuk memnun bir şekilde					Mimikleri ve hareketleriyle annenin	Çocuğun planını uygulaması	

	annesine uzatır al”der				oyarken çocuğun oyununa müdahale eder. “bunlar burada kalsın önce bunları yapalım”				tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir. “mavi kutuya doğru birkaç saniye bakar.	ını engeller.	
4	Isteğini sözlü olarak bildirir önce oyun hamuru yapalım				Çocuğun mesajını yanlış yorumlar bu oyun hamuru zaten bununla ne yapacağız biz börek yapalım			Annenin seçimine muhalefet eder. “ hamur yapacam ben”		Çocuğun planını uygulamasını engeller.	
5	Isteğini sözlü olarak bildirir “büyük kopartam mı?”		Çocuğun ihtiyacını anladığını sözle veya mimikleriyle gösterir. “ büyük mü tamam biraz küçük yap”				Mimikleriyle veya ses çıkartarak annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir. hamuru ikiye bölerek “ tamam			Çocuğun işbirliği mesajını fark ederek olumlu yanıt verir.	

							küçük”der					
6	Isteğini sözlü olarak bildirir yuvarlama işlemini yapmakta ve “bunu yapayım” derş pi				Anne çocuğa karşı sabırsız davranır “hadi yere koy böyle benim gibi aç, bakayım açabiliyorsun”			Ses çıkartarak ve birşeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir. “dur ha bunu yapayım”		Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.		
7	Isteğini sözlü olarak bildirir “dur ha bunu yapayım”				Anne çocuğa karşı sabırsız davranır gözlerine bakarak “yapmadın mı?” der			Ses çıkartarak ve birşeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir “hah şimdi açarım”		Anne oyunu takip etmede zaman zaman kopmalar yaşar.		
8	Isteğini sözlü olarak bildirir “anne bu benimdir”				Çocuğun mesajını yanlış yorumlar diğer dolu olan sarı hamuru alarak “tamam bu			Çocuk annesiyle oynarken huzursuzdur. “o da senindir” “tamam anlaştık		Çocuğun işbirliği mesajını fark ederek olumlu yanıt verir		

					da benimdir o zaman tamam anlaştık” der.							
9		Isteğini jest, mimik ve hareketlerle bildirir. kapağı alır bir elindeki kapağa bir de önündeki hamura bakar kapağı hamurun üzerine doğru getirir			Çocuğun sözsüz bir şekilde beden dili, jest ve mimiklerle gönderdiği oynama, konuşma ve temas isteği mesajlarını fark etmez “ aç hamuru aç” der kapak ile ilgili bir şey söylemez.				Mimikleri ve hareketleriyle annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir. Kapağı yerine bırakır	Çocuğun planını uygulamasını engeller.		
10		Yaptığına bakması için jest, mimik ve anlamsız seslerle annenin dikkatini çekmeye çalışır.	Çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğendiğini sözlü olarak ifade eder. seninkini de				Ses çıkartarak ve birşeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir.			Çocuğun işbirliği mesajını fark ederek olumlu yanıt verir.	Duygu birliği var	

		poğaçasını bitirip önüne koyar	buraya koyalım” gülümser				gülümseyerek “hı hı”					
11	Endişesini sözlü olarak bildirir Düşen kutuya doğru eğilerek bakar yüksek sesle “ hı annee” der				Çocuğun ihtiyacı karşısında umursamazdır. yerden kaldırarak “ düştü mü?”der “ hadi gel gel yapalım” der				Annesinin tepkisini gönülsüz kabul eder “he” diye karşılık verir			
12		Isteğini jest, mimik ve hareketlerle bildirir. hamuru yuvarlarken aynı zamanda annesinin eline bakmaktadır.			Anne çocuğa karşı sabırsız davranır “ böyle yuvarla yuvarla” der “ bir daha benim gibi aç, aç				Mimikleri ve hareketleriyle annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir annenin yüzüne doğru bakar ama anne ile göz kontağı oluşmamıştır	Anne oyunu takip etmede zaman zaman kopmalar yaşar.		
13		Isteğini jest, mimik ve hareketlerle bildirir.			Anne çocuğa karşı sabırsız				Ses çıkartarak ve birşeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir.	Oyuna yerinde olmayan müdahale		

		elindeki hamuru masaya koyarak açmaya çalışır			davranır “hadi büyük açabiliyor musun bakayım, hadi bakayım ”				dur büyük alam”der mavi hamurdan bir parça alır “ hah büyüğünü aldım, yapayım” der ve açmaya çalıştığı hamurun üzerine koyarak açmaya devam eder.	çocuğu huzursuz eder.	
14	Isteğini sözlü olarak bildirir “yuvarlerem”				Çocuğun mesajını fark etmez “hıhı önce yuvarla”				Ses çıkartarak ve bir şeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir. “ ben yapamam” der. Elini açar annesine gösterir	Anne oyunu takip etmede zaman zaman kopmalar yaşar.	
15	Endişesini sözlü olarak bildirir. “yapamam”		Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder. defa “bak böyle benim gibi yapıyorsun önce sonra böyle elinde yuvarlıyorsun” diyerek, nasıl yapması gerektiğini gösterir					Annenin seçimini kabul ettiğini jest veya mimikleriyle gösterir annesinin gösterdiği şekilde yapmaya başlar elinde bir iki kere yuvarlar		Oyunda yerinde müdahale ederek çocuğu rahatlatır.	

16		Isteğini jest, mimik ve hareketlerle bildirir. annesinin gösterdiği şekilde yapmaya başlar elinde bir iki kere yuvarlar			Anne çocuğa karşı sabırsız davranır “ yere koy şöyle aç “				Annesinin tepkisini gönülsüz kabul eder “ şöyle açayım”		Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.	
17	Endişesini sözlü olarak bildirir. “anne seninkisi büyük” der,					Çocuğun mesajını fark etmez anne karşılık vermez.				Mimikleri ve hareketleriyle annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir Boş olan kutuya doğru yönelir	Anne oyunu takip etmede zaman zaman kopmalar yaşar.	
18	Isteğini sözlü olarak bildirir “ anne bunları alalım” der				Çocuğun mesajını yanlış yorumlar. “onlar dursun orda” der “Çünkü seninkisi yeşil bu turuncu” der				Annenin seçimine sözlü olarak muhalefet eder. eline aldığı turuncu hamur parçasını toparlar annesinin önündeki turuncu hamur ile birleştirir “o zaman		Çocuğun işbirliği mesajına olumsuz yanıt verir.	

									buraya koyayım” der.			
19		Isteğini jest, mimik ve hareketlerle bildirir. açtığı hamuru katlar eliyle bastırır (poğaçı yapar) sonra annesine bakar	Çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğendiğini sözleriyle ve mimikleriyle ifade eder. “ aferim sana” diyerek güler.					Mimikleriyle annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir. anneye bakarak güler			Çocuğun işbirliği mesajını fark ederek olumlu yanıt verir.	Duygu birliği var
20	Isteğini sözlü olarak bildirir “ anne ha bunu”			Anne çocuğa karşı sabırsız davranır Çocuğun sözünü keserek “ o da bitti tamam şimdi ne yapalım “der		Ses çıkartarak ve birşeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir. annesinin bitti demesinden çok memnun olur ve gülerek “ bittiii” der					Anne oyunu takip etmede zaman zaman kopmalar yaşar.	
21		Isteğini jest, mimik ve hareketlerle				Çocuğun ortaya koyduğu				Mimikleri ve hareketleriyle	Oyuna yerinde olmayan	

		<p>bildirir.</p> <p>bitirdiği poğaçayı diğer poğaçaların yanına koyar</p>			<p>ürünü beğenmediğini bedenini dili, jest ve mimiklerle sözsüz olarak ifade eder.</p> <p>çocuğun az önce poğaçaya yapıp bıraktığı hamuru alarak bir parça koparır ve yuvarlayarak “küçük küçük köfteler” der</p>			<p>le annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir.</p> <p>neşeli yüz ifadesi gider</p>	<p>müdahale çocuğu huzursuz eder</p>	
22		<p>Isteğini jest, mimik ve hareketlerle bildirir.</p> <p>yeşil hamurun geriye kalan parçasını eline almıştır</p>			<p>Çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğenmediğini bedenini dili, jest ve mimiklerle</p>			<p>Annenin seçimini gönülsüz kabul eder</p> <p>2-3 sn kadar her ikisine de bakar annesinin</p>	<p>Çocuğun planını uygulama sını engeller.</p>	

					sözsüz olarak ifade eder. az önce çocuğun poğaçası olarak yaptığı hamuru bozarak çocuğun önüne koyar)				verdiğini alarak diğerini aldığı yere bırakır.		
23	Isteğini hareketlerle ve sözlü olarak bildirir elindeki hamuru masanın üzerine bırakır (bununla oynamak istemez) “ anne ben koymucam” der.			Çocuğun mesajını yanlış yorumlar. kendi önündeki turuncu hamuru göstererek “ bununla mı oynamak istiyorsun ” der.				Çocuk annesiyle oynarken huzursuzdur . Annesine cevap vermemiştir	Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.		
24	Isteğini jest, mimik ve hareketlerle bildirir açılmamış olan mavi kutuyu			Çocuk memnun bir şekilde oynarken çocuğun oyununa müdahale eder kutuyu çocuğun elinden almak ister “hayır			Ses çıkartarak ve birşeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir. kutuya sarılarak kendisine doğru çekerek “ anne ha	Çocuğun planını uygulama sını engeller.			

		arak eliyle açmaya çalışır			bunları açmayacağız şimdi, önce bunlarla oynayacağız sonra bunları açacağız			burda kalsın” der		
25	Isteğini sözlü olarak bildirir boş kutunun içinde kalan küçük parçaları gösterir ve “anne ha bunları alam” diyerek alır.		Çocuk birşey yapmaya çalışırken onu yapması için sözle cesaretlendirir. “ içindekileri alalım içinde kalmasın değil mi”				Ses çıkartarak ve birşeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir. ha biraz kalsın			Oyunda yerinde müdahale ederek çocuğu rahatlatır.
26	Isteğini sözlü olarak bildirir nereye koyuyorsun o köfteleri				Çocuğun mesajını yanlış yorumlar. elindeki köfteyi poğaçaların yanına bırakarak “ sen de yap sen de koy onun yanına” diyerek eliyle yaptığı köfteyi işaret eder			Annenin seçimini gönülsüz kabul eder eline aldığı hamuru yuvarlamaya başlar	Anne oyunu takip etmede zaman zaman kopmalar yaşar.	
27	Oyun oynarken annenin dikkatini sözlü olarak çekmeye çalışır. yuvarlamayı yaparken ağzıyla				Çocuğun mesajını fark etmez ee al,		Annenin seçimini kabul ettiğini sözlü olarak			Oyunda yerinde müdahale ederek çocuğu

	zorlanıyormuş gibi bir ifade yapar. O sırada hamuru elinden düşürür. “ anne düştü”der			düştüyse al” der			ifade eder. yere düşen hamuru yerinde zıplayarak alır.		rahatlatır	
28	Isteğini sözlü olarak bildirir “yapacam bak yapacam” der			Çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğenmediğini sözlü olarak ifade eder. “ benimkiler oldu mu?”				Mimikleri ve hareketleriyle annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir. mahcup bir şekilde köftelere bakar, başını yana doğru eğerek “ hı hı” der.	Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.	
29		Isteğini jest, mimik ve hareketlerle bildirir. (çocuk burada anneye kaçamak bir bakış atarak) “” bir şey söylüyor		Çocuğun mesajını fark etmez Anne anlayamıyor ve gülümseyerek soruyor “				Mimikleri ve hareketleriyle annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir. başını öne doğru eğerek ve hızlı bir şekilde “ güzel oldu” der. oyunu bırakır	Anne zaman zaman kopmalar yaşar	

		ama anlaşılmıyor			güzel oldu mu?"							
30	Isteğini sözlü olarak bildirir mavi kutuyu eline alır kapağını açmaya çalışarak "anne bunu aç" der.		Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder. Elindekini bırakarak çocuğun elinden kutuyu hızlıca alır ve "tamam açmak istiyorsan açalım" der kutuyu açar				Ses çıkartarak ve birşeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir. "ben onu seviyorum" der.				Çocuğun planını uygulayabilmesine izin verir.	Duygu birliği var
31	Isteğini sözlü olarak bildirir " ha bunun içinde kalsın birazcık ha bu bitsin ondan sonra ha bunu bitirelim küçük küçük yuvarlak yapalım sonra.....				Çocuğuna karşı sabırsız tavırlar gösterir. Yuvarla diyerek çocuğun sözünü keser. Devam eder "hadi bak				Anne konuşurken çocuk bakmaz. çocuk anneye bakmaz	Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.		

	diye çocuk konuşur				sen 1 tane yaptın ben 4 tane yaptım”							
32		Isteğini jest, mimik ve hareketlerle bildirir. hamuru yuvarlamaya başlar.	Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder. “hadi sen de 4 tane yap ben de seni bekliyorum” der ve elini masanın üzerine koyar çocuğa bakarak çocuğun yapmasını bekler.				Mimikleriyle annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir. sevinir “aa” der gülümseyerek annesine bakar					Oyunda yerinde müdahale ederek çocuğu rahatlatır.
33	Isteğini sözlü olarak bildirir “ ha bu benimdir”		Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder. “ tamam o da senindir, buradan iki tane daha				Mimikleriyle annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir. Çocuk hamuru alıp yuvarlamay					Oyunda yerinde müdahale ederek çocuğu rahatlatır.

34	Isteğini sözlü olarak bildirir nce mavi kutuyu sonra sarı olan kutuyu göstererek “ha bu turuncu benim, ha bu da senindir” der		yap” der Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder başını öne doğru sallayarak “tamam” der				a başlar Mimikleriyl e annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir. Çocuk eline bir parça yeşil hamur alarak yuvarlamak tadır			Oyunda yerinde müdahale ederek çocuğu rahatlatır.	
35	Endişesini sözlü olarak bildirir. annesine doğru gülümseyerek bakar “geldi”		Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder. “Muhammet gelmez gelmez, Muhammet babanın yanında				Mimikleriyl e annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir. sevinir			Oyun içinde çocuk tarafında n ortaya konulan yeni gelişmelere ayak uydurur.	
36	Isteğini sözlü olarak bildirir “ habule küçük yaptım”		Çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğendiğini sözlü olarak ifade eder. “ tamam				Mimikleriyl e annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir. gülerek yerinde			Çocuğun oyun sürecini takip eder.	

			onu da oraya bırak aferin sana ya” der					zıplar				
37	parmaklarıyla “ bir, iki, üç, dört, beş ...” sayar				“ beş yok dört tane var burada bak dört tane var, bir, iki, üç, dört tane” diye parmaklarıyla göstererek sayar				“ hı dört tane”		Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.	
38	Yaptığına bakması için jest, mimik ve anlamsız seslerle annenin dikkatini çekmeye çalışır. geri geri hızlıca giderek “ aaa düştü” der, yere bakar				Çocuğun mesajını fark etmez düşmedi düşmedi haa buraya düştü hadi yap” der masanın üzerindeki küçük hamur parçasını gösterir.					Annenin seçimini gönülsüz kabul eder eline bir parça hamur alır tekrar yuvarlamaya başlar	Oyunda yerinde müdahale ederek çocuğu rahatlatır.	

39	Oyun oynarken annenin dikkatini sözlü olarak çekmeye çalışır. “hı şu küçüçük” diyerek elindeki kendi yaptıklarının yanına koyar.		Çocuğun ortaya koyduğu ürünü beğendiğini sözlü olarak ifade eder. “ hı senin de oldu senin de çok güzel oldu hı” der gülümseyerek çocuğa bakar						Anne konuşurken çocuk bakmaz. çocuk bu sırada anneye bakmamaktadır.	Anne oyunu takip etmede zaman zaman kopmalar yaşar.	
40	Oyun oynarken annenin dikkatini sözlü olarak çekmeye çalışır gülümseyerek ve elindeki göstererek “ aaa burası oldu” der(burada noktalı yer			Çocuğun mesajını fark etmez “ evet” der.					Mimikleri ve hareketleriyle annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir. Çocuk anneye bakar, anne çocuğun eline bakar göz kontağı kurulmamış	Anne oyunu takip etmede zaman zaman kopmalar yaşar.	

	anlaşılmamış tır								tır.		
41	Yaptığına bakması için annenin dikkatini birşeyler söyleyerek çekmeye çalışır. “ yuvarlak oldu” der ve elindeki diğer köftelerin yanına bırakır geriye doğru birkaç adım atar				Çocuk birşey yapmaya çalışırken sözleriyle cesaretini kırar. “ ama seninki tam yuvarlak olmadı tam yuvarlak yap” der.				Ses çıkartarak ve birşeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir. “ anne ha bunu yapam ondan sonra bunu başlayem” diyerek diğerini bırakır		Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.
42	Endişesini sözlü olarak bildirir. “ habunu habunu bana, habu turuncu benim				Çocuğun mesajını yanlış yorumlar “ o mavi”				Annenin seçimini kabul ettiğini sözlü olarak ifade eder. “habu benim mavim (sarı hamuru göstererek) habu da senin		Çocuğun planını uygulama sını engeller.

									turuncun” der. Birbirlerine bakarak gülümserler			
43	Yaptığına bakması için annenin dikkatini birşeyler söyleyerek çekmeye çalışır. gülerek ve zıplayarak “yuvarlak yuvarlaklık” der		“		Çocuk memnun bir şekilde oynarken çocuğun oyununa sözlü olarak müdahale eder. ooo çok güzel yuvarlak oldu” der çok güzel” der ve saymaya başlar “ bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi tane oldu senin, seninkini say				Mimikleri ve hareketleriyle annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir. Bu sırada çocuğun yüzündeki tebessüm gider,	oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.		

					bakayım kaç tane oldu” der.							
44	Yaptığına bakması için annenin dikkatini birşeyler söyleyerek çekmeye çalışır. lindeki yuvarladığı hamuru sevinerek annesine doğru gösterir “ aa bak” der				Çocuk memnun bir şekilde oynarken çocuğun oyununa sözlü olarak müdahale eder. “ seninkini say seninkini say bakayım kaç tane oldu” der.				Annenin seçimini gönülsüz kabul eder Çocuk elindeki masanın üzerine bırakır ve parmağıyla göstererek saymaya başlar		Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.	
45	Isteğini sözlü olarak bildirir “ ha bu kaldı ben ha bunu da yapam”				Çocuğun mesajını yanlış yorumlar “ tamam başka şeyler de yapalım mı?”				Mimikleri ve hareketleriyle annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir. kısa süreli bir göz kontağı		Çocuğun planını uygulama sını engeller	

46	Isteğini sözlü olarak bildirir açılmamış sarı kutuyu göstererek “dur açam”				Çocuk birşey yapmaya çalışırken sözleriyle cesaretini kırar. aç bakayım açabiliyor sun		. 6-7 sn kadar açmaya çalışır sonra “açılmer” der annesine bakar		kurulur	Çocuğun planını uygulaya bilmesine izin verir	
47	Endişesini sözlü olarak bildirir. “açamerem”		Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder. “yardımcı olayım mı sana”				Ses çıkartarak ve birşeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir “al aç”			Çocuğun işbirliği mesajını fark ederek olumlu yanıt verir.	
48	Isteğini sözlü olarak bildirir bakam seninkisi turuncu		Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder. kapağı yavaş yavaş açarken gülümseyerek “benimkisi”				Mimikleriyle annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir. Gülümseyerek kutuyu tutar			Çocuğun işbirliği mesajını fark ederek olumlu yanıt verir.	Duygu birliği var

			aa sarıymış” der									
49	Isteğini sözlü olarak bildirir “bakam”		Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder kapağı yarım açarak çocuğun almasına izin verir. şimdi tam aç” der.				Mimikleriyl e annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir. kapağı tam açar				Çocuğun işbirliği mesajını fark ederek olumlu yanıt verir.	
50	Isteğini sözlü olarak bildirir seninkisi turuncu” der.				Çocuğun ihtiyacı karşısında umursama zdır. “benimkisi sarı”					Mimikleri ve hareketleriyle annenin tepkisinden hoşnut olmadığını gösterir. yüzündeki gülümseme ifadesi gider.	Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu huzursuz eder.	
51	Isteğini sözlü olarak bildirir “ habu				Çocuğun ihtiyacı karşısında umursama zdır.				Annenin seçimini gönülsüz kabul eder sessiz ve başını öne doğru		Oyuna yerinde olmayan müdahale çocuğu	

	haburda.....”				sözünü keser “ bunun rengi ne?”			eğerek “ sarı” der		huzursuz eder.	
52	Yaptığına bakması için annenin dikkatini birşeyler söyleyerek çekmeye çalışır. “ ha böyle yapp”				Çocuğun ihtiyacı karşısında umursamazdır. “ seninle sigara böreği yapalım			Annenin seçimini gönülsüz kabul eder “he”		Çocuğun işbirliği mesajına olumsuz yanıt verir.	
53	Isteğini sözlü olarak bildirir kapakla hamura bastırarak “anne ben böyle yapacağım”		Çocuğun ihtiyacını anladığını sözlü ifade eder. “ tamam sen hangisini istiyorsan onu yap”			Ses çıkartarak ve birşeyler söyleyerek annenin tepkisinden hoşnut olduğunu gösterir. yaptığı hamura bastırır sevinir gülerken yaptığı gösterir“ hııı anne bak ben ne				Çocuğun planını uygulayabilmesine izin verir.	

							yaptım" der.						
--	--	--	--	--	--	--	--------------	--	--	--	--	--	--

8. 7. EK 7 Turnitin Orijinallik Raporu

22.12.2017

Similarity Report

y.lisans tez

By: Deniz Zeynep

As of: Dec 21, 2017 5:57:38 PM
24,765 words - 33 matches - 25 sources

Similarity Index

2%

Mode: Similarity Report ▼

paper text:

T.C. OKAN ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK

BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI YÜKSEK LİSANS TEZİ 9

FARKLI AİLE TİPLERİNDE YAŞAYAN ANNE VE 30- 42 AYLIK ÇOCUKLARININ ANNE DUYARLILIĞI BAĞLAMINDA ETKİLEŞİMLERİNİN İNCELENMESİ Zeynep Deniz SEVEN Tez Danışmanı Yrd. Doç. Dr. Erhan ALABAY İSTANBUL, 2017

ÖZET Bu araştırmada geniş ve çekirdek aile tiplerinde yaşayan anne ve 30- 42 aylık çocukların anne duyarlılığı bağlamında etkileşimleri yarı yapılandırılmış bir oyun süreci dahilinde incelenmiştir. Çalışmada durum çalışmasının bir türü olan gömülü çoklu durum araştırması kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını Muş Merkez ilçesinde 4'ü geniş ve 4'ü çekirdek aile tipinde yaşayan 8 anne ve onların 30-42 aylık çocukları oluşturmaktadır. Her aile tipinde iki erkek iki kız çocuk bulunmaktadır. Çalışılan grubun etkileşimlerini derinlemesine betimleyebilmek için gözlem ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Çalışmada anne-çocuk bilgi formu ve anne-çocuk gözlem formu kullanılmıştır. Yapılan gözlem doğal ve yapılandırılmış niteliktedir. Bu araştırmada betimsel-yorumsal veri analizi kullanılmıştır. Duyarlılık döngüsü açısından çocukların daha çok sözlü mesajlar gönderdikleri görülmüştür. Çocukların mesajlarına annelerin tepkileri geniş ailede çoğunlukla olumsuz çekirdek ailede çoğunlukla olumlu olmuştur. Hem geniş hem de çekirdek ailede yaşayan annelerin duyguları gösterme ve paylaşmada sınırlı davrandıkları tespit edilmiştir. Geniş ve çekirdek ailedeki annelerin çocukları ile işbirliği ve koordinasyon davranışları gösteremedikleri belirlenmiştir. Bununla birlikte annelerin çocukları ile fiziksel temas ve göz kontağı kuramadıkları veya oldukça sınırlı davranışlar sergiledikleri gözlenmiştir. Araştırmada geniş aile yapısında büyüyen annelerin çekirdek aile kurmaları halinde bile çocuklarıyla etkileşimlerinde geniş ailedeki kalıp davranışları sergiledikleri belirlenmiştir. Bu durum bağlanma kuramı, içsel çalışma modeli ve kültürel aktarım kapsamında tartışılmıştır. Anahtar Kelimeler: Bağlanma, anne duyarlılığı, duygusal erişilebilirlik, etkileşimli eşzamanlılık, duyarlı bilinç. **ABSTRACT** Investigation of 30-42 Monthly Children and Their Mothers Interactions Living in Different Family Types in The Context of Maternal Sensitivity. In this study, the interactions of mothers living in extended and nuclear family types and their 30-42 month-old children in the context of maternal sensitivity were examined within a semi-structured play process. A grounded theory multiple case study, which is a type of case study in the study, is used. Participants of the study consisted of 8 mothers living in a 4-extended, 4-nuclear family type and 30-42 month-old children in Muş Merkez district. There are two boys and two girls in every family type. Observation and interviewing

techniques were used to describe in depth the interactions of the working group. In the 16

